

www.e-rara.ch

**Omnium operum divi Eusebii Hieronymi Stridonensis Tomus
primus[-nonus]**

Hieronymus, Sophronius Eusebius

Apud inclytam Basileam, [1516]

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-150989>

Origenis In Cantica Canticorum Homiliae Quatuor

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

C

Epithalamium libellus, id est nuptiale carmen, in modū mihi uidet̃ dramatis a Salomone conscriptus: quē cecinit instar nubentis sponsæ: & erga sponsum suum, qui est sermo dei, cœlesti amore flagrantis. Adamauit em̃ eum siue anima quæ ad imaginē eius facta est, siue ecclesia. Sed & magnificus hic ipse atq; perfectus sponsus, qbus uerbis usus sit ad coniunctā sibi animā uel ecclesiam, hæc ipsa scriptura nos docet. Sodales quoq; sponsæ adolescentulæ, cum ipsa sponsa posita, quæ dixerint, quæq; etiā amici ac sodales spōsi: ex eodē nihilo-

minus libro qui Cantica cāticorū intitulat̃ cognoscimus. Possibilitas em̃ data est etiā ipsis amicis sponsi aliqua dicere, ea dūtaxat quæ audierant ab ipso sponso, latantes de cōiunctione sponsæ. Fit ergo sermo ab ipsa spōsa, nō solū ad spōsum: sed etiā ad adoleſcētulas: & rursum spōsi sermo, nō tantūmodo ad sponsam, sed etiā ad amicos dirigit̃ sponsi. Et hoc est qđ supra diximus carmen nuptiale in modū dramatis esse conscriptū. Drama em̃ dicitur multarū personarū cantilena: ut in scenis agi fabula solet, ubi diuersæ psonæ introducunt̃, & alijs accedētibz alijs etiā discedentibus, a diuersis & ad diuersos, textus narrationis expletur. Quæ singula suo ordine scriptura hæc cōtinet: totūq; corpus eius, mysticis formatur eloquijs. Sed primo scire nos oportet, qm̃ sicut puerilis ætas non mouet̃ ad amorē possibiliū: ita nec ad capiendū quidem uerba hæc, paruula & infantilis interioris hominis ætas admittit̃: illorū scilicet qui lacte in Christo alunt̃, non cibo forti: & qui nunc primum rationabile & sine dolo lac concupiscūt. In uerbis enim cantici canticorū ille cibus est, de quo dicit Apostolus: Perfectorū autē est solidus cibus. Et tales requirit auditores, qui pro possibilitate sumēdi, exercitatos habeāt sensus ad discretionē boni & mali. Et quidē paruuli quos diximus: si ueniāt ad hæc loca, potest fieri ut nihil quidē ex hac scriptura proficiant: nec tamen ualde lædant̃: uel ipsa quæ scripta sunt legentes: uel quæ ad explanationē eorum dicenda sunt recensentes. Si uero aliquis accesserit qui scdm̃ carnem tantūmodo uir est: huic tali nō parū ex hac scriptura discriminis periculiq; nascet̃. Audire enim pure & castis auribus amoris nomina, nesciens, ab interiori homine ad exteriorē & carnalē uirū, omnē deflectet auditū, & a spiritu conuertet̃ ad carnē: nutrietq; in semetipso cōcupiscētias carnales: & occasione diuinæ scripturæ, cōmoueri & incitari uidebitur ad libidinē carnis. Ob hoc ergo moneo & consiliū do, omni qui nondū carnis & sanguinis molestijs caret, neq; ab affectu naturæ materialis abscedit: ut a lectione libelli huius eorūq; quæ in eo dicuntur penitus temperet. Aiunt enim obseruari etiam apud Hebræos, quod nisi quis ad ætatē perfectā maturāq; puenerit, libellū hunc ne quidē in manibus tenere permittat̃. Sed & illud ab eis accepimus custodiri. Quando quidē moris est apud eos: om̃es scripturas a doctoribus & a sapientibus tradi pueris: simul & eas quas *δευτερονόμιον* appellant: ad ultimum quatuor ista referuari, id est principiū Genesis, in quo mundi creatura describit̃: & Ezechielis pphetæ principia, in quibus de cherubim refertur: & finem in quo templi ædificatio continetur, & hūc cantici canticorū librū. Igit̃ necessariū mihi uidetur anteq; ad ea quæ in hoc libello scripta sunt discutieda ueniamus, de amore prius ipso q est scripturæ hui⁹ causa p̃cipua pauca disserere: & post hæc de ordine librorū Salomonis: in qbus hic liber tertio loco positus uidet̃. Tum etiam de attitulatione libelli ipsius: cur canticū canticorū superscriptus sit: atq; etiā quomodo dramatis in modum: & tanq; fabula quæ in scenis personarum immutatione agi solet, uideatur esse compositus. Apud Græcos quidem plurimi eruditorum uirorū uolentes inuestigare ueritatis indaginem, de amoris natura, multa ac diuersa etiam dialogorum stilo scripta protulerunt: conantes ostendere non aliud esse amoris uim: nisi quæ animam de terris ad fastigia cœli celsa perducant: nec ad summam posse beatitudinem perueniri, nisi amoris desyderio prouocante. Sed & quæstiones de hoc quasi in conuiujs propositæ referuntur: inter eos puto inter quos non ciborum, sed uerborū conuiuū gerebatur. Alij uero etiam artes quasdā qbus amor hic in anima gigni uel augeri posse uideatur, conscriptas reliquerunt. Sed has artes, carnales homines, ad uitiosa desyderia & culpabilis amoris ministeria traxerunt. Non ergo mirum sit, si & apud nos, ubi quan-

D

to plures

A to plures simpliciores, tanto plures & imperitiores uidentur, difficilem diximus & periculo proximam de amoris natura disputationem: cum apud Græcos qui eruditi & sapientes uidentur, fuerint tamen aliqui qui de his non ita acceperint, ut scriptum est: sed occasione eorum quæ de amore dicta sunt, in lapsus carnis & in impudiciæ præcipitia corruerunt: siue ex his quæ scripta erant, ut supra memorauimus, admonitiones quasdam & incitamenta fumentes: siue incontinentiæ suæ uelamē, scriptis ueterū præferētes. Ne ergo & nos tale aliquid incurramus, ea quæ a ueteribus bene & spiritaliter scripta sunt, uitiose & carnaliter aduertētes, tam corporis quæ animæ nostræ palmas protēdamus ad deū: ut dñs qui dedit uerbū euāgelicū uirtute multa, donet & nobis in uirtute sua uerbū quo possimus ex his quæ scripta sunt, intellectū sanū & ad ædificationē pudiciæ aptū: uel nomini ipsi uel naturæ amoris ostendere. In principio uerborū Moysi ubi de mundi conditione conscribitur, duos inuenimus homines creatos referri. Primum ad imaginem & similitudinem dei factum. Secundum e limo terræ factum. Hoc Paulus apostolus bene sciens, & ad liquidū in his eruditus, in suis litteris apertius & euidentius binos esse & per singulos quosque homines scripsit. Sic enim dixit: Nam si is qui foris est homo noster corrumpit, sed ille qui intus est renouat de die in diē. Et iterū: Condelector enim legi dei scdm interiorē hominē: & his similia quāta conscribit. Vnde puto neminē iam debere dubitare quod Moyses de duorum hominū factura uel figmēto scripserit in principio Genesis: cū uideat Paulū q meli⁹ utiq; quæ nos intelligebat ea quæ a Moyse scripta sunt: duos hoīes esse p singulos quosque dicentē: quorū unū, id est interiorē, renouari per singulos dies memorat. Alium uero, id est exteriorē, in quibusdā sanctis & talibus qualis erat Paulus, corrūpi perhibet & infirmari. Quod si alicui uidebit de hoc adhuc aliquid dubitandū, in locis proprijs melius explanabit. Nunc autē propter quid memoriā fecerimus interioris & exterioris hoīs, prosequamur. Ostēdere enim ex his uolumus qd in scripturis diuinis p homonymas, id est per similes appellationes, imo per eadem uocabula, & exterioris hominis mēbra & illius interioris hoīs partes affectusque nominant: eaque nō solū uocabulis, sed & rebus ipsis sibi inuicē cōparant. Verbi gratia: Vtatur aliquis esse puer scdm interiorē hominē, quē possibile est crescere, & ad ætatē iuuenis adduci: atque inde succedētibz incrementis, puenire ad uirū perfectū & effici patrē. His autē nominibus uti uoluimus, ut cōsona diuinæ scripturæ, illi scilicet quæ ab Iohāne scripta est uocabula poneremus. Ait enim ille: Scripsi uobis pueri, quoniam cognouistis patrē: scripsi uobis patres, qm cognouistis eū qui ab initio est. Scripsi uobis iuuenes, quoniam fortes estis: & per uerbum dei quod manet in cælo, uicistis malignum. Euidens utiq; est, nec ab ullo arbitror omnino dubitari, quod pueros hic Iohānes uel adolescentes uel iuuenes uel etiam patres, secundum animæ, non secundum corporis appellet ætatē. Sed & Paulus dicit in quodam loco: Non potui uobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: tanq; paruulis in Christo, lac uobis potum dedi, nō escam. In Christo autem paruuli, proculdubio secundum animæ, non secundum carnis nominantur ætatē. Deniq; idem Paulus etiam in alio loco ait: Cum essem paruulus, loquebar sicut paruulus, sicut paruulus sapiebam, sicut paruulus cogitabam. Cū autem factus sum uir, destruxi quæ erant paruuli. Et iterū alibi dicit: Donec occurramus omnes in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Scit enim occursuros esse omnes qui credunt, in uirum perfectum, & in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Igitur sicut hæc quæ memorauimus ætatum nomina, eisdem uocabulis & exteriori homini ascribuntur & interiori, ita inuenies etiam membrorum nomina corporalium transferri ad animæ membra, seu potius efficientiæ hæc animæ, affectusque dicendi sunt. Dicitur ergo in Ecclesiaste: Sapientis oculi in capite eius. Item in euangelio: Qui habet aures audiendi audiat. In prophetis quoque, sermo domini qui factus est in manu prophete Hieremiæ siue alterius cuiuslibet. Simile est etiam illud quod ait ille: Pes autē tuus non offendit. Et iterum: Mei autē paulominus moti sunt pedes. Euidenter quoque & uenter animæ designatur: ubi dicitur: Domine a timore tuo in utero concepimus. Nam inde quis dubitet cum dicitur: Sepulchrum patens est guttur eorum. Et iterum: Præcipita domine & diuide linguas eorum. Sed & id quod scriptum est: Dentes peccatorum contritiui sūt. Et iterū: Contere brachiū peccatoris & maligni. Et quid opus est me de his plura colligere: cū abundantissimis testimonijs scripturæ diuinæ repleta sint. Ex quibus euidenter ostendit, membrorum

- C** brorum hæc nomina, nequaquam corpori uisibili aptari posse, sed ad inuisibilis animæ partem uirtutesque debere reuocari: quoniam & uocabula quidem habent similia. Aperte autem & sine ulla ambiguitate, non exterioris sed interioris hominis significatias gerunt. Est ergo materialis huius hominis quæ & exterior appellatur cibus potusque naturæ suæ cognatus, corporeus iste scilicet & terrenus. Similis autem & spiritualis hominis ipsius qui & interior dicitur, est proprius cibus, ut panis, ille uiuus quæ de cælo descendit. Sed & potus ille est ex illa aqua quæ promittit Iesus dicens: Quicumque biberit ex hac aqua quæ ego do ei, non sitiet in æternum. Sic ergo per omnia similitudo quod uocabulorum secundum utrumque hominem ponitur: rerum uero proprietas unicuique discreta seruat: & corruptibili corruptibilia præbentur: incorruptibili uero, incorruptibilia proponunt. Vnde accidit ut simpliciores quidam nescientes distinguere ac secernere quæ sint quæ in scripturis diuinis interiori homini, quæ uero exteriori deputanda sint, uocabulorum similitudinibus falsi, ad ineptas quasdam fabulas & figmenta inania se contulerint: ut etiam post resurrectionem cibus corporalibus utendum crederent, potumque sumendum, non solum ex illa uite uera & uiuente in sæcula, uerum & ex his uitibus ligni: sed de his alias uidebimus. Nunc ergo ut præcedenti obseruatione distinximus. Est quod secundum interiorem hominem alius sine filiis & sterilis: alius uero abundans in filiis, secundum quod & illud aduertimus dictum: Sterilis peperit septem, & fecunda in filiis infirmata est. Et ut in benedictionibus dicitur: Non erit in uobis sine filiis & sterilis. Igitur si hæc ita se habent, sicut dicit aliquis carnalis amor quæ & cupidinem appellauerunt poetas: secundum quæ qui amat, in carne seminat: ita est & quidam spiritualis amor, secundum quæ ille interior homo amans in spiritu seminat. Et ut euidentius dicam: Si quis est qui portat adhuc imaginem terreni secundum exteriorem hominem, agit cupidine & amore terreno: qui uero portat imaginem cælestis secundum interiorem hominem, agit cupidine & amore cælesti. Amore autem & cupidine cælesti agit anima, cum perspecta pulchritudine & decore uerbi dei, specie eius adamauerit: & ex ipso telum quoddam & uulnus amoris accepit. Est enim uerbum hoc imago & splendor dei inuisibilis primogenitus omnis creaturæ: in quo creata sunt omnia quæ in cælis sunt & quæ in terris, siue uisibilia siue inuisibilia. Igitur si quis potuerit capaci mente coniungere & considerare horum omnium quæ in ipso creata sunt decus & species: ipsa rerum uenustate percussus & splendoris magnificentia ceu iaculo, ut ait propheta electo terebratur: salutare ab ipso uulnere accipiet & beato igne amoris eius ardebit. Oportet etiam nos illud scire, quod illicitus amor & contra legem, sicut accidere potest homini exteriori: uerbi gratia, ut non sponsam uel coniugem amet, sed aut meretricem aut adulteram: ita & interiori homini, hoc est animæ accidere potest amor non in legitimum sponsum, quæ diximus esse uerbum dei, sed in adulterum aliquem & corruptorem. Quod sub hac eadem figura euidenter deditur Ezechiel propheta ubi Oollam & Oolibam introducit sub specie samariæ & hierusalém, adulterino amore corruptas: sicut locus ipse scripturæ prophetice ostendit uolentibus plenius scire. Exardescit autem etiam hic spiritualis amor animæ aliquando quod ut edocuimus erga aliquos spiritus nequias: aliquando erga spiritum sanctum & uerbum dei quod est sponsus fidelis, & eruditæ animæ uir dicitur: & cuius ipsa sponsa in hac præcipue scriptura quæ habetur in manibus notatur, sicut præstat dominus plenius ostendemus cum uerba ipsius libelli explanare ceperimus. Videtur autem mihi quod diuina scriptura uolens cauere ne lapsus aliquis legentibus sub amoris nomine nasceretur, pro infirmioribus quibusque eum quod apud sapientes sæculi cupido seu amor dicitur, honestiori uocabulo charitatem uel dilectionem nominasse. Verbi gratia, ut cum dixit de Isaac: Et accepit Rebecca, & facta est ei uxor, & dilexit eam. Et iterum de Iacob & Rachel similiter dicit scriptura: Rachel autem erat decora oculis & pulchra facie, & dilexit Iacob Rachel & dixit: seruiam tibi septem annis pro Rachel filia tua iuniore. Euidetius autem immutatus usus uocabuli huius apparet in Amnon qui adamauit sororem suam Thamar. Scriptum est enim: Et factum est post hæc & erat Absalom filio Dauid soror, decora facie ualde, & nomen ei Thamar, & dilexit eam Amnon filius Dauid. Dilexit posuit pro adamauit. Et tribulabatur inquit Amnon, ita ut infirmaretur propter Thamar sororem suam: quoniam uirgo erat: & graue uidebatur in oculis Amnon facere ei aliquid. Et post pauca de uolentia quæ intulit Amnon Thamar sorori suæ, ita dicit scriptura: Et noluit Amnon audire uocem eius, sed inualuit super eam, & humiliavit eam, & dormiuit cum ea, & odiuit eam odio Amnon magno ualde, quoniam maius erat odium quo oderat eam, quam dilectio qua dilexerat eam. Et in his ergo & in pluribus alijs locis, inuenies scripturam diuinam refugisse amoris uocabulum & charitatis dilectionisque posuisse.

Interdum

- A** Interdum (licet raro) proprio tamen uocabulo amorem nominat, & inuitat ad eum atq; incitat animas, ut cum dicit in Prouerbijis de sapientia: Adama eam, & seruabit te: circūda eam, & exaltabit te: honora eam, & cōplectet te. Sed & in eo libello, qui dicit sapiētia Salomonis ita scriptū est de ipsa sapiētia: Amator factus sum decoris ei⁹. Arbitror autē qd ubi nulla lapsus uidebat occasio, ibi tm̄ nomē amoris inseruit. Quid em̄ passibile, aut qd indecorū possit aliq; aduertere in amore sapiētia: uel in eo qui se amatore profiteat esse sapiētia? Nam si dixisset, quia adamauit uel Isaac Rebeckā, uel Iacob Rachel, passio utiq; aliqua indecora per hac uerba erga sanctos dei homines potuisset intelligi: apud eos præcipue qui nesciūt a littera conscendere ad spiritū. Apertissime autē in hoc ipso libello qui habetur in manibus, amoris nomē, charitatis uocabulo pmutatū est, in eo ubi dixit: Adiurauī uos filiā hierusalē, si inueneritis fratruelē meū, ut annūciētis ei, quia uulneratē charitatis ego sum, pro eo utiq; ut diceret: amoris eius telo percussa sum. Nihil ergo interest in scripturis diuinis, utrū charitas dicatur an amor uel dilectio, nisi quod intantū nomen charitatis extollitur, ut etiā ipse deus charitas appellet, sicut Iohānes dixit: Charissimi, diligamus inuicē, quia charitas ex deo est: & omnis qui diligit, ex deo natus est, & cognoscit deum: qui autē non diligit, nō cognoscit deum: quia deus charitas est. Et quāuis alterius tēporis sit dicere aliquid de his, quæ exempli causa ex Iohānis epistola protulimus: tamē breuiter etiā aliqua pstringere nō est uisum absurdum. Diligamus, inquit, inuicem: quia charitas ex deo est. Et post pauca. Deus charitas est: in quo ostendit & ipsum deū charitatē esse: & iterū eum qui ex deo est, charitatē esse. Quis autē ex deo est, nisi ille qui dicit: Ego ex deo exiui & ueni in hūc mundū? Quod si deus pater charitas est, & filius charitas est: charitas autē & charitas unū est, & in nullo differt: cōsequēter ergo pater & filius, unū bene dicunt: & ideo conueniēter Christus, sicut sapientia & uirtus & iusticia & uerbū & ueritas, ita & charitas dicitur. Et ideo dicit scriptura: Quia si charitas manet in uobis, deus in uobis manet. Deus autē, id est pater & filius, qui & ueniūt ad eum qui perfectus in charitate est, scdm̄ uerbū dñi & saluatoris dicētis: Ego & pater ueniemus ad eū, & mansione faciem⁹ apud eū. Sciēdū ergo est, qd hac charitas quæ deus est, cū in aliq; fuerit, nihil terrenū, nihil materiale, nihil corruptibile diligit. Cōtra naturā nāq; est ei corruptibile aliquid diligere, cū ipsa sit incorruptiōis fons. Ipsa est em̄ sola quæ habet immortalitē. Siquidē deus charitas est, qui solus habet immortalitē, lucē habitās inaccessibilē. Quid autē aliud immortalitas, nisi uita æterna est, quā daturū se promittit deus credētibus in ipsum, solū uerū deū & quē misit Iesum Christū filiū eius? Propterea ergo in primis & ante omnia hoc amabile & placidū dicitur esse deo, ut quis diligit dñm deū suū, ex toto corde suo, & ex tota anima sua, & ex totis uiribus suis. Et quia deus charitas est, & filius qui ex deo est, charitas est: sui simile aliquid requirit in nobis, ut per hanc charitatem quæ est in Christo Iesu, qui est charitas, uelut cognata quadam per charitatis nomen affinitate sociemur, sicut & ille qui iam coniunctus ei dicebat: Quis nos separabit a charitate dei quæ est in Christo Iesu dño nostro? Hac autē charitas, omnē hominē pximū diligit. Ob hoc em̄ arguit saluator quendā, qui opinabat quod iusta anima erga eā quæ iniquitatib⁹ inuoluta est, propinquitatis iura nō seruet: & ista de causa texuit istam parabolā, quæ dicit quod in latrones incidit quidā dū descendit ab Hierusalē in Hiericho: & culpāt qdē sacerdotē ac leuitā, qui uidētes seminecē pterierūt: amplectit⁹ autē samaritanū q misericordiā fecerit, & hūc fuisse ei pximū, ipsi⁹ q pposuerat respōsione firmavit, & ait ei: Vade & tu fac similr. Etenim natura oēs nobis inuicē proximi sumus. Operib⁹ uero charitatis, sit proxim⁹ ille, q pōt bñfacere ei q nō pōt. Vñ & saluator noster factus est proxim⁹ nobis, nec ptransiuit nos cū semineces ex latronū uulnerib⁹ iacerem⁹. Igit sciēdū est dei charitatē semp ad deū tēdere a q & originē duxit, & ad pximū respicere cū q picipiū gerit, ut pote similr creatū in corruptiōe. Sic ergo qcuq; de charitate scripta sunt, qsi de amore dicta suscipe, nihil de noibus curās: eadē nāq; in utroq; uirt⁹ ostēdit. Quod si qs dicat: quia & pecuniā & meretricē & alia similr mala eodē uocabulo qd a charitate duci uidet diligere appellamur: sciēdū est in his nō pprie sed abusiue charitatē noiari. Sicut, uerbi gratia, & de⁹, nomē principaliter in eo est: ex q oīa, & p quē oīa, & in q oīa: qd utiq; apte, uirtutē & naturā trina singulartatis denūciat. Secūdo uero in loco, & (ut ita dixerim abusiue) deos dicit scriptura etiā illos ad quos sermo dei fit, sicut confirmat saluator in euāgelijis. Sed & cœlestes uirtutes sub hoc nomine appellari

- C** appellari uidentur dum dicitur: Deus stetit in synagoga deorū: in medio autem deus dī iudicat. Tercio uero in loco, iam nō abusiue, sed falso dī gentiū dāmones appellant cum dicit scriptura: Omnes dī gentiū dāmonia. Itaq; & primū charitatis nomē in deo est: propter qd' iubemur diligere deū ex toto corde nostro, ex tota anima nostra: & ex totis uiribus nostris: utpote eū a quo habem⁹ hoc ipm, ut diligere possim⁹. In ipso iā sine dubio cōtinet⁹: ut & sapiētia & iusticia & pietatē & ueritatē oēs q; uirtutes pariter diligam⁹. Vnū em̄ atq; idem est diligere deū & diligere bona. Secūdo in loco quasi abusiue & inde deriuato noīe, etiā p̄ximū diligere iubemur tanq; nos ipsos. Tertiū uero est qd' falso sub charitatis titulo noīat⁹: diligere uel pecuniā, uel uoluptates, uel omē quicqd ad corruptelā p̄tinet & errorē. Nō ergo interest: utrū amari dicat⁹ de⁹, an diligi. Nec puto qd' culpari possit, si qs deū sicut Iohānes charitatē: ita ipse amorē nominet. Deniq; memini aliquē sanctorū dixisse, Ignatiū noīe de Christo: Meus autē amor crucifixus est: nec reprehēdi eū pro hoc dignū iudico. Sciendū autē quod omnis q uel pecuniā diligit, uel ea quæ in mūdo sunt materiæ corruptibilis, uirtutem charitatis quæ ex deo est, ad terrena & ad caduca deducit: & rebus dei abutit⁹ ad ea quæ nō uult deus. Non em̄ deus dilectionē horum sed usum hominibus dedit. Hæc autē paulo latius discussimus, uolētes de natura charitatis & amoris aptius attēti⁹ q; distinguere: ne forte quoniā scriptura dicit quia deus charitas est: omē qd' diligit⁹ etiā si corruptibile sit, ex deo esse, & hoc charitas & dilectio putaret⁹. Sed ostendit⁹ res quidē dei & munus eius esse charitas: nō tñ semp ab hominib⁹ ad ea quæ dei sunt, & quæ deus uult, opus eius assumi. Sed & hoc scire oportet qd' impossibile est: ut non semp humana natura aliqd amet. Omnis nāq; qui ad id ætatis uenerit, quā pubertatē uocāt, amat aliqd: seu min⁹ recte, cū amat quæ nō oportet: seu recte & utiliter, cū amat quæ oportet. Verū nōnulli hūc amoris affectū q anīe rationabili insit⁹ est, beneficio cōditoris, aut ad amorē pecuniæ trahūt & auariciæ studiū, aut erga gloriā captādā, & fiūt inanis gloriæ cupidi: aut erga scorta sectāda, & inueniunt impudiciæ libidinisq; captiui: aut ad alia his similia, uirtutē tāti boni huius effundunt. Sed & cum erga diuersas artes amor iste ducit⁹ quæ manu ministrant⁹, aut per studia præsētis uitæ non solum necessaria: ut uerbi gratia dixerim erga artem palæstricā uel cursus exercitia: aut certe etiā erga geometricā uel musicā uel arithmeticā confert⁹, atq; ad alias uel huiusmodi disciplinas: nec sic qdē mihi uidet⁹ usus eius p̄babiliter sumi. Si enim quod bonū est, hoc & probabile est: bonū autē proprie non erga usus corporēos, sed in deo primū & animi uirtutibus intelligitur: consequenter ille amor probabilis est: qui deo & animæ uirtutibus coaptatur. Et hoc ita se habere, definitione ipsius saluatoris ostenditur: ubi interrogatus a quodam quod esset mandatum omnium maius & primū in lege respondit: Diliges dominū deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anīa tua, & ex totis uiribus tuis. Secūdū uero simile est illi: Diliges proximū tuū sicut teipsum. Et adiecit: In his duob⁹ mādatīs omīs lex pēdet & p̄phetæ, ostendēs p̄ hæc duo iustū amorē legitimūq; cōstare: atq; in his uniuer sam legē p̄phetasq; pēdere. Sed & qd' ait: Nō adulterabis: nō occides: nō furtū facies: nō falsum testimonium dices: & si quod aliud mādatum, in hoc uerbo instauratur in quo ait: Diliges proximum tuum sicut teipsum: quod hoc modo facilius explanabitur. Ponamus, uerbi gratia, mulierem amore alicuius uiri ardentem, cupientemq; in consortium eius ascisci: nonne omnia ita ager, & omnes motus suos ita temperabit, ut sciat illi placere quem diligit: ne forte si in aliquo cōtra uoluntatem illius egerit, consortia eius uir ille optimus refutet atq; spernat⁹. Poterit ne hæc mulier quæ erga amorem uiri illius toto corde, tota anima, totisq; uiribus feruet, aut adulteriū committere, quæ cum nouerit amare pudicitiam: aut homicidium, quæ eum nouerit mitem⁹: aut furtum, quæ ei sciat liberalitatem placere: aut concupiscet aliena, quæ omnes suas cōcupiscētiās erga amorem uiri illius habeat occupatas. Sic ergo in charitatis perfectione & omne mādatum instaurari dicitur, & legis uirtus prophetarumq; pendere. Propter istud charitatis uel amoris bonū, sancti nec in tribulatione angustiant⁹, nec aporiatī exaporian⁹, nec deiecti pereūt: sed quod in præsenti est momētaneū & leue tribulationis eorū, supra modū æternū gloriæ pondus operat⁹ illis. Nō em̄ omnib⁹, sed Paulo & his qui ei similes sunt, præsens hæc & momētanea leuis dicit⁹ tribulatio: quia perfectā charitatē dei in christo iesu per spiritū sanctū habēt in corde suo diffusam. Sic deniq; & iacob patriarchā amor Rachel per septē annos cōtinuos in laboribus

A ribus positum, diurni æstus, & nocturni frigoris uestionem sentire nō siuit. Sic ipsum Paulum ui amore huius incensum, audito dicentem: Charitas omnia patitur, omnia credit, omnia sperat, omnia tolerat: charitas nunq̃ cadit. Nihil ergo est quod non toleret, qui perfecte diligit. Plura autem quando non toleramus, certum quod ob hoc: quia charitatem, quæ omnia tolerat, nō habemus. Et si non ferimus aliqua patienter, idcirco est: quia charitas nobis deest, quæ omnia patitur. In luctamine quoq; eo quod est nobis aduersus diabolum, quod frequenter cadimus, nō dubiū est, qn ob hoc fiat, quod nō est in nobis charitas illa, quæ nūq̃ cadit. Hūc ergo amorē loquitur præfens scriptura: quo erga uerbum dei, anima beata utitur & inflammatur: & istud epithalamij carmen, per spiritum canit: quo ecclesia sponso cœlesti Christo cōiungitur ac sociatur, desiderans misceri ei per uerbum: ut cōcipiat ex eo, & saluare possit per hanc castam filiorū generationem, cum permanserint in fide & sanctitate cum sobrietate: utpote concepti ex semine q̃dem uerbi dei, æditi uero genitiq; uel ab immaculata ecclesia, uel ab anima, nihil corporeum, nihil materiale requirente: sed solo uerbi dei amore flagrante. Hæc interim nobis ad præfens de amore uel charitate, quæ in epithalamio hoc cantici canticorum refertur, occurrere potuerūt. Sed sciendum est, tam multa esse, quæ dici debeant de charitate hac, quanta & de deo: siquidem ipse est charitas. Scit enim nemo patrem, nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Similiter autem etiam ipsum filium, quoniam & ipse charitas est: nemo scit, nisi pater: & secundum hoc quod charitas dicitur. Solus autem spiritus sanctus est, qui ex patre procedit: & ideo scit quæ in deo sunt: sicut spiritus hominis scit, quæ in homine sunt. Hic ergo paracletus spiritus ueritatis, qui de patre procedit, circuit quærens, si quas inueniat dignas & capaces animas: quibus reuelet magnitudinem charitatis huius, quæ ex deo est. Nunc ergo iam ipsum deum patrem, qui charitas est inuocantes, per eam quæ ex ipso est charitatem, etiā ad reliqua discutienda ueniamus: et tentemus primum de eo requirere quid illud sit: quod cum tria uolumina ecclesia dei a Salomone scripta suscepit: primus ex ipsis Prouerbiorum liber positus sit: secundus is qui Ecclesiastes appellatur: tertio uero in loco Cantici canticorum uolumen habeatur. Quæ ergo nobis occurrere possunt in hoc loco, ista sunt. Generales disciplinæ, quibus ad rerum sciētiam peruenitur, tres sunt: quas Græci æthicam, physicam & theoricen appellauerunt: nos has dicere possumus moralem, naturalem, & inspectiuam. Nonnulli sane apud Græcos, etiam logicen, quam nos rationalem possumus dicere, quarto in numero posuere. Alij non extrinsecus eam: sed per has tres, quas supra memorauimus disciplinas, innexam confertamq; per omne corpus esse dixerunt. Est enim logice, & uelut nos dicimus rationalis: quæ uerborum dictorumq; uidetur continere rationes, proprietatesq; & improprietates: genera q; & species, & figuras singulorum quoq; edocere dictorum: quam utiq; disciplinam non tam separi q̃ inferi cæteris cōuenit & intexi. Moralis autem dicitur per quam mos uiuendi honestus aptatur: & instituta ad uirtutem tendentia præparantur. Naturalis dicitur, ubi uniuscuiusq; rei natura discutitur: quo nihil contra naturam generatur in uita: sed unumquodq; his uisibus deputetur, in quos a creatore productum est. Inspectiua dicitur: qua supergressi uisibilia, de diuinis aliquid & cœlestibus contemplamur, ea q; sola mente intuemur: quoniam corporeum supergrediuntur aspectum. Hæc ergo ut mihi uidetur, sapientes q; q; Græcorum sumpta a Salomone, utpote qui ætate & tempore longe ante ipsos prior, ea p̃ dei spiritum didicisset, tanq̃ propria inuenta protulerunt: & institutionum suarum uoluminib⁹ cōprehensa, posteris tradenda reliquere. Sed hæc, ut diximus, Salomon ante omnes inuenit & docuit per sapientiam, quam accepit a deo: sicut scriptum est: Et dedit deus prudentiam Salomoni, & sapiētiam multam ualde: & latitudinem cordis, sicut arenā, quæ est ad oram maris: & multiplicata est in eo sapientia super omnes antiquos filios hominū, & super omnes sapiētes Aegypti. Salomon ergo tres istas quas supra diximus, generales esse disciplinas: id est moralem, naturalem & inspectiuam, distinguere ab inuicē ac secernere uolēs, tribus eas libellis ædidi: suo q; ordine singulis consequenter aptatis. Primo ergo in prouerbij morālē docuit locum, succinctis ut decuit, breuibusq; sententijs uitæ instituta componens. Secundam uero, quæ naturalis appellatur, comprehendit in Ecclesiaste: in quo multa de rebus naturalibus differens: & inania ac uana ab utilibus necessarijsq; secernens, relinquendam uanitatem monet: & utilia rectaq; sectā

C da. Inspectiuum quoque locum in hoc libello tradidit, qui habetur in manibus: id est in cantico canticorum, in quo amorem celestium diuinorumque desiderium inquit animæ, sub specie sponsæ ac sponsi, charitatis & amoris uijs perueniendū docens ad consortium dei. Hoc uero eum ueræ philosophiæ fundamentum ponentem, & ordinem disciplinarum institutionūque condentem, quod non latuerit, neque ab eo abiectus sit, etiam rationalis locus euidenter ostendit in principio statim Prouerbiorum suorum. Primo omnium per hoc ipsum, quod, puerbia attulauit libellum suum: quod utique nomen significat aliud quidem palam dici, aliud uero intrinsecus indicari. Hoc enim & communis usus prouerbiorum docet, & Ioannes in euangelio saluatorem ita scribit dicentē: Hæc in prouerbis locutus sum uobis: ueniet hora, cum iam non in prouerbis loquar uobis: sed manifeste de patre annunciem uobis. Hæc interim in ipsa tituli inscriptione. In sequenti uero statim subiungit discretionem sermonis, & distinguit scientiā a sapientiā, & a sapientiā disciplinam; & intellectum uerborum aliud ponit, & prudentiam dicit in eo esse: ut excipere quis possit uerborum ueritatem. Distinguit etiam iusticiā uerā a directione iudicii: sed & astutiā nominat quādam his, quos imbuuit necessariam: illam credo, per quā sophismatū intelligi ac dedinari possit argutia. Et ideo dicit innocentibus, per sapientiā dari astutiā, sine dubio, ne in uerbo dei decipiantur fraude sophistica. Sed in hoc mihi uidetur rationalis disciplinæ meminisse, per quam doctrina uerborum dictorumque significantiæ discernuntur: & uniuscuiusque sermonis proprietates, certa cum ratione distinguitur: in qua præcipue erudiri conuenit pueros: hoc enim hortatur, cum dicit: Ut det puero iuniori sensum & cogitationem. Et quia, qui in his eruditur, necessario rationabiliter per ea quæ dicit, semetipsum gubernat, & uitam suam moderatius librat: propterea dicit: Intelligens autem gubernacula acquirat. Post hæc uero cognoscens in uerbis diuinis, quibus per prophetas humano generi traditus est ordo uiuendi, diuersos esse eloquii tropos, & uarias dicendi species: ac sciens haberi in eis aliquam figuram, quæ parabola appelletur, & aliam quæ obscura dictio uocetur: aliasque quæ ænigmata nomenclantur, & alias quæ dicta sapientum dicantur, scribit: Intelliges quoque parabolam & obscurum sermonem, dictaque sapientum & ænigmata. Per hæc ergo singula, rationalem locum manifeste & euidenter exponit, ac more ueterum succinctis breuibusque sententijs, integres & perfectos explicat sensus. Quæ si quis est qui in lege domini meditetur die ac nocte: & si quis est si aut iusti os, quod meditatur domini sapientiā, inuestigare diligentius poterit & inuenire: si tamen recte quis ierit, & quærens pulsauerit ostium sapientiæ: petens a deo, ut aperiatur sibi, & mereatur accipere per spiritum sanctum uerbum sapientiæ, uerbum scientiæ, fierique particeps illius sapientiæ, quæ dicebat: Extendebam enim uerba mea, & non audiebatis. Et merito extendere se dixit uerba in eius corde: cui dederit deus, sicut supra diximus, latitudinem cordis. Dilaturatur namque illius cor, qui potest ea quæ breuiter in mysterijs dicta sunt, latiore doctrina, sumptis ex uoluminibus diuinis assertionibus explanare. Oportet igitur secundum hanc eandem sapientissimi Salomonis doctrinam, eum qui sapientiā scire desiderat, incipere ab eruditione morali, & intelligere illud quod scriptum est: Concupisti sapientiā: serua mandata, & dominus dabit eam tibi. Ob hoc magister hic, qui primos homines diuinā philosophiā docet, operis sui exordium prouerbiorum posuit libellum: in quo, ut diximus, moralis traditur locus: ut cum intellectu moribusque quis profecerit, ueniat etiam ad naturalis intelligentiæ disciplinā: atque ibi rerum causas naturasque distinguens, agnoscat uanitatē uanitatum relinquendā: ad æterna autem & perpetua perueniendū, & ideo post proueria ad Ecclesiasten uenitur: qui docet, ut diximus, uisibilia omnia & corporea, caduca esse & fragilia. Quæ utique cum ita esseprehenderit is qui sapientiæ studet, sine dubio contemnet ea ac despiciet: & uniuerso, ut ita dicam, sæculo renunciā, tēdet ad inuisibilia & æterna: quæ spiritalibus quidem sensibus, sed ad opertis amorum quibusdam figuris docentur in Canticis canticorum. Ideo enim nouissimū locum tenet hic liber: ut tunc ad eum ueniatur, cum & moribus quis fuerit defecatis, & rerum corruptibilium atque incorruptibilium scientiā distinctionemque didicerit: per quæ in nullo possit ex his figuris quibus sponsæ ad sponsum celestis, id est animæ perfectæ amor ad uerbum dei describitur ac formatur offendere. Præmissis namque his quibus purificatur anima per actus ac mores, & in rerum discretionē naturalium perducitur, competenter ad domestica uenitur: & ad mystica atque ad diuinitatis contemplationē, sincero & spiritali amore cōscenditur.

A tur. Hanc ergo triplicem diuinæ philosophiæ formam, etiam in illis sanctis ac beatis uiris arbitror præsignatam, pro quorum sanctissimis institutionibus, deus summus dici uoluit, deus Abraham, deus Isaac, deus Iacob. Abraham tanquā moralem declarat philosophiam per obedientiam. Tanta enim eius fuit obedientia & obseruatio mandatorum, ut cum audiret: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, non sit cunctatus: sed statim fecerit, imo & aliquid amplius fecerit. Audiens enim ut immolaret filium suum: nec inde quidem dubitat, sed obtemperat præcepto: & ad exemplum obedientiæ, quæ est moralis philosophiæ, posteris dandum: nec filio suo unico pepercit. Isaac quoque naturalem philosophiam tenet: & cum puteos fodit, & rerū profundam rimatur. Sed & iacob inspectiuum tenet locum, quippe qui & israel ob diuinorum contemplationem nominatus sit, & qui castra cœli uiderit, & domum dei, atque angelorum uias, id est scilicet a terris in cœlum porrectas prospexit. Vnde & merito inuenimus tres istos beatos uiros altaria fixisse deo, hoc est philosophiæ suæ consecrasse profectus: quo scilicet edocerent, non hæc ad artes humanas, sed ad dei gratiam referenda. Sed & in tabernaculis degunt, ut per hæc ostendat, neque in terris habendum esse aliquid proprium huic, qui diuinæ philosophiæ studet: sed semper promouendum: non tam de loco ad locum, quā de scientia inferiorū ad scientiam perfectiorum. Sed & alia multa in scripturis diuinis inuenies, quæ ordinē hunc quē in libellis Salomonis contineri diximus, secundū hanc eandem formam designant: sed ea nunc nobis prosequi aliud in manibus habentibus longum est. Si quis ergo primū locum in emendandis moribus mandatisque seruandis, qui per proueria designatur, impleuit: post hæc autem deprehensa uanitate mundi, & rerum caducarū fragilitate perspecta uenit in hoc, ut renunciet mundo & omnibus quæ in mundo sunt: consequenter ueniet etiam ad contemplanda & desideranda ea quæ non uidentur, & æterna sunt. Ad quæ tamē ut puenire possimus, indigemus diuina misericordia, si forte ualeamus perspecta pulchritudine uerbi dei, saluari in eum amore succedi: ut & ipse dignetur huiusmodi animā diligere, quam desiderium sui habere perspexerit. Post hæc exigit nos consequentia sermonis, dicere etiam de superscriptione ipsa Cantici canticorum. Simile enim est hoc illis, quæ in tabernaculo testimonij appellantur sancta sanctorum: & illis quæ in libro Numerorum memorantur opera operum, quæque apud Paulum dicuntur sæcula sæculorum. Sed quomodo differant a sanctis sancta sanctorum in Exodo: & quomodo differant opera ab operibus operum in Numerorum libro, tractatibus prout potuimus, dictum est a nobis. Sed & de sæculo sæculorū in locis, quibus occurrit non omissum est: & ne eadem repetamus, illa sufficiant. Nunc ergo requiramus primo, quæ sint cantica, quorum canticorum hoc esse canticum dicitur. Puto ergo quod cantica sint illa, quæ dudum per prophetas uel per angelos canebantur. Lex enim dicitur per angelos ministrata in manu mediatoris. Illa ergo omnia quæ per illos annunciabantur, cantica erant per amicos sponsi præcedentia. Istud uero unum canticum est, quod ipsi iam sponso sponsam suam suscepturo, epithalamij specie erat canendū. In quo sponsa nō adhuc per amicos sponsi cātari sibi uult: sed ipsius iam sponsi præsentis audire uerba desiderat, dicens: Osculetur me osculo oris sui: unde & omnibus canticis merito præfert. Videntur enim cetera cātica, quæ lex & propheta cecinerūt, paruulæ adhuc sponsæ, & quæ nondum uestibula maturæ ætatis ingressa sit decantata. Hoc uero canticum adultæ & iam ualde robustæ, & quæ capax sit iam uirilis potentia, perfectique mysterij, decantari uideatur, secundū quod dicitur de ipsa: quia una sit perfecta columba: quæ si perfecta, ergo & perfecti uiri sponsa, perfecta suscepit uerba doctrinæ. Primū ergo canticum cecinit deo Moyses & filij israel, quādo uiderunt Aegyptios mortuos ad littus maris: & quando uiderūt manū fortem & brachiū excelsum domini, & crediderūt deo & famulo eius Moyse. Tunc cantauerūt dicētes: Cantemus domino: gloriose enim honorificatus est. Ego autē arbitror, quod nō possit ad istud perfectum quis & mysticū canticū puenire: & ad istā perfectionē sponsæ, quæ in hac scriptura continetur, nisi prius ambulet per sicum in medio mari, & fiat ei aqua murus a dextera leuaque: & sic euadat de manibus Aegyptiorum, ita ut uideat eos mortuos ad littus maris: atque intues manum fortē domini, quā interfecit Aegyptios, credat domino & famulo eius Moyse. Moyse autē dico, legi atque euāgelij, omnibusque diuinis scripturis: tūc enim merito cantabit, & dicet: Cantemus domino, gloriose enim honorificatus est. Sed istud canticum canet quis, cū primū liberatus fuerit a seruitute Aegyptiorum:

- C** Post hæc autē cum transierit p̄ hæc omnia, quæ in Exodo, & quæ in Leuitico scripta sunt, & uenerit ad hoc ut in diuinos numeros assumatur: tunc iterum secundum canticum canet, cum exierit de ualle Zareth, quod interpretatur aliena descensio: & uenerit ad puteum, de quo scriptū est: Et dixit dominus ad Moysen: Congrega populū, & dabo eis aquam de puteo bibere. Ibi enim cantabit & dicet: Iniciate ei puteum. Foderunt illum principes, excuderunt eum reges gentium in regno suo, cum dominantur eorū. Sed de his plenius in Numerorū libro, secundum q̄ dedit nobis dñs, dictū est. Oportet igitur uenire ad puteum, qui a principibus fossus est, & a regibus excusus est. In quo opere nemo plæbeius operat̄: sed oēs principes, omnes reges, regales scilicet & principales animæ, quæ altitudinē putei, aquā uiuam continentis inquirunt. Post illud canticū uenitur ad Deuteronomij canticum, de quo dicit dominus: Et nunc scribite uobis uerba cantici huius, & docete illud filios israel, & inijcite illud in os eorum: ut fiat mihi canticum istud ad testimonium in filijs israel. Et uide quantum & quale sit canticum istud: cui ad audiendum terra nō sufficit, sed conuocatur & cœlum. Ait em̄: Attende cœlū quæ loquar, & audiat terra uerba ex ore meo. Vide q̄ magna sint, q̄ ingentia quæ dicuntur. Expectetur, ait, sicut pluuia eloquium meū: & descendat sicut ros super gramen, & sicut nix super fœnum, quia nomen domini inuocaui: & reliqua. Quartum canticum est in libro Iudicum, de quo scriptum est: Et cantauit Debbora & Barac filius Abinoem in die illa dicentes, incipiendo: Principales in israel in proposito populi benedicite dominū. Audite reges aurib⁹, percipite satrapæ: & reliqua. Hæc autē quæ canit, apis esse debet: cuius opus tale est: ut eo reges & mediocres utantur ad sanitatem. Debbora nāq; apis interpretatur, quæ istud canticum canit: sed & Barac cum ipsa. Interpretatur autem Barac, rufcatio. Et canitur istud canticum post uictoriam, quia nec ante quis potest quæ perfecta sunt canere, nisi ubi aduersarios uicerit. Sic deniq; & in ipso cantico dicitur: Exurge, exurge Debbora, exuscita milia populi. Exurge, exurge, cane canticum; exurge Barac. Verū & de his plenius in illis oratiunculis, quas de libello Iudicum adidimus, diserta reperies. Quintum post hæc canticum est in secundo libro Regnorum, cum locutus est Dauid ad dominum uerba cantici huius, in die qua liberauit eum dominus de manu omniū inimicorum suorum, & de manu Saul: & dixit: Dominus mihi petra, & munitio mea: liberator dominus deus meus, custos erit mihi. Si ergo & tu potueris considerare, qui sunt inimici Dauid, quos in primo & secundo Regnorum libro superat ac prosternit: & quomodo dignus factus est, ut domini adiutorium mereretur, & liberaretur ab huiusmodi inimicis: tunc poteris & tu quintum istud canticum canere. Sextum est canticum in primo Paralipomenon libro, ubi constituit Dauid in principio ad laudandum dominū Asaph & fratres eius: & est initium cantici istius tale. Laudate dominum, & confitemini, & inuocate eū in nomine eius, notas facite in populis uoluntates eius: canite ei, & hymnū dicite: narrate omnes adinventiones eius, quas fecit dñs &c. Sciendū tamen est, q̄ canticum quidē, quod est in secundo Regnorū libro, ualde simile est psalmo decimo septimo. Qd' autē est in primo libro Paralipomenon, in initijs quidē, usq; ad eū locū ubi dicit: Et in prophetis meis nolite malignari, simile est centesimo quarto psalmo. Posteriora uero ab hoc loco, similitudinem gerunt primarum partium nonagesimi quinti psalmi, ubi dicitur: Cantate domino omnis terra: usq; ad eum locū, ubi ait: quia uenit iudicare terrā. Igitur si in his concludendus est numerus Canticorū, septimo in loco ponendus uidebitur liber hic Cāticī canticorū. Si quis uero etiā Esaia canticū cū cæteris numerandū putet, licet nō ualde cōuenire uideatur, ut præcessisse putetur Esaia canticū, quod lōge posterioribus t̄pibus Esaia scripserit: tamē si quis putet, q̄ pphetica dicta nō t̄pibus, sed ratioe p̄sanda sint, adiūget etiā illud canticū, & dicet hoc quod Salomon cecinit Cāticū esse canticorū, nō tantū eorū quæ prius, sed & eorū quæ postmodū canenda uidebant̄. Si quis uero putet etiā ex libro psalmoz debere assumi, sicubi in eo uel canticū scribitur, uel canticū psalmi, multitudinem congregabit præcedentiū canticorū. Iunget enim cæteris etiā quindecim simul graduū cantica: & requirens singulorū uirtutes canticorū, atq; ex his proficientis animæ gradus colligens, ac spiritalis intelligentiæ ordinem iterū consequentiamq; cōponens: ostendere poterit, q̄ magnificis gressibus incedens sponsa, per hæc omnia perueniat usq; ad thalamum sponsi, digrediens in locū tabernaculi admirabilis usq; ad domū dei, in uoce exultationis & cōfessionis sonus epulantis. Et

tis: & perueniens usque ad ipsum, ut diximus, thalamum sponsi: ut audiat & loquatur cuncta hæc
 quæ continentur in cantico canticorum. Adhuc autem possumus & hæc inquirere prius quam ad ipsum
 corpus libelli ueniamus: cur Salomon qui uidetur obtemperare in his tribus libellis uolunta-
 ti spiritus sancti, in puerbijs quidē dicat Salomon filius Dauid, qui regnavit in israel: in secundo
 uero libello nō Salomon scribit: sed uerba, inquit Ecclesiastes, filij Dauid regis israel in Hierusa-
 lem: & filiū quidē se esse Dauid, similiter ut in primo, & regē israel scribit. Sed ibi proueria, hic
 uerba ponit: & seipsum quem ibi Salomonē, hic Ecclesiasten nominat. Et cū ibi gentē solā, in qua
 regnauerat posuisset, hic & gentē posuit, & locum regni Hierusalē designat. In Cantico canticorum
 uero neque gentis nomē, neque locū in quo regnet, neque omnino quod rex sit, neque quod patrē da-
 uid habeat, scribit: sed tantūmodo Canticū ait canticorum, quod est ipsi Salomoni. Et quis diffi-
 cile mihi uideat, aut perscrutari, aut perstringere posse horum differētiās: aut utcūque uestigatas palā per-
 ferre & chartulis credere: tamē inquātū cape uel sensus noster, uel auditus legētū potest, paucis ap-
 re tētabimur. In plurimis Salomonē Christi typū ferre: uel secūdū hoc, quod pacificus dicitur: uel secun-
 dū hoc, quod regina austri uenit a finibus terræ audire sapiētiam Salomonis, nō puto dubitandū. Hic
 ergo & secūdū quod filius Dauid dicitur, regnat in israel: & secūdū quod supra eos reges, per qui-
 bus ipse rex regū dicitur regnat. Et rursus uerus Ecclesiastes ipse est, qui cū in forma dei esset, se-
 metipsum exinaniuit, formā serui accipiens, ut congregaret ecclesiā. A cōgregando em ecclesiam
 Ecclesiastes appellatur. Tum uero quis ita Salomon, id est pacificus: sicut dominus noster Iesus
 Christus, qui factus est nobis sapientia a deo & iusticia & pax. Igitur in primo prouerbiorum li-
 bro, cū nos moralibus instituit disciplinis, rex esse dicitur in israel, necdū in Hierusalē: quia & si is-
 rael dicamur, propter fidē, nō tamē in hoc pueniunt, ut ad Hierusalē cōlestē puenisse uideamur.
 Vbi uero profecerimus, & in hoc uentū fuerit, ut ecclesiæ primitiuorum quæ in cœlis est sociemur, at-
 que Hierusalē cōlestē, discussis diligentius priscis & naturalibus causis, matrē nostrā noscimus cō-
 lestē: tunc iam nobis etiā ipse Christus Ecclesiastes efficitur: & nō solū in Israel, sed & in Hierusa-
 lē regnare dicitur. Cū uero ad pfectionē omniū uentū fuerit, & sponsa ei pfecta, oīs dūtaxat ra-
 tionalis creatura iūgetur: quia pacificauit per sanguinē suū, nō solū qui in terris sūt, sed & qui in cœlis:
 tūc Salomon tantūmodo dicitur, cū tradiderit regnū deo & patri, cū euacuauerit omnē principa-
 tum & potestatē. Oportet enim eū regnare, donec ponat inimicos suos sub pedibus suis, & no-
 uissimus inimicus destruatur mors. Et ita pacificatis omnibus patrique subiectis, cū erit iam deus
 oīs in oībus, Salomon tantūmodo, id est solus pacificus nominabitur. Cōpetēter ergo in hoc libello qui
 de amore sponsæ & sponsi erat scribendus: etiā pro hoc neque filiū Dauid, neque rex, neque aliud ho-
 rum quod ad corporeū pertinere possit intellectū scribit, ut merito de eo pfecta iam sponsa dicatur.
 Quia & si aliquando cognouimus Christū secūdū carnē: sed nunc iam nō nouimus: ne quis pu-
 tet eam corporeū aliquid amare, aut in carne positū, & macula aliqua amoris eius credat indu-
 ci. Propterea Canticū canticorum Salomoni tantūmodo est: & neque filio Dauid, neque regi Israel,
 neque aliqua in his prorsus miscetur carnalis nominis intelligentia. Et ne mireris, quod cū unus at-
 que idem sit dñs atque saluator noster, dicamus eū uelut minorē: primo in prouerbij, & deinde pfi-
 ciētē in Ecclesiastē: & post hæc habere pfectionē in cātico canticorum, cū hæc etiā in euāgelij uide-
 as scripta, ubi propter nos & ipse in nobis dicitur proficere. Sic enim refert: Quia Iesus proficiebat
 ætate & sapiētia apud deū & hoīes. Puto ergo quod pro his oībus neque filius Dauid, neque rex Is-
 rael scribit: sed & pro eo adhuc quod in cantico canticorum sponsa iā intantū profecerat, ut maius ali-
 quid esset quam est regnū Hierusalē. Nā Hierusalē cōlestē dicit apostolus esse, atque ad eā memorat
 credentes accedere. Hunc ergo sponsum ad quē nunc sponsa festinat, idē Paulus cū eū pontificem
 maximū dicit: ita de eo scribit, quasi qui nō in cœlis sit, sed penetrarit & ptransierit oēs cœlos: &
 illuc quoque eū hæc sua pfecta sponsa sectetur, imo illuc adhærēs ei & cōiuncta cōscenderit: est em fa-
 cta cū eo unus spūs. Vnde uidetur mihi & ad Petrū qui nō poterat eū primo sequi, cū diceret: Quo
 ego uado, uos nō potestis uenire mō, dixisse: se quis aut postea. Quod aut sit aliqd maius & ab
 israel, inde colligimus, quod in Numerorum libro oīs quē Israel numerat, & duodecim tribus isra-
 el certo sub numero censent. Tribus uero Leuitica, utpote cæteris eminētior, supra hūc numerū
 habet, & nequaquam in Israelitico nūero deputat. Dicit em ita: Hæc est uisitatio, in qua recēsi sūt

C filiꝝ israel, secundū domos familiarū suarū. Omnis uisitatio eorū cū uirtute sua, sexcenta tria milia quingenti quinquaginta. Leuitæ autē nō sunt numerati cum eis, sicut præcepit dñs Moysi. Vides quomodo ut eminentiores a filiꝝ israel se q̄strat leuitæ, nec in eorū numero sociant. Et rursum, leuitis eminentiores scribūt sacerdotes. Sic enim in eadē scriptura cōtinetur. Et locutus est, inq̄, dñs ad Moysen, dicēs: Accipe summā leuitarū, & cōstitues eos in cōspectu Aaron sacerdotis, & ministrent ei. Vides & in hoc quomō superiores leuitis noiet sacerdotes: & rursus leuitas eminentiores ponit filiꝝ israel. Hæc autē uisi sumus discutere paulo curiosius, uolentes etiā p̄ hæc ostēdere rationē: quia in ipsis quoq; attitulationibus librorū suorū Salomon differentiꝝ usus est necessariꝝ. Sed aliud in puerbiꝝ, aliud in Ecclesiaste, aliud etiā in Canticorū cantico ex ipsa inscriptione tituli designauit: & adhuc quod in Cantico canticorū, ubi iam p̄fectio ostendit, neq; filiꝝ David, neq; rex scribit. Potest etiā hoc dici: quia cū factus fuerit seruus sicut dñs, & discipulus sicut magister: uidetur iam neq; seruꝝ esse seruus, factus uidelicet sicut dñs: neq; discipulus esse discipulus, quippe qui sicut magister effectus est: sed fuisse quidē aliquando discipulus, nunc uero esse sicut magister: & fuisse quidē seruus aliquādo, nūc uero esse sicut dñs. Simili igitur ratiōe etiā de rege, & in his in q̄s regnat aduerti posse uidebitur, cū regnū iā tradetur deo & patri. Sed & hoc nō lateat, nōnullos attitulationē libelli huius Cantica canticorū scribere, quod nō recte scribitur. Non enim pluraliter, sed singulariter canticū hic dicitur canticorū. Hæc quasi in præfatiōe dicta sunt a nobis de superscriptione ipsa uel attitulatione libelli. Iam nunc dño nostro nos adiuvante, ipsius operis adoriamur exordia: & tamē ne illud quidē remaneat in nobis omissum, q̄ quibusdā requirendū uisum est, adhuc de ipsa attitulatione ac superscriptione libri quæ ita habetur, Canticū canticorū, quod est ipsi Salomoni. Sic enim accipiunt quasi canticū hoc esse dixerit canticorū Salomonis: ut ex plurimis suis canticis hoc unum esse signauerit. Sed nos quō recipimus huiusmodi intelligentiā, cū neq; ecclesia dei ulla extrinsecus Salomonis cantica legēda suscepit: neq; apud Hebræos a quibus eloquia dei ad nos uidētur esse translata, aliqd̄ præter hos tres libellos Salomonis, qui & apud nos sunt, amplius habeatur in canone. Volunt tñ q̄ hoc asserunt inde cōfirmare sententiā suā, qđ in regnorū tertio libro scriptū est, multa fuisse Salomonis cantica, ut unū ex multis esse cōfirmant. Hoc ibi ergo refertur: Et deus dedit prudentiā Salomoni, & sapiētiā multā ualde: & latitudinē cordis sicut arenā quæ est ad orā maris: & factus est sapiens Salomon ualde sup̄ sapientiā omniū antiquorū, & super oēs sapientes Aegypti, & super Ethā Egraiten, & Heman, & chalcā, & dorda filiꝝ mahol: & erat noiāt⁹ in uniuerſis gentib⁹ p̄ circuitum: & locut⁹ est Salomon tria milia parabolarū: & erant cantica eius qnq; milia. Ex his ergo quinq; milibus canticis uolunt uideri hoc unū esse canticū quod habemus. Sed usq; quo uel ubi cantata sint: nō solū ad usum, sed ne ad noticiā quidē puenit ecclesiæ dei. Operosum est autē, & procul ab opere p̄posito: si uelimus nunc inquirere, q̄ multorū librorū cōmemoratio fiat in scripturis diuinis, quorū lectio nulla nobis oīno est tradita. Sed neq; apud Iudæos haberi quidē usum huiusmodi repperimus lectionū: quæ siue pro eo quod aliqua supra humanā intelligentiā cōtinebāt, placuit spiritui sancto auferri de medio: siue qđ essent de scripturis his quæ appellantur apocryphæ, pro eo quod multa in eis corrupta: & cōtra fidē uerā inueniuntur a maiorib⁹ tradita, nō placuit eis dari locū, nec admitti ad authoritatē. Supra nos est p̄nunciare de talib⁹. Illud tamē palā est, multa uel ab aplis uel ab euāgelistis exēpla esse plata, & nouo testamēto inserta: quæ in his scripturis, quas canonicas habemus, nunq̄ legimus, in apocryphis tamē inueniuntur, & euidenter ex ipsis ostenduntur assumpta. Sed ne sic qđ locus apocryphis dandus est: nō em̄ trāseundi sunt termini quos statuerūt patres nostri. Potuit em̄ fieri, ut apostoli uel euāgelistæ sancto spū repleti, sciuerint, quid assumendū ex illis esset scripturis, qđue refutandū. Nobis autē nō est absq; periculo aliquid tale præsumere, quibus nō est tanta spūs abūdātia. Et ideo de p̄senti uersiculo nos eā tenemus aditionē, quā supra exposuimus, maxime cū euīdēs in eo habeatur distinctio, ubi ait canticū canticorū qđ est ipsi Salomoni. Si em̄ uoluisset intelligi canticorū Salomonis hoc esse canticū, dixisset utiq; canticū canticorū, quæ sunt Salomoni: uel canticū ex canticis Salomonis. Nunc autē quia dixit, quod est Salomoni, ostenditur istud canticū quod est in manibus: & qđ erat ei canendum, esse Salomonis: et hoc de attitulatione quā p̄posuit cōtinere. Vide

A re. Videamus ergo iam & quæ sequuntur.

HOMILIA PRIMA

Osculetur me ab osculo oris sui. Meminisse oportet illud quod in præfatione præmonuimus: quia libellus hic epithalamij habens speciem, dramatis in modum cōscribitur. Drama autē esse diximus, ubi certæ personæ introducuntur, quæ loquuntur: & aliæ interdum superueniunt, aliæ recedunt aut accedunt: & sic totum in mutationibus agitur personarum. Hæc ergo erit totius libelli species: & secundum hanc pro uiribus historica a nobis aptabitur expositio. Spiritalis uero intelligentia, secundum hoc nihilominus quod in præfatione signauimus, uel de ecclesiæ ad Christum sub sponsæ uel sponsi titulo, uel de animæ cū uerbi dei coniunctione dirigitur. Introducitur ergo nunc per historiæ speciem sponsa quædam, quæ suscepit quædam sponsaliorū & dotis titulo dignissima munera ab sponso nobilissimo. Sed plurimo tempore moram faciente sponso, sollicitari eam desyderio amoris sui: & confici iacentem domi suæ & agentē omnia, quatenus possit aliquando uidere sponsum suū, atq; osculis eius perfrui. Quæ quā nec differri amorem suum: nec adipisci se posse quod desyderat uidet, conuertat se ad orationē & supplicet deo, sciens eum patrem esse sponsi sui. Consyderemus ergo eam leuantē sanctas manus sine ira & disceptatiōe, in habitu ornato, cum uerecundia & sobrietate, ornatam dignissimis ornamentis, quibus ornari decet nobilem sponsam, æstuātem uero desyderio sponsi: & interno uulnere amoris agitatam, orationem, ut diximus fundere ad deum, & dicere de sponso suo: Osculetur me ab osculo oris sui. Hæc sunt quæ dramatis in modū composita, historica continet explanationē. Interior uero intellectus, uideamus si hoc modo poterit competēter aptari. Ecclesia sit desyderans Christo coniungi. Ecclesiam autem cœtum omnium aduerte sanctorum. Hæc ergo ecclesia sit quasi omniū una persona quæ loquatur & dicat: Omnia habeo, repleta sum muneribus, quæ sponsaliorum uel dotis titulo ante nuptias sumpsi. Dudū enim cū præpararer ad coniugium filij regis & primogeniti omnis creaturæ, obsecuti sunt, & ministrauerūt mihi angeli sancti eius: deferentes ad me legem, sponsalis muneris loco. Lex nāq; per angelos disposita dicitur in manu mediatoris. Ministrauerunt mihi etiam prophetae. Locuti sunt enim omnia & ipsi, per quæ non solum ostenderent & indicarent mihi de filio dei, cui me delatis his quæ appellantur aris & muneribus dotalibus spondere cupiebāt: uerum ut & in amorem me eius desyderiumq; succederent, pronunciauerūt mihi pphetis uocibus de aduentu eius: & de innumeris uirtutibusq; operibusq; eius immensis, repleti spiritu sancto prædicauerunt. Pulchritudinē quoq; eius & speciem ac mansuetudinem descripserunt: ita ut omnibus his ad amorem eius integraliter inflammarer. Sed quoniam sæculum iam pene finitum est: & ipsius quidem præsentia non datur mihi: solos autē ministros eius uideo ascendētes & descēdētes ad me, propter hoc ad te patrē sponsi mei precem fūdo, & obsecro, ut tandem miseratus amorem nostrum mittas eum: ut iam nō mihi per ministros suos angelos dūtaxat & prophetas loquatur: sed ipse per semetipsum ueniat: & osculetur me ab osculo oris sui, uerba scilicet in os meum sui oris infundat. Ipsum audiam loquentem, ipsum uideam docentem. Hæc enim sunt Christi oscula, quæ porrexit ecclesiæ, cum in aduentu suo ipse Christus in carne positus, euangelizauit ei uerba fidei, & charitatis, & pacis: secundum quod Esaïas promiserat, & præmissus ad sponsam dixerat: Nō legatus, neq; angelus, sed ipse dominus saluabit nos. Tercio uero expositionis loco introducamus animam, cui omne studium sit coniungi & consociari uerbo dei: & intra mysteria sapientiæ eius ac scientiæ uelut sponsi cœlestis thalamos intrare: cuiq; animæ præsentia eius etiam munera data sunt, dotis scilicet nomine. Sicut enim ecclesiæ dos fuit legis & prophetarum uolumina: ita huic lex naturæ & rationalis sensus ac libertas arbitrij, dotalia munera deputentur. Habens autem hæc dotis suæ munera: sit ei primo eruditionis doctrina a monitoribus doctoribusq; descēdens. Sed quoniam in his non est ei plana atq; perfecta desyderij sui & amoris expletio, deprecetur ut mens eius pura & uirginalis, ipsius uerbi dei illuminationibus & uisitationibus illustretur. Cum enim nullo hominis uel angeli ministerio diuinis sensibus & intellectibus mens impletur, tunc ipsi oscula uerbi dei suscipere sese credat. Propter hæc ergo & huiusmodi oscula, dicat anima orans ad deum: Osculetur me ab osculo oris sui. Dum enim inde capax fuerit, ut ipsius uerbi dei

C caperet ueram solidāq; doctrinā, necessaria suscepit oscula, id est sensus ab ore doctorū. Vbi uero sponte iam coepit obscura cernere, enodare pplexā, inuoluta dissoluere, parabolas & anigmata dictaq; sapientū, competentibus intelligentiā lineis explicare: tunc iam oscula ipsius spōsi sui, id est uerbi dei, suscepisse se credat. Ideo aut oscula plurali posuit, ut intelligam⁹ uniuscuiusq; obscuri sensus illuminationē, osculū esse uerbi dei ad animā pfectā delatū: & secundū hoc forte dicebat pphetica & pfecta mens: Os meū aperui, & attraxi spiritū. Os aut sponsi intelligam⁹ uirtutem dei, qua illuminat mentē: & uelut sermone quodā amoris ad eā factō (si tamē capere mereatur tantā uirtutis præsentiā) incognita quāq; sibi & obscura manifestat. Et hoc est uerius propriusq; & sanctius osculū, quod a sponso dei uerbo porrigi dicit sponsa, purā scilicet aīā & pfectā. Cuius rei imago est illud osculū, quod in ecclesia sub tēpore mysteriorū nobis inuicē dam⁹. Quoties ergo in corde nostro aliquid quod de diuinis dogmatibus sensibusq; querit, absq; monitoribus inuenimus, totiens oscula nobis data esse a spōso dei uerbo credamus. Vbi uero quærentes aliquid de diuinis sensibus inuenire nō possumus, tūc affectu huius orationis assumpto, petam⁹ a deo uisitacionē uerbi eius, & dicam⁹: Osculet me ab osculo oris sui. Scit aut pater uniuscuiusq; animā capacitātē, & nouit quo tēpore, cui animā, quā oscula uerbi sui porrigere in intellectibus dūtaxat, & sensib⁹ debeat. Quia bona sunt ubera tua sup uinū: & odor unguentorum tuorum super omnia aromata. Intellige prius quasi in historiā dramate sponsam eleuatis ad deū manibus orationē fuisse ad patrē, & orasse, ut iam ueniret ad eā sponsus, & ipse ei osculum proprii oris infunderet. Dūq; hæc oraret ad patrē, in ipsa oratiōe qua dixit: Osculet me ab osculo oris sui: parat etiā alia oratiōis uerba subiungere ac dicere: quia in hoc principio sermonis affuit sponso, & oranti ei astitisset ac reuelasset uerba sua, ipsumq; sponsum unguētis mirificis, & quibus sponsum fragrare decebat, cōstituisset delibutū. Sponsa uero ubi adesse uidit eū, p quo orabat ut adesset, & adhuc loquētī sibi præsentiū quod orabat, ac data sibi ab ipso oscula, quæ poposcerat: lata pro hoc reddita, & decore ubere ac fragrantia ipsius odore pmota, pposita orationis sermonē cōuertit ad præsentiā sponsi, qui aderat: & cū dixisset: Osculet me ab osculo oris sui, subiūgit post hæc ad præsentiā spōsum, dicens: Bona ubera tua sup uinū, & odor unguentorum tuorum sup oia aromata. Hæc interim scdm historicā intelligētiā, quā dramatis in modū pdixim⁹ textā:

D Nunc uero quid intellectus interior habeat, requiram⁹. Diuersis uocabulis principale cordis appellari, in scripturis diuinis inuenimus: quæ uocabula p causis ac rebus de quibus agitur, aptari solent. Interdū em cor dicitur, ut: Beati mūdo corde: Et, corde credit ad iusticiā. Si uero conuiuij tēpus sit pro specie & ordine discumbentiū, uel sinus uel pectus appellat^r: sicut Ioannes in euangelio refert de quodā discipulo, quē amabat Iesus, quod in sinu eius, uel supra pectus eius recumberet: Ille profecto cui innuens Simon Petrus dicebat: Interroga quis est hic, de quo dicit: Post hæc uero recubens sup pectus Iesu, dicit ei: Dñe, quis est? In his em certum est quod Ioannes in principali cordis Iesu, atq; internis doctrinæ eius sensibus requieuisse dicatur, ibi requirēs & perscrutans thesauros sapiētiae & scientiæ, qui reconditi erant in Christo Iesu. Sed quod sinus Christi in loco dogmatū sanctorum accipiat, puto indecēs nō uideri. Diuersis ergo modis ut dicere ceperamus principale cordis in scripturis sanctis designat^r: sicut & in Leuitico nihilominus ubi de sacrificijs pectusculū separationis, & brachiū sacerdotibus sequestrat^r: & in hoc sequestratū ac separatū pectusculū & brachiū, præcellens ceteros hoies principale cordis & operis decus uult esse in sacerdotibus. De quo plenius in libro Leuitico, put dñs dare dignatus est, exposuimus. Secū dū hæc ergo etiā in præsenti loco, quādoquidē amatoriū uidet drama qd agit, in uberibus principale cordis intelligamus: ut tale uideatur esse quod dicitur: Cor tuum o spōsa & mens: id est, dogmata quæ intra te sunt, uel doctrinæ gratia, superat omne uinum qd cor hominis latificare solet. Sicut em in his de quib⁹ dicit: Quia deū uidebūt: cor competentē dictum esse uidetur: & inter discubentes sinus ac pectus ponitur pro habitu, sine dubio discumbentiū, formaq; cōuiuij: & rursus ut apud sacerdotes pectusculū & brachiū mysticis designatur eloquijs: Ita etiam arbitror in præsenti loco, ubi amatiū habit⁹ & colloquia describunt, gratissime hoc ipm principale cordis in uberib⁹ appellatū. Bona ergo sūt ubera spōsi: qñqdē thesauri sūt in eis sapiētiae & scientiæ reconditi. Vbera autem hæc uino comparat sponsa: sed ita cōparat, ut præferat. Vinum aut illa intelligenda

A intelligenda sunt dogmata & doctrinae, quae per legem & prophetas, ante aduentum sponsi, sumere sponsa consueuerat. Sed nunc considerans hanc doctrinam quae ex uberibus profluit sponsi, miratur & stupet, uidens eam longe praestantiorē, quā illā ex qua ante aduentum sponsi laticata fuerat tanquā ex uino spiritali quod ministrabant sancti patres & prophetae, qui etiā huius generis plantauerunt uineas: ut Noe primus, & Esaias in cornu in loco uberi, & coluerunt eas. Vidēs ergo nūc multā esse eminentiā dogmatū & scientiā apud sponsum: & longe ex eo perfectiorē, quā fuit apud antiquos emanare doctrinā, dicit: Bona sunt ubera tua super uinum: super illam scilicet doctrinā, quā laticabar ab antiquis. De hoc enim antiquorum uino intelligendus est Ecclesiastes dicere, ubi ait: Ego dixi in corde meo: ueni & tentabo te in laticia, & uidebo in bono. Et iterum de eisdē uineis loquens idē Ecclesiastes dicit: Magnificauī mihi opus meū, aedificaui mihi domos, plantaui mihi uineas, feci mihi hortos & paradisos, & reliqua. Sunt autē huius uineae mystici etiā ministri quidam, qui uini fusores appellantur. Sic enim idē dicit: Et feci mihi cantores & cantatrices in laticia filiorū hominū, uini fusores, & uini fusitricēs. Vide ergo si possimus tum in ceteris, tum etiā in hoc intelligere saluatore, ueteri uino, nouella uberū suorū fluēta miscere, cum Maria & Ioseph quærentes inuenerunt eum in templo sedentem in medio doctorum, & audientem atque interrogantē eos, quando & mirabantur omnes super responsis eius. Sed & ibi fortassis species formae huius expletur, ubi ascendens in montē docebat populos, & dicebat: Dictum est antiquis: Non occides. Ego autem dico uobis: Omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit. Et dictum est antiquis: Non adulterabis. Ego autem dico uobis: Omnis qui uiderit mulierem ad concupiscendū eam, iam moechatus est eam in corde suo. In quantum ergo doctrina haec eius praecellit illam antiquam, intantum sponsa intelligit & pronunciat bona esse ubera eius super uinum. Sed & quod uorax dicitur filius hominis & bibens, & dicunt: Ecce homo uorax & uinum bibens, ad hoc nihilominus respicit: tale & illud uinum fuisse in Chana Galilaeae, quod bibebat in conuiuio nuptiali: quo deficiente fecit & aliud uinum: cui testimonium reddit architrictinus, quod sit ualde bonum: & eo uino quod expensum fuerat, multo praestantius, cum dicit: Omnis homo primo bonum uinum ponit: & cum inebriati fuerint, id quod deterius est: tu autē seruaſti uinum bonum usque nunc. Sed & Salomonē, qui pro accepta dei sapientia in admiratione fuit reginae Saba, quae uenerat tentare eum in quaestionibus, in quibus eum eadem regina scrutetur & miretur: audi scripturā referentem: Et uidit, inquit, regina Saba omnē sapientiā Salomonis, & domū quam aedificauit, & apparatus conuiuij eius, & sedem puerorū eius, & ordinē ministrorū eius, & uestes eius, & uini fusores eius, & holocausta eius, quae offerebat in domo dei: & stupefacta est, & reliqua. In his ergo aduerte, quomodo haec quae uenit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis, inter cetera miratur & cibos conuiuij eius, uel uini fusores eius: & super his dicitur obstupuisse. Nescio autē si ita ineptam putemus fuisse reginam, quae ob hoc uenerat a finibus terrae, ut audiret sapientiam Salomonis: ut miretur cibos corporales & uinum istud commune, ac pincernas uini in ministerio regis. Quid enim in his admiratione dignū reginae uidetur, quae communia pene omnibus sunt hominibus? Sed mihi uidetur miratam esse cibos doctrinae eius: & uinum dogmatum quae ab eo per diuinam sapientiam praedicabantur. Hoc erat uinum & illud, quod per Hieremiam refertur de filiis Ionadab, filij Rechab: qui eo tempore quo peccata populi inualuerant, & pro iniquitatibus plēbis captiuitas imminebat, conuocati sunt ut biberent uinum: Et dixerunt, quia mandauerat eis pater suus Ionadab, ne biberent uinum ipsi & filij sui in saeculum: neque domos aedificarent, neque seminarent semen, neque plantarent uineas: sed in tabernaculis habitarent omnibus diebus uitae suae. Et amplectitur eos deus, eo quod custodierint praeceptum patris sui, & noluerint bibere uinum. Pro peccatis enim tunc populi & iniquitatibus eorum, erat uinea eorum ex uinea Sodomorum, & palmites eorum ex Gomorra. Uua eorum uua fellis, & botrus amaritudinis. Venenum aspidum, & furor draconum erat uinum eorum. Propter hoc ergo laudabiles habentur filij Ionadab, qui tale uinum, uenenata scilicet dogmata, & aliena a fide dei, bibere & suscipere recusarunt. Propter hoc ergo fortassis percussit deus uineas Aegyptiorum, sicut in psalmo scriptum est, ne tale facerent uinum. Igitur sic intelleximus uini differentias, easque pro diuersitate dogmatum constare perspeximus, quod ait hic sponsa: Quia bona sunt

ubera

C ubera tua super uinum: super uinū utiq; intelligamus bonū, non malum. Bonis enim, non malis comparata dogmatibus, sponsi dogmata præferuntur. Bonum enim uinū gustauerat prius in lege & prophetis: ex quo uelut præmeditata erat sponsa laticiam cordis accipere ac præparare: ut capere posset etiam illam, quæ affutura erat per ubera ipsius sponsi, excellentiorem cunctis cernens eorum doctrinam: & ideo dicit: Bona sunt ubera tua super uinum: & uide si adhuc formæ huic aptare possimus illam euangelij parabolam, quæ dicit: Simile est regnū cœlorū thesauro abscondito in agro: quem qui inuenerit, abscondit: & præ gaudio eius uadit & uendit omnia quæ habet, & emit agrum illum. Est ergo thesaurus is non in deserto aliquo loco, neq; in syluis, sed in agro absconditus. Et possibile utiq; est agrum illum habere etiam uineas, quæ afferat uinum: habere etiam thesaurum, propter quem distractis omnibus emit agrum illum is qui inueniat ibi thesaurum. Potest ergo dicere ille qui emit agrum: Quia bon⁹ est thesaurus, qui est in agro, magis q̄ uinum quod est in eo. Ita ergo & bonus est sponsus, atq; ubera sponsi, quæ uelut thesaurus absconditus est in lege & prophetis, magis q̄ uinū quod est in eis, illa scilicet doctrina quæ palam est, & latificat audientes. Bona ergo sunt ubera sponsi. Thesauri enim sunt sapientiæ & scientiæ in eo absconditi: qui cum aperti & reuelati fuerint oculis sponsæ, multo præstatiores ei uidebuntur, q̄ fuit prius istud uinū legis & doctrina prophetica. Sed & si tertiam expositionem de anima perfectā & uerbo dei sentire debeamus, possum⁹ dicere: quia quis donec paruulus est, & nondū semetipsum ex integro obtulit deo: bibit uinū quod affert ager ille, qui habet intra se etiam thesaurū absconditum, & bibens latificatur ex uino. Cum autem obtulerit & deuouerit semetipsum deo, ac nazareus fuerit effectus, atq; inuenerit thesaurum absconditum: & ad ipsa ubera fontesq; peruenerit uerbi dei: uinū & syceram iam non bibet, dicens ad ipsum dei uerbū de his thesauris, qui in ipso scientiæ & sapientiæ reconditi sunt: Quia bona sunt ubera tua super uinū. Sunt autē unguenta quædam sponsi, quorū fragrantia delectata est spōsa, & dicit: Odor unguentorū tuorū super omnia aromata. Aromata species sunt pigmentorū. Sponsa autem habuit quendam usum & noticiā aromatum: hoc est, uerborum legis & prophetarum: quibus ante aduentū sponsi mediocriter licet, instrui tamē uidebatur & exerceri ad cultum dei: utpote paruula adhuc & sub curatoribus & actoribus agens & pædagogis. Lex enim pædagogus noster fuit ad Christum. Hæc autem omnia aromata fuerant, in quibus enutrirī uisa est, & sponso suo præparari. Sed ubi uenit plenitudo temporum, & adoleuit, atq; unigenitū suum pater spiritus sancto unctum misit in hunc mundum, odorata sponsa diuini unguenti fragrantiam: sentiensq; quod illa omnia aromata, quibus prius usa uidebatur, lōge inferiora sint ad comparisonem suauitatis noui huius & cœlestis unguenti, ait: Odor unguentorū tuorū super omnia aromata. Et quoniā Christus idem sponsus atq; idem pontifex dicitur. Pontifex quidē secundū hoc quod mediator est dei & hominū, omnisq; creaturæ: pro qua & ppiciatio factus est, semetipsum offerendo hostiam pro peccato mundi. Sponsus uero secundū hoc, quod ecclesiæ iungitur nō habenti maculam, aut rugam, aut aliquid horum: consydera, ne forte unguentū illud pōtificale, quod in Exodo componi iubetur, arte pigmentarij istius unguenti, quod nunc odorata sponsa miratur, teneat rationem. Et uidens quod illa quidē aromata, quibus compositū unguentū uidebat, quo Aaron unctus est: quoniā erāt terrena & materiæ corporalis: hoc autē unguentū q̄ nūc unctū uidit spōsum, spiritale est & cœleste: idcirco dicat: Quia odor unguentorū tuorū super oīa aromata. Videam⁹ ergo quō cōpositū sit illud unguentū. Et locut⁹ est dñs, inq̄t, ad Moysen, dicēs: Accipe tibi florē myrrhæ electæ, q̄ngētos sidos, & cynamomū suauē, ducētos q̄nq̄ginta sidos, & calamum suauem, ducētos quinquaginta sidos, & casia quingentos sidos, secundū solum sanctum, & oleum ex oliuis hin, & facies illud oleū chrisomatis sancti unguentū arte pigmentarij. Hæc autē in lege qdē referri audierat spōsa, sed rationem eorū ueritatēq; nūc pspicit. Vide ergo qd̄ istæ q̄tuor species unguenti isti⁹, formā tenebāt incarnationis uerbi dei, qd̄ ex q̄tuor elementis cōpaginatū, corp⁹ assumpsit: in q̄ corpe myrrha illa mortis ei⁹, quā siue ut pōtifex, p pplo siue ut sponsus, p sponsa suscepit, seruat indicia. Quæ uero nō simpliciter myrrha, sed flos myrrhæ & myrrhæ electæ scriptū est: nō solū mortē eius, sed & primogenitum eum futurorum ex mortuis indicabat, atq; eos qui complantati fuissent, similitudini mortis eius: nō solum uocatos, sed electos fu-

A electos futuros. Cynamomū uero immaculatum dicitur, propter ecclesiam sine dubio, quā purificauit lauacro aquæ: & immaculatam fecit, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi. Sed & calamus assumitur: quia lingua eius etiam est calamus scribæ uelociter scribentis, doctrinæ gratiam pigmentis designans suauitatis. In eis quoque species adhibet calidissimas, ut referatur ad ardentissima: in qua uel spiritus sancti feruor, uel futuri per ignem iudicii ostenditur forma. Numerus uero quingentorum uel ducentorum quinquaginta sidorum in eo mysterium tenet, centupliciter perfectorum: ut remissionem peccatorum per eum datam significet: quinquagenarius enim iubilæus in his est quintupliciter positus. Sed hæc omnia oleo puro colliguntur: per quod ostenditur, uel misericordiæ uel salutis causa fuisse, quod is qui erat in forma dei, formam serui suscepit: uel ea quæ ex materiali substantia in Christo fuerat assumpta, per spiritum sanctum redacta in unum fuisse, atque in unam speciem, quæ est persona mediatoris effecta. Illud ergo oleum materiale, nullo genere oleum laticis appellari potuit. Istud autem oleum, id est spiritus sancti unguentum, quo unctus est Christus: & cuius nunc odorem percipiēs sponsa admirata est: oleum laticis, quia fructus spiritus gaudiū est, merito appellat: quo unxit eum deus, qui dilexit iusticiam, & odio habuit iniquitatē. Propterea enim dicitur: Unxit eum dominus deus suus oleo laticis præ participibus suis. Et ideo odor unguentorum eius est super omnia aromata. Simili autem expositione utimur, etiam si ad unamquāque animam in amore & desiderio uerbi dei positam transferatur hic sermo: cui fuerint omnes doctrinæ per ordinem decursæ: in quibus ante agnitionem uerbi dei, exercitata uidetur & erudita: siue ex moralibus descendentes, siue ex naturalibus scholis. Erant enim ei omnia ista aromata quædam, pro eo quod in his institutio probabilis, & morum conquiratur emendatio: quod deprehenditur in his uanitas sæculi, & caducarum rerum respuuntur falsa miracula. Erant ergo ei hæc omnia uelut aromata & odoramenta quædam animæ pigmenta. Sed ubi ad cognitionem diuinorum mysteriorum, & diuinorum dogmatum scientiam uentum est: ubi ad ianuas sapientiæ ipsius, & sapientiæ non huius mundi, neque principum huius mundi, qui destruuntur accessum est: sed ad ipsam dei sapientiam, quæ inter perfectos differitur: & ubi mysteriū, quod prioribus generationibus non fuit notum, filiis hominū reuelatum est: ubi inque anima ad tantam cognitionem ascendit arcani: merito dicit: Odor unguentorum tuorum, spiritualis scilicet intelligentia & mystica, super omnia aromata, moralis naturalisque philosophiæ. Non autem lateat nos, quod in quibusdam exemplaribus pro eo quod legimus: Quia bona sunt ubera tua super uinum: inuenimus scriptū: Quia bonæ sunt loquelæ tuæ super uinum: quod quis uideatur significasse euidētius ea ipsa, quæ a nobis spiritali interpretatione diserta sunt: tamen nos septuaginta interpretum scripta per omnia custodimus, certi quod spiritus sanctus mysteriorum formas obtektas inesse uoluit in scripturis diuinis, & non palam atque in propatulo haberi. Unguentum exinanitū nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te, ac traxerunt te post se. In odore unguentorum tuorum curremus. Historica quidē expositio eadē quæ in superioribus, percurrit etiā in præsentī loco, donec fiat aliqua mutatio personarū. Ita quippe ordo drammatī, qui a nobis in hac expositione receptus est, poscit. Possunt sane in prophetia quædam uideri ex persona sponsæ prolata de Christo, quod futurum esset in aduentu domini & saluatoris nostri, ut nomen eius ita per orbem terræ, & per uniuersum mūdum diffunderetur, ut fieret odor suauitatis in omni loco: sicut & Apostolus dixit: Quia Christi bonus odor sumus, in omni loco: Alijs quidem odor ex morte in mortem: alijs autē odor de uita in uitam. Si enim omnibus fuisset odor uitæ in uitam, dixisset utique & hic: Omnes dilexerūt te, & traxerūt te. Sed nūc ait: Vbi nomē tuū est factū unguentū exinanitum, dilexerunt te: non illæ uetulæ, ac ueterem hominē indutæ animæ, neque rugas habentes, neque maculas: sed adolescentulæ, in augmento scilicet ætatis & pulchritudinis positæ animæ: quæ semper innouantur, & de die in diem renouantur: nouū se hominē induentes, qui secundum deum creatus est. Propter istas ergo adolescentulas, & in augmentis uitæ & profectibus positas: exinanuit se ille, qui erat in forma dei, ut fieret unguentum exinanitum nomē eius: ut non iam inaccessam lucem tantūmodo habitaret, & in forma dei permaneret, sed uerbū caro fieret: quo possent istæ adolescentulæ & in augmentis profectuum positæ animæ, non solum diligere, sed & tra-

here eū

- C** here eū ad se. Trahit enim unaquæq; anima, & assumit ad se uerbū dei, p̄ capacitatis & fidei suæ mensura. Cum autem traxerint ad se animæ uerbum dei, & sensibus suis atq; intellectibus inſe-
ruerint, & dulcedinis eius & odoris ſenſerint ſuauiſſimam; ubi unguentorum eius fragrantia cœ-
perint, rationē dūtaxat aduentus eius & redemptionis ac paſſionis cauſas charitatemq; agno-
uerint, qua pro ſalute omniū uſq; ad mortem crucis, immortalis acceſſit: & his omnibus uelut di-
uini cuiuſdam & ineffabilis unguenti odoribus inuitatæ adoleſcentulæ, id eſt animæ, plenæ ui-
goris atq; alacritatis effecta: currūt poſt ipſum, atq; ad odorem ſuauiſſimæ eius non leni gradu,
nec tardis paſſibus, ſed rapido curſu, & tota proſpiratione feſtinant: quemadmodū & ille qui di-
cebat: Sic curro, ut comprehendam. Verū quod ait: Vnguentum exinanitum nomen tuū, pro-
pterea adoleſcentulæ dilexerunt te, & traxerunt te poſt ſe: In odorem unguentorum tuorū cur-
remus: trahunt ad ſe Chriſtum adoleſcētulæ: ſi quidem de eccleſijs intelligatur, quæ una quidē
eſt, cum perfectæ eſt. Multæ uero ſunt adoleſcentulæ, cum adhuc inſtruuntur & proficiunt. Iſtæ
ergo trahūt ad ſe Chriſtū p̄ fidē: q̄a Chriſt⁹ ubi uiderit cōgregatos duos uel tres in fide nōis ſui,
uadit illuc, & eſt in medio eorū, fide eorū tractus, & unanimitate puocatus. Si uero tertia expo-
ſitione, de anima uerbum dei ſequente intelligi hæc oportet, quæcūq; anima fuerit erudita: pri-
mo in moralibus, ſecundo etiam in naturalibus exercitata, per illa omnia quæ in his diſciplinis
edoceri ſupra oſtendimus, ipſa morum emendatio, & eruditio rerum, ac probitas diſciplinæ, tra-
hit ad ſe uerbum dei. Et libens trahitur. Gratiffime enim ad eruditas animas uenit, & trahi ſe ab
his indulgenter accipit, benigneq; cōcedit. Regro ſane ſi ſolū nomē eius q̄a unguētū factum eſt
exinanitum, tantum operis egerit, & ita ſuſcitarit adoleſcentulas: ut primo traherent eum ad ſe,
& habentes eum apud ſe, caperent unguentorum eius odorem, & ſtatim currerent poſt eum. Si
hæc inq; omnia ſolo nomine eius effecta ſunt, quid putas faciet ipſa eius ſubſtantia? Quid ex il-
la adoleſcentulæ iſtæ uirtutis, quid uigor accipiet: ſi quo pacto potuerint aliquādo ad ipſam
eius incomprehenſibilem atq; ineffabilem ſubſtantia ei⁹ puenire? Ego puto quod ſi ad hoc ali-
quando puenierint, iam nō ambulent, neq; currant: ſed uinculis quibuſdā charitatis ei⁹ aſtrictæ,
adhæreant ei, ne ultra mobilitatis alicuius ullus in eis reſideat locus: ſed ſint cum eo unus ſpiri-
tus: et compleatur in eis illud, quod ſcriptum eſt: Sicut tu pater in me, & ego in te unū ſumus: ita
D & iſti in nobis unum ſint. Sed nunc interim, ut uideat, ſponſa conſociatis ſibi adoleſcentulis mul-
tis, quarum in poſteriorib⁹ nullus eſſe numerus dicitur, ab uno ſolo ſenſu, id eſt odoratu tantū
modo capta, currere ſe in odorem unguentorum ſponſi cōmemorat: ſiue quod ipſa curſu indige-
at adhuc & proſectur: ſiue quod ipſa quidē perfectæ ſit, pro his autem adoleſcētulis, quæ adhuc
curſu & proſectibus indigent, etiam ipſa ſe currere fateatur: ſicut & ille, qui cum ipſe ſub lege nō
eſſet, ſit tamen ſub lege: ut eos qui ſub lege ſunt, lucrifaciat. Et iterum cum in lege ſit Chriſti, his
tamen qui ſine lege ſunt, ſit & ipſe ſine lege: ut eos qui ſub lege ſunt, ſaluet. Et hoc ſit, ut diximus,
ſolo adhuc odoratu eius accepto. Quid putas agent, cum & auditum earum, & uiſum, & tactū,
gustumq; occupauerit uerbum dei: & ſingulis quibuſq; ſenſibus, uirtutes ex ſe competentes na-
turæ earum capacitatiq; præbuerit: ita ut oculus ſi uidere potuerit gloriā eius, gloriā tanq; uni-
geniti a patre: aliud ultra iam uidere nolit: neq; auditus aliud, q̄ uerbum uitæ & ſalutis audire.
Sed & cuius manus palpauerit de uerbo uitæ, nihil ultra materiale, nihil fragile caducūq; palpa-
bit: nec guttus cum guſtauerit bonum uerbum dei, carnemq; eius & panem, qui de cœlo deſcen-
dit, aliud quid poſt hæc guſtare patietur. Præ dulcedine nāq; ipſius & ſuauiſſimæ, omnis reliquus
ei ſapor aſper uidebitur & amarus: & ideo hoc ſolo uſcetur. Omnē nāq; ſuauiſſimā quamcūq;
cupierit, in hoc inueniet: ad omnia nāq; aptū ſe reddit & habilem. Deniq; his qui ex incorrupti-
bili ſemine regenerantur, rationabile & ſine dolo efficitur lac. His uero q̄ inſirmitate in aliquo,
olera ſe præbet, ad hoſpitalitatis amicitiam & gratiam. His uero qui pro poſſibilitate ſumēdi
exercitados habēt ſenſus, ac diſcretionē boni & mali, cibum ſe ſolidum præbet. Si qui uero ſunt
q̄ exierint de Aegypto: & ſecuti columnā ignis & nubis in eremū uenerint, de cœlo ad illos de-
ſcendit, minutū & ſubtilem eis præbens cibū, angelico ſimilē: ita ut panem angelorum mādu-
cet homo. Habet & alias multas in ſemetipſo atq; innumeras ciborū differentias, quas interim pel-
le quis & carne oſſibusq; indutus & neruis, capere nō poteſt. Qui autē dignus fuerit redire, et eſſe
cum Chriſto

A cum Christo: quique in paruo fidelis inuentus, constituetur super multa: ille gustabit & capiet uoluptatem domini: perductus ad locum quedam qui pro huiusmodi ciborum copijs & uarietatibus, deliciarum nominatur locus. Propter quod & in Eden positus dicitur, quod delicias indicat. Ibi enim dicitur ad eum, delitiare in domino. Delitiabitur autem non in uno solo edendi, gustandi que sensu, sed & auditu delitiabitur & uisu, & tactu, odoratuque delitiabitur: in odorem namque unguenti eius curret. Et ita omnibus sensibus suis delitiabitur in uerbo dei, is qui ad summam perfectionis ac beatitudinis uenerit. Vnde & in his positi locis, deprecamur auditores horum, ut mortificent carnales sensus, ne quid ex his quae dicuntur, secundum corporis motus excipiant, sed illos diuiniore interioris hominis ad haec capienda sensus exhibeant: sicut Solomon edocet nos, dicens: Sensum autem diuinum inuenies. Et ut Paulus quoque ad Hebraeos scribit de perfectis, ut supra memorauimus: qui exercitatos habent sensus ad discretionem boni uel mali, ostendens esse in homine praeter hos corporeos sensus, quinque alios nihilominus qui per exercitia quaeruntur: & exercitati dicuntur, cum scilicet intelligentiam rerum acumine acriore discutiunt. Non enim perfunctorie, & ut libet audiendum est: quod Apostolus de perfectis dicit: Quia exercitatos habet sensus ad discretionem boni uel mali. Quod ut clarius elucescat: sumamus, si uideatur exemplum ab his corporalibus sensibus: & ita demum statim ad illos diuinos, quos scriptura nominat sensus interioris hominis ueniamus. Si enim corporeus oculus exercitium uisus habeat, nullo impediente obstaculo, integre, & absque ulla falsitate uel colores corporum uel magnitudines qualitatesque deprehendet. Nam si aut caligine, aut alia qualibet infirmitate impediatur aspectus, & rubrum pro albo, & uiride pro nigro, aut rectum putat esse aliquid cum curuum sit & tortuosum, conturbabit sine dubio iudicium mentis: & aliud pro alio aget. Ita ergo & interior uisus, nisi eruditio ne & industria fuerit exercitatus, quo per multam peritiam discretionem boni habeat ac mali, sed ignorantia & imperitia tamquam caligo oculis inciderit: aut etiam malicia alicuius languor tamquam lipis oculis accesserit, discrimen boni aut mali intueri nullatenus possit: & inde fiet ut mala per bonis agat: bona uero pro malis spernat. Secundum hanc uero formam quam de uisu corporis animaeque tractauimus, consequenter etiam de auditu & gustu, & odoratu, tactuque per singulas quasque sui generis uirtutes sensuum corporaliu, referemus ad animae sensus, quae in singulis adhibere debeant exercitia, quaeque debeat emendatio parari dilucide recognoscemus. Haec aut paulo latiori excessu prosecuti sumus, ostendere uolentes odoratum sponsae & adolescentulae, quo odoratae sunt odorem unguentorum sponsi: non corporis sensus, sed diuini odoris illius & interioris, qui appellatur hominis dici. Hic ergo odoratiōis sensus, in quo sanus est & integer, odore Christi accepto, ex uita adducit ad uitam. Si uero non sit sanus, hoc odore suscepto, de morte in mortem deiecit, secundum illum qui dicebat: Quoniam Christi bonus odor sumus: alij quidem de uita in uitam: alij autem odor de morte in mortem. Denique & hi quibus intellectus herbarum est pigmentorumque peritia, ferunt quaedam esse pigmenta, quorum si odorem ceperint nonnulla animalia, continuo intereunt: alia uero eodem odore recreantur uitamque recipiunt. Et nunc ergo in his ipsis expositionibus & sermonibus quos habemus in manibus, uidetur alij esse uita ex uita, alij uero mors ex morte. Nam si haec exponi ita audiat animalis qui dicitur homo, qui non potest percipere & intelligere quae sunt spiritus dei, irridebit sine dubio atque inepta haec esse & inania pronuntiabit: dicens, somnia potius quam rerum causas & dogmata diuina tractari. His ergo odor hic canticanticorum efficitur de morte in mortem, scilicet de morte infidelitatis in mortem iudicii & condemnationis. Sequentibus uero spiritalem sensum & subtilem, atque intelligentibus maiorem inesse ueritatem, in his quae non uidentur, quam in his quae uidentur: & ueriores haberi apud deum inuisibilia: & spiritalia magis, quam uisibilia & corporalia, amplectenda sine dubio huiusmodi intelligentia uidebitur & sequenda. Agnoscunt enim tale esse intelligenda ueritatis iter quo peruenitur ad deum. Sed si quidem alienus a fide sit is qui haec stulta iudicat & irridenda, nihil mirum. Si uero aliquis ex his sit qui uidentur credere & scripturarum autoritatem recipere: non tamen recipit expositionis huius spiritalis formam, sed irridet & derogat, tentemus ex alijs scripturarum locis instruere eum ac persuadere. Qui si forte poterit sic resipiscere, & talia quaedam dicamus ad eum, scriptum est: Praeceptum domini lucidum illuminans oculos. Dicat ergo nobis.

KK qui sunt

- C** qui sunt oculi qui illuminantur luce præcepti. Et iterum: Qui habet aures audiendi audiat: quæ sunt aures istæ, quas qui habuerit, ipse solus uerba Christi audire dicatur. Et iterum: Quoniam Christi bonus odor sumus deo. Et in alijs: Gustate & uidete, quoniam suauis est dñs. Et quod alius ait: Manus nostræ palpauerunt de uerbo uitæ. Putasne in his omnibus non mouebitur, ut aduertat hæc uniuersa non de corporeis sensibus dicta, sed de his quos secundum interiore hominem inesse unicuique docuimus, nisi si contentionis & iactantiæ uitio agitur qui eiusmodi est. Quibus uitijs (quoniam & uisus ille interior excæcatur, & odoratus obcluditur, & obturatur auditus) merito, nec uidere quæ spiritalia sunt, nec audire potest. Sed nec odorem istum Christi capere: quo nunc recepto, adolescentulæ istæ, in quibus bene sanus & uigens erat hic sensus: in odore unguentorum eius currunt post ipsum: nec deficiunt currentes, aut laborant, quia suauitate odoris ipsius qui est de uita in uitam refectæ, iugiter inualescunt. Potest adhuc & hoc modo accipi, quod ait: Unguentum exinanitum nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te: Unigenitus dei filius cum in forma dei esset: exinaniuit semetipsum, & formam serui accepit. Exinaniuit autem de plenitudine sine dubio in qua erat. Illi ergo qui dicunt: Quia de plenitudine eius nos omnes accepimus, ipsi sunt adolescentulæ, quæ de ea plenitudine ex qua se ille exinaniuit: & factum est unguentum exinanitum nomen eius, percipientes dicunt: Post te in odore unguentorum tuorum curremus. Nisi enim exinanisset unguentum: hoc est plenitudinem diuini spiritus, & humiliasset se usque ad formam serui, capere eum nullus in illa diuinitatis plenitudine potuisset: nisi sola fortassis sponsa, pro eo quod uidetur indicare: quia unguentum istud exinanitum non sibi, sed adolescentulis dilectionis dederit causam. Sic enim dicit: Unguentum exinanitum nomen tuum: propterea adolescentulæ dilexerunt te. Ac si diceret: Adolescentulæ quidem propterea dilexerunt te: quia exinanisti te de forma dei, & factum est unguentum exinanitum nomen tuum: ego autem non pro exinanito unguento, sed pro ipsa unguentorum plenitudine dilexi te. Hoc enim indicat in eo loco, ubi dicit: Odor unguentorum tuorum super omnia aromata. Quod uero etiam ipsa cum adolescentulis post ipsum se cursuram dicit: hanc aio esse causam, quod perfecti quique omnia omnibus fiant, ut omnes lucrifaciant: sicut iam supra exposuimus. Introduxit me rex in cubiculum suum: exultemus & iocundemur in te. Cum indicasset sponso suo sponsa, quod adolescentulæ odore eius captæ, currerent post ipsum, cum quibus etiam ipsa cursura esset, ut eis formam præberet in oibus: nunc quasi laboris sui consecuta iam palmam pro eo, quod concurrerit currentibus, introductam se dicit ab sponso rege in cubiculum eius: ut ibi uideret cunctas opes regias. In quo utique merito iocundatur & exultat, utpote quæ secreta iam regis & arcana prospexerit. Hic est secundum propositum dramatis ordinem, quasi historicus intellectus. Sed quoniam cuius res agit ecclesia est ad Christum ueniens, uel anima uerbo dei adherens: quod aliud cubiculum Christi, & promptuariū dei credendum est, in quo uel ecclesiam, uel animam coherentem sibi introducat, nisi ipse arcanus sensus eius & reconditus: de quo & Paulus dicebat: Nos autem sensum Christi habemus, ut sciamus quæ a deo donata sunt nobis. Hæc illa sunt, quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt quæ præparauit deus his qui diligunt eum. Cum igitur Christus animam in intelligentiam sui sensus inducit, in cubiculum regis introducta dicitur: in quo sunt thesauri sapientiæ ac scientiæ eius absconditi. Non mihi autem uacuum uidetur, quod cum potuisset dicere: Introduxit me sponsus meus aut fraternus meus, aut aliquid huiusmodi: ut ei moris est: nunc quia cubiculum dictura erat, regis dixerit cubiculum: & non aliud nomen posuerit, in quo posset fortassis aliquis etiam mediocris intelligi. Sed propterea arbitror in his regem nominatum: ut ostenderet per hoc nomen prædiues cubiculum, utpote regium, & multis atque immensis opibus repletum. Prope hunc omnino mihi uidetur fuisse & ille, qui dixit raptum se esse usque ad tertium coelum: & inde in paradysum, & audisse uerba ineffabilia, quæ non licet homini loqui. Quid enim putas esse illa uerba quæ audiuit: nonne a rege audiuit, & in cubiculo, & prope cubiculum positus audiuit? Et erant credo illa uerba talia quædam, quæ hortarentur eum ad maiorem profectum, & promitterent ei, quod si perseveraret usque in finem, & ipse posset intrare regis cubiculum, secundum illud quod per prophetam quoque promittit: Dabo tibi thesauros obscuros, occultos, inuisibiles. Aperiam tibi ut cognoscas, quia ego sum dominus deus tuus, quod uocaui nomen tuum Israel. Currunt ergo adolescentulæ post ipsum

A ipm & in odorē eius, unaquaq; tamen p uiribus: alia quidē uelocius, alia paulo tardius: alia etiā inferius ceteris & ultimo, alia primo loco: uerūtamen currūt oēs: sed una est pfecta quæ cucurrit sic, ut pueniret & sola acciperet palmā. Sola em̄ est quæ dicit: Introduxit me rex in cubiculū suū: cū prius nō de se sola, sed de plurib⁹ dixisset: quia post te in odorē unguetorū tuorū curremus. Introducit ergo in cubiculū regis, & efficitur regina: & ipsa est de qua dicit: Regina astitit a dextris tuis in uestitu deaurato circūdata uarietatibus. De his autē adolescentulis, quæ post ipsam cucurrerant, & procul ab ea in ipsis currendi spacijs remanserant, dicit: Adducēt regi uirgines post eā, pximæ eius adducēt tibi. Adducēt in læticia & exultatione, inducēt in tēplū regis. Sed & illud etiā in hoc aduertere debemus, quod sicut rex habet cubiculū quoddā in quod regi nam siue sponsam suā introducit: ita habet & sponsa suū cubiculū in quod monet per uerbum dei ingressa claudere ostiū: & ita cōclusis illis omnibus diuitijs suis, intra illud cubiculū, orare eū qui uidet in abscondito, & perspicit quātas opes, animi scilicet uirtutes intra cubiculū suū spōsa cōdiderit: & uidens eius diuitias, det ei petitiōes suas. Omī em̄ habēti dabit. Qd' autē ait, exultemus & iocūdemur in te: uidetur ex persona adolescentularū dici, uel optantiū & petentiū a spōso: ut quēadmodū spōsa cōsecuta est q̄ pfecta sunt & exultat, ita ipsa etiā suū implere cursum & puenire usq; ad regis cubiculū mereat, ut p̄spectis & intuitis omīb⁹ his, de qbus illa gloriatur, etiā ip̄a exultent sicut & illa, & iocūdent in eo. Vel etiā ad sponsam potest dictū uideri ab adolescentulis cōgratulātib⁹ ei, & p̄mittētibus petētibusq; ut participes fiant exultatiōis ei⁹ & læticiæ. Diligemus ubera tua sup uinū. Spōsa quidē postq̄ oscula meruit ab ipso sponsi ore suscipere, & uberibus eius perfrui, ait ad eū: Bona sunt ubera tua sup uinū. Adolescentulæ uero quæ nōdum ad id beatitudinis uenerant, neq; summā pfectionis acceperāt, neq; usu & operibus fructus perfectæ charitatis expleuerāt: ut quasi expertæ pronūciarent de uberibus eius, quia bona sunt: uidētes tamē sponsam delectari & refici ex uberibus sponsi, ex fontibus scilicet sapiētiae & sciētiae, quæ de uberib⁹ eius fluūt, & pocula cœlestis doctrinæ sumētes, tāq̄ imitatrices pfectionis eius, & desyderātes eisdē uestigijs incedere, promittunt & dicunt: Diligemus ubera tua super uinū: id est nos quidē nondū in id perfectionis ascendimus: ut iā diligamus ubera tua plus q̄ uinū, uel certe ubera tua quæ sunt sup uinū (utroq; em̄ modo sensus stare uidebitur): gerimus tamen spem: utpote adolescentulæ in id ætatis proficere, quo possimus, non solū pasci, & ali ex uberibus uerbi dei, sed & diligere alentē. Istæ sunt autē adolescentulæ, ut sæpe iam dixim⁹ animæ, quæ primis, & initio ualentibus eruditioibus uident imbutæ: & uelut uino qdā lætificatæ, institutione tutorū dūtaxat curatorūq; & pædagogi, utpote paruulæ, & quæ haberēt qdē in uirib⁹ amare uinū: nō tamen haberēt in ætate, ut amore uberū sponsi moueri, aut excitari possent. Sed ubi aduenit plenitudo tēporū, & Christus in eis p̄fecit ætate & sapientia, & iam sentire cœperūt qd sint ubera sponsi, quæq; in his p̄fectio uerbi dei, & doctrinæ spiritalis plenitudo designet, etiā promittūt, quia plusq̄ uinū qd nūc tāq̄ paruulæ bibunt, dilecturæ sint ubera sponsi: id est propensiores futuræ erga p̄fecta, & omni plenitudine decreta dogmata Christi, q̄ iam antea siue in cōmunib⁹ studijs, siue in legis & pphetarū uisæ sunt institutiōibus extitisse. Aequitas dilexit te. Etiā hoc mihi uident adolescentulæ proloqui, uelut satissaciētes, pro eo quod dilecturas sup uinū se promiserūt ubera sponsi: & nō iam in p̄senti diligant, neq; integrā uim charitatis ostendant. Est ergo uox ista uelut inculantiū semetip̄as, quasi quæ nōdū abiecta omni iniquitate puerint ad æquitatē, ut possint iam diligere uinū sup ubera spōsi, scientes incōueniens esse, ut ali quid adhuc resideat iniquitatis in eo, qui ad perfectionē spiritalis & mysticæ doctrinæ puenierit. Quia ergo sūma p̄fectiōis in charitate cōsistit: charitas autē nihil iniquitatis admittit: ubi autē nihil iniquitatis est, ibi sine dubio est æquitas: merito ergo æquitas esse dicit quæ diligit spōsum. Et uide, si nō ob hoc etiā uidet illud in euangelio a saluatore dictū: Si diligitis me, mādāta mea seruate. Si ergo q diligit Christū, mādāta eius custodit: & q mādāta ei⁹ custodit, nulla est in eo iniquitas sed æquitas in eo permanet: æquitas ergo est quæ mādāta ei⁹ custodit, & diligit Christū. Et rursum: Si is q mādāta custodit, ipse diligit Christū, mādāta autē in æquitate seruant, & æquitas est quæ diligit Christum: qui iniquum aliquid gerit, neq; mādāta custodit, neq; diligit Christum. Erit ergo ut quātū iniquitatis in nobis est, tantū longe simus a dilectione Christi, & tantū mandatorū eius p̄uaricatio habeat in nobis. Et ideo regulā quādā directā ponamus esse

C aequitate: ut si quid in nobis iniquitatis est, hanc adhibentes & supducentes directoria mandatorum dei: si quid in nobis curuū, si quid tortuosum est, ab huius regulæ linea refecetur, ut possit & de nobis dici: Aequitas dilexit te. Possumus autē etiā sic accipere, ut uideat simile esse qd̄ dixit: Aequitas dilexit te, ac si dixisset: iusticia dilexit te, & ueritas & sapientia & pudicitia & singulæ quæq; uirtutes. Nec mireris sane, si dicimus uirtutes esse, quæ diligunt Christū, cum in alijs ipsarū uirtutū substantiā, Christū soleamus accipere. Quod & frequēter inuenies in scripturis diuinis, pro locis & oportunitatibus aptari. Inuenimus nāq; ipsum & iusticiā dici & pacē & ueritatem. Et rursum scriptū est in psalmis: Iusticia & pax osculatæ sunt. Et, ueritas de terra orta est, & iusticia de cœlo prospexit: quæ utiq; omnia & ipse esse, & rursum ipm dicunt amplecti. Sed & sponsus idē dicit, idē etiam sponsa noiatur: ut in prophetia scriptum est: Sicut sponso imposuit mihi mitram, & sicut sponsam ornauit me ornamento.

HOMILIA SECUNDA.

Fusca sum & formosa filia Hierusalem, ut tabernacula cedar, ut pelles Solomonis. In alijs exemplaribus legimus. Nigra sum & formosa. Rursus in hoc persona spōsæ loquētis introducit. Loquētis autem non ad illas adolescentulas, quæ cum ipsa currere solent, sed ad filias Hierusalē, quibus tāq; his quæ derogauerint fœditati eius, respondere uidetur & dicere: Fusca quidem sum uel nigra, quātū ad colorē spectat, filia Hierusalē: formosa uero, si quis interna membrorū lineamenta perspiciat. Nā & tabernacula, inquit, cedar, quæ est gens magna, nigra sunt: & ipsa gens cedar, nigredo, uel obscuritas interpretatur. Sed & pelles Solomonis nigrae sunt: nec tamen ob hoc tanto regi, in omni gloria sua pellium uisita est indecora nigredo. Non ergo mihi o filia Hierusalē, exprobetis culpam coloris: cū siue naturalis, siue exercitio quasita corpori pulchritudo non desit. Hæc continet historicum drama & proposita fabulæ species. Sed redeamus ad ordinem mysticum. Hæc sponsa quæ loquitur, ecclesiæ personā tenet ex gētibz cōgregatā. Filia uero Hierusalem ad quas ei sermo est, illæ sunt animæ quæ propter electionē patrū, charissimæ quidē dicuntur, inimicæ autē propter euāgeliū. Istæ sunt filia Hierusalē ciuitatis terrenæ, quæ uidentes ecclesiā ex gentibus, quibus pro eo ignobilē, quod generositatē sibi Abraham, & Isaac, & Iacob non possit ascribere: obliuiscētē tamē populū suū & domum patris sui, atq; ad Christum uenientē, spernunt eam: & pro ignobilitate generis offuscant. Quod sponsa sentiens, filias prioris populi imputari sibi, & pro hoc etiam nigram se appellari, quasi quæ paternæ eruditionis non habeat claritatē, respondens ad hæc dicit: Nigra sum quidē o filia Hierusalem, pro eo quod nō descendo de stirpe clarorū uirorū: neq; illuminationē Moyſi legis accepi, habeo tamen pulchritudinē meam mecū. Nam & in me illud primum est, quod ad imaginē dei in me factū est: nūc accedens ad uerbum dei, recepi speciem meā. Quis em̄ pro coloris obscuritate, cōparetis me tabernaculis cedar & pellibus Solomonis: tamen & cedar ex Ismaele descendit. Secundo nāq; loco ex Ismaele natus est, qui Ismael nō fuit expers diuinæ benedictionis. Sed & pellibus Solomonis cōparatis me, quæ nō aliæ sunt q̄ pelles tabernaculi dei: & tamē miror uos o filia Hierusalē, mihi coloris uelle exprobrare nigredinē. Quō non meministis, quod in lege uestra scriptū est, qd̄ passa sit Maria quæ derogauit Moyſi cum æthiopissam nigrā accepisset uxorem: quomodo ignoratis illius imaginis adumbrationē in me nunc ueritate compleri? Ego sum illa æthiopissa, ego sum nigra quidē pro ignobilitate generis: formosa uero propter pœnitentiam & fidem. Suscepi em̄ in me filium dei, recepi uerbum carnē factū. Accessi ad eum, qui est imago dei, primogenitus om̄is creaturæ: & qui est splendor gloriæ & fulgor substantiæ eius, & facta sum formosa. Tu ergo qd̄ improperas cōuertenti se a peccato, quod utiq; lex fieri uetat: & quō tu gloriaris in lege præuaricans legem? Verū quoniam in his locis sumus, ubi ecclesia quæ ex gentibus uenit nigram se esse dicit & formosam, quibus longum uideatur esse & operosum colligere ex scripturis diuinis, in quibus uel qualiter sacramenti huius forma præcesserit, tamen nō mihi penitus omittendū uidetur, sed q̄ potuerit breuiter memorandū. Primo ergo in Numerorū libro de æthiopissa ita scriptū est. Et locuta est Maria ad Aaron, & derogauerunt Moyſi, propter mulierē æthiopissam quā accepit uxore, & dixerūt: Nunqd̄ Moyſi soli locutus est dñs? Nōne & nobis locut⁹ est? Et iterū in tertio Regnorū libro scriptum est de regina Saba, quia uenit a finibus terræ audire sapiētiam Solomonis, hoc modo: Regina

A Regina Saba audiuit nomen Solomonis, & nomē dñi: & uenit tentare eū in parabolis, & uenit in Hierusalē in uirtute magna ualde, & cameli portantes odora menta & aurū multū ualde, & lapidē prāciosum: & ingressa est ad Solomonē, & locuta est ei oīa uerba quæ erant in corde suo. Et enunciauit ei Solomon oīa uerba eius. Et nō fuit uerbū quod omiserit rex, & non enunciauerit rex ei. Et uidit regina Saba oēm prudentiā Solomonis, & domū quā ædificauit, & cibos Solomonis, & sedem puerorū eius, & ordinē ministrorū eius, & uestes eius, & uini fusores eius, & holocausta eius, quæ offerebat in domo dñi: & obstupuit & dixit ad regē Solomonem: Verus est sermo quē ego audiui in terra mea de uerbo tuo & prudentiā tua: & non credidi his qui loquebantur mihi, usquequo uenirem & uiderunt oculi mei: & ecce nec media pars est quæ nūciabant mihi. Addidisti em̄ bona sup oēm auditionē quā audiui in terra mea. Beatæ mulieres tuæ, beati pueri isti qui assistunt in cōspectu tuo semper: & audiunt omnē prudentiā tuam. Sit dñs deus tuus benedictus qui tibi dedit sedem Israel. Quoniā dilexit dñs Israel, & uoluit eum permanere in æternū: posuit te regem super eos, ut facias iudiciū cū iusticia & iudices eos. Et dedit Solomoni centū uiginti talēta auri & odoramēta multa ualde, & lapidē prāciosum. Nūq̄ talia uenerant odoramēta, nec in tāta multitudine, q̄ dedit regina Saba regi Solomoni. Hāc autē historiā paulo latius repetere uoluimus, & inserere huic expositioni nostrā, scientes intantū cōuenire hāc ad personā ecclesiæ quæ ex gentibus uenit ad Christum: ut ipse dñs in euāgelijs reginæ huius faceret mentionē, dicens eam uenisse a finibus terræ, ut audiret sapientiā Solomonis. Austri autē reginā dicit eā, pro eo quod Aethiopia in austri partibus iaceat: & a finibus terræ, quasi in ultimo posita. Inuenimus autē huius ipsius reginæ etiā Iosephū in historia sua facere mentionē, addentem etiā hoc, quod postea q̄ regressa est, inquit, a Solomone, Cambyses rex miratus eius sapientiā, quā sine dubio ex Solomonis sapientiā susceperat, cognominauit, inquit, nomē eius meroen. Refert autē quod nō solū Aethiopiæ, sed & Aegypti regnū tenuerit. Addemus autē adhuc & ea quæ in sexagesimo septimo psalmo, de hac eadē forma cōtinent. Ait ergo ibi: Disperge gentes quæ bella uolūt: uenient legati ex Aegypto: Aethiopia pueniet manus ei⁹ deo. Est adhuc quarto in loco apud Sophoniā pphetā de hac eadē figura, hoc modo scriptū: Propterea sustine me dicit dñs in die resurrectionis meæ in martyrio: hoc ē in testimonio, qm̄ iudiciū meū est ad cōgregationes gētiū, ut suscipiā reges & effundā sup eos oēm irā indignationis meæ: in igne zeli mei cōsumet oīs terra. Qm̄ tūc cōuertā in populis linguā in generationē ei⁹: ut inuocēt oēs nomē dñi: & seruiēt ei sub iugo uno. De ultra flumina Aethiopiæ suscipiā eos q̄ dispersi sunt, & afferent sacrificiū mihi. In die illa nō cōfuderis Saba ab oībus adinuentiōibus tuis, in qbus impie egisti in me. Sed & in Hieremia scriptū est: quod principes quidā populi Israel miserint Hieremiā in lacum Melchiæ filij regis, qui erat in domo carceris: & deposuerūt eū cū funibus, & in lacu nō erat aqua, sed cœnū, & erat in cœno. Audiens autē Abdimelech Aethiops uir eunuchus, qui erat in domo regis, quia miserūt Hieremiā in lacū: locutus est regi, & dixit: Dñe rex, male fecerunt uiri isti oīa quæ fecerūt in Hieremiā prophetā, quia miserūt eū in lacū, & morietur ibi a facie famis: quoniā non sunt iam panes in ciuitate. Et præcepit rex ipsi Abdimelech Aethiopi, dicens: Tolle hinc triginta hoies, & educ eum de lacu, ut nō ibi moriā. Et quid plura? Abdimelech Aethiops fuit q̄ Hieremiā eduxit de lacu. Et paulo post factus est sermo dñi ad Hieremiā, dicens: Vade & dic Abdimelech aethiopi, dicens: sic dixit dñs deus Israel: Ecce ego adduco uerba mea sup ciuitatē istā in mala, & non in bona: & saluabo te in die illa, & non dabo te in manus hominū quos tu times. A facie eorū saluans saluabo te: & in gladio nō cades, sed erit anima tua in salutē, quoniā cōfusus es in me dicit dñs. Hæc interim ad præsens de scripturis sanctis occurrere potuerūt, quibus mihi uidetur ppositi de canticis canticorū uersiculi mysteriū cōprobari, in quo dicit: Fusca sum siue nigra, & formosa filiæ Hierusalē, sicut tabernaculū cedar, & sicut pelles Solomonis. Inuenit ergo Moyses in Nūeris accepisse aethiopissam uxore fuscā uel nigrā: p qua Maria & Aaron derogant ei, & indignātes dicūt: Nūquid Moyse soli dñs locut⁹ est? Nōne & nobis locutus est? In quo si diligēter cōsideres, nec consequētiam sermo inuenit habere historicus. Quid em̄ cōuenire ad rem uidebit, ut indignātes pro aethiopissa dicant, Nunqd soli Moyse locutus est dñs: nōne & nobis locut⁹ est? Oportebat em̄ si hoc erat in causa dici ab eis: nō oportuit te o Moyses uxore accipe aethiopissam, & de semine Cham, sed de genere tuo & de domo Leui. Horz nihil di

Cunt. sed aiunt: Nunquid Moyfi soli locutus est deus: nōne & nobis locutus est? In quo & mihi uidetur secundū mysteriū magis intellexisse quod gestū est: & uidisse quod iam Moyfes, id est spiritalis lex, in nuptias & cōiugiū congregata, ex gentibus migraret ecclesiā: & Mariā, quā synagoga derelicta formā: & Aaron, q̄ sacerdotij carnalis tenebat imaginē, uidētes ablatū eē a se metipsis regnū: & datū eē genti faciēti fructū ei⁹ dicere: Nūqd Moyfi soli locutus est de⁹: nōne & nobis locut⁹ est? Deniq; & Moyfes ipse, cū tāta & tā magnifica ei⁹ opa fidei ac patiētiae referat: nūq; tātis a deo elat⁹ est laudib⁹, ut nūc cū æthiopissam duxit uxore. Nūc de eo dicit, quia Moyfes homo mansuetus ualde sup̄ oēs hoies qui sunt super terrā: nūc & illud de eo dicit dñs: quia si fuerit in uobis propheta, in uisionibus loquar ei aut in somnijs: non ita ut famulo meo Moyfi: q̄ in omī domo mea fidelis est. Os ad os loquar ad eū. In specie & nō in ænigmate gloriā dñi uidit. Et cur non timuistis detrahare famulo meo Moyfi? Hæc omnia pro coniugio æthiopissæ Moyfes audire meruit a dño. Verū de his plenius in libro Numerorū prosecuti sumus, quāsi q̄ dignū iudicat noscere, illa p̄quirat. Nūc autē sufficiat approbare ex his, qd̄ ipsa est nigra & formosa & æthiopissa, quā Moyfes, id est lex spiritalis, quæ sine dubio uerbū dei & Christ⁹ est, in cōiugiū suū asciscit, licet obtrectet & deroget filiæ Hierusalē, plæbs scilicet ista cū sacerdotib⁹ suis. Videamus autē & ea quæ ex tertio Regnorū libro ptulimus de regina Saba, & ipsa nihilomin⁹ æthiopissa, cui testimoniū dat dñs in euangelijs: quod in die iudicij ueniat cū uiris generationis incredulæ & condēnet eos: quia uenit a finibus terræ audire sapiētiā Solomonis: & addit: Quia plus Solomone hic docens per hoc plus esse ueritatem, q̄ ueritatis figuras. Venit ergo & hæc, imo secundū figuram eius, ecclesia uenit ex gētib⁹ audire sapiētiā Solomonis ueri, & ueri pacifici dñi nostri Iesu Christi. Venit & hæc primo quidē tentās eum per ænigmata & quæstiones quæ ei prius insolubiles uidebantur: atq; ab ipso de agnitione ueri dei & de creaturis mūdi, uel de immortalitate animæ, & iudicio futuro, quod apud eam & apud doctores eius, gentiles dūtaxat philosophos, incertū semp, aut dubiū manebat, absoluit. Venit ergo in Hierusalē ad uisionē scilicet pacis cū multitudine & uirtute multa. Non em̄ cū una sola gente ut prius synagoga, solos habuit Hebræos, sed cū totius mundi gentibus uenit: deferens etiā munera digna Christo: odoramentorū siquidem suauitates: opera scilicet bona, quæ ad deū per odorē suauitatis ascendūt. Sed & auro uenit repleta, sensibus sine dubio & rationalibus disciplinis: quas ante fidem adhuc ex cōmuni & scholari eruditione collegerat. Detulit etiam lapidem preciosum, quē ornamenta morū possumus intelligere. Cū hoc ergo apparatu intrat ad pacificū regē Christū, & ipsi aperit cor suū, in cōfessione & pœnitentia scilicet præcedentiū delictorū: & locuta est ei omīa quæ erāt in corde suo. Propter quod & Christus, qui est pax nostra, enūciauit ei oīa uerba eius: & non est uerbum quod omiserit rex, & non enūciauerit ei. Deniq; cū iam tēpus passionis appropinquaret: sic loquit̄ ad eam, id est ad electos discipulos suos: Iam non dicam uos seruos, sed amicos, quia seruus nescit quid faciat dñs eius. Ego autem nota feci uobis oīa quæcunq; audiui a patre meo. Sic ergo impletur quod dixit: quia nō fuerit uerbum, quod non enunciauerit pacificus dominus reginæ Sabe, id est ecclesiæ ex gentibus cōgregatæ. Quod si intuearis ecclesiæ statū, & dispensationes eius ordinationesq; eius cōsyderes: tunc aduerteres quomodo regina mirata sit omnem prudentiā Solomonis. Simul & require, cur non dixerit oēm sapiētiā, sed omnē prudentiam Solomonis, quoniā quidē eruditi uiri prudentiā de humanis negocijs: sapiētiā de diuinis intelligi uolunt. Idcirco fortassis & ecclesia nunc interim Christi prudentiā mirat̄, dum in terris est, & inter hoies cōuersatur. Cū autē uenerit quod perfectum est, & de terris translata fuerit ad cœlū, tunc uidebit omnē sapiētiā eius, cum iam nō p̄ speciem, nō per ænigmata, sed facie ad faciem de singulis quibusq; perspiciet. Vidit autē & domum, quā ædificauit, sine dubio incarnationis ei⁹ mysteria. Ipsa est em̄ domus quā ædificauit sibi sapiētia: uidit & cibos Solomonis: illos puto, de quibus dicebat: Meus cibus est, ut faciam uoluntatē eius qui misit me, ut perficiam opus eius. Vidit & sedem puerorum eius. Ecclesiasticū puto ordinē dicit q̄ in episcopatus uel presbyterij sedibus habet̄. Vidit & ordinationes siue stationes ministrorū eius. Diaconorū ut mihi uidetur ordinē memorat, astantiū diuino ministerio. Sed & uestes eius uidit: illas credo quibus induit eos, de quibus dicitur: Quicunq; autem in Christo baptizati estis, Christum induistis. Sed & uini fusores eius arbitror dici doctores: qui uerbū dei & doctrinā, quasi uinū populi miscerent

A lis miscet: quod auditorum corda latificet. Vidit & holocausta eius, orationū sine dubio sup-
plicationūq; mysteria. Hæc ergo oia ubi uidit in domo regis pacifici, imo Christi: nigra hæc &
formosa, obstupuit, & ait ad eū: Verus est sermo quē audiui in terra mea, de uerbo tuo & de pru-
dentia tua. Propter enim uerbum tuum quod agnoui uerū esse uerbū, ueni ad te. Omnia etenim
uerba q̄ mihi dicebant, & quæ audiebā cū essem in terra mea, a doctorib⁹ scilicet sæculi & philo-
sophis non erant uera: istud est solum uerum uerbū quod est in te. Sed fortassis quæredū uide-
bitur: quomodo dicat regi regina hæc, quia non credidi his quæ dicebant mihi de te: cū utiq;
nec uenisset ad Christū, nisi credidisset. Sed uide si possumus hoc modo soluere quod proponi-
tur. Non his, inquit, credidi qui loquebantur mihi. Nō enim fidem meā in illos qui locuti sunt
de te, sed in te direxi, id est nō hominibus, sed tibi credidi deo. Et per illos quidē audiui: ad te autē
ueni, & tibi credidi. Apud quē multo plura uiderunt oculi mei, q̄ annunciabant mihi. Reuera
em̄ cū peruenerit nigra hæc & formosa in Hierusalem cœlestem, & ingressa fuerit uisionē pacis:
multo plura & magnificentiora, q̄ nūc ei sunt annunciata perspiciet. Nunc enim tanq̄ in specu-
lo & ænigmate: tunc autem uidebit facie ad faciem, cum cōsequetur ea quæ oculus non uidit: nec
auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Et tunc uidebit, quia nec medietas eorum est, quæ
audiuit in hac sua terra posita. Beatæ ergo sunt mulieres Solomonis, anix sine dubio: quæ uer-
bi dei & pacis eius participes fiunt. Beati pueri eius, qui assistunt in cōspectu eius semper: nō illi
qui aliquando assistunt, & aliquando non assistunt: sed qui semper & sine intermissione assistūt
uerbo dei, uere beati sunt. Talis erat & illa Maria quæ sedebat secus pedes Iesu & audiebat eū,
cui & testimoniū reddidit ipse dñs dicens ad Marthā: Maria optimā partē elegit quæ nō aufer-
retur ab ea. Adhuc nigra hæc & formosa dicit: Benedictus qui uoluit dare te sup sedē Israel. Ve-
re em̄ quia dilexit dñs Israel & uoluit ut staret in æternū, posuit te regē sup eū. Quē? Pacificū si-
ne dubio. Christ⁹ em̄ est pax nostra, q̄ fecit utraq; unū, & mediū parietē sepi soluit. Et post hæc
oia, dedit, inq̄t, cētū uiginti talēta auri regi Solomoni Regina Saba. Nūerus hic cētū uiginti, cō-
secratus est uitæ hominū, eorū qui fuerunt in diebus Noe, quibus istud cōceditur spaciū uitæ, q̄
inuitantur ad pœnitentiam. Ipse autem numerus annorū & Moyfi uitæ fuit. Offert ergo Chri-
sto ecclesia in auri specie & pondere, nō solum multitudinem sensuum suorū & intellectuum,
sed legi dei consecratos indicat sensus suos: per hunc qui Moyfi annos uitæ cōtinet numerū. Of-
fert etiā suauitates odoramentorū quales & quātā nūq̄ uenerant. Vel orationes in hoc uel ope-
ra misericordiæ intellige: nūq̄ enim uel tam recte orauerat, ut nūc cū accessit ad Christū: uel tā
pie operata fuerat, ut cū cognouit iusticiā suā, non facere coram hominibus, sed corā patre: q̄ ui-
det in abscondito & reddet palā. Sed multū est alienis in locis simul uniuersa psequi hæc, q̄ nec
testimoniū gratia uidentur assumpta. Sufficiant ista de tertio libro Regnorū. Videamus aliqua
& ex his quæ de sexagesimo septimo psalmo protulimus: ubi ait: Athiopia praueniet manus
eius deo. Si enim intuearis, quō ex delicto Israel sit salus gentibus: & quod illorum lapsus, intro-
eundi uiam nationibus dedit, aduerter quomodo prauenit & præcedit athiopiæ manus, hoc
est gentiū populus illos ad deū, qbus primis data sunt æloga dei, & in hoc cōpleri: athiopia pue-
niet manus ei⁹ deo: & sit nigra ista formosa, etiā si nolūt, etiā si inuidēt & obrectāt filiæ Hierusa-
lē. Sed & pphetæ testimoniū qd̄ posuim⁹: ubi suscepit dñs, etiā eos q̄ ueniūt de locis q̄ sūt ultra
flumina athiopū & afferūt hostias deo, simili sensu aduertendū puto. Videt em̄ mihi, quod ul-
tra flumina athiopiæ esse dicit ille: q̄ nimis & superabūdantibus peccatis infuscatus est, & atro-
maliciæ fūco infectus, niger & tenebrosus est reddit⁹: & tamen ne hos qdē repellit dñs, sed oēs q̄
sacrificia cōtribulati spūs & hūiliati cordis offerūt deo, cōfessiōis scilicet ac pœnitentiæ titulo ad
eū cōuersi, nō repellūtur ab eo. Sic em̄ pacificus dicit dñs noster: Ego uenientē ad me nō repello.
Pōt autē & de illis dictū uideri: qd̄ ultra flumina athiopū positi, ueniēt etiā ipsi ad deū hostias
deferētes: q̄ postea q̄ intrauerit oīs plenitudo gētiū, q̄ fluminib⁹ athiopū cōparat: ueniēt etiam
ipsi, & tūc oīs Israel saluabit, & p eo ultra flumina athiopū dicant, q̄si q̄ ulteriores & posteriores
sint his spacijs, in qbus currit inundatq; gētiū salus. Et ita forte cōpleri uidet hoc qd̄ dicit, q̄a in
die illa nō cōfuderis oīs Israel ex oībus adinuentiōib⁹ tuis, qbus impie egisti in me. Superest ut
illud testimoniū, qd̄ de Hieremia assumpsim⁹ explicet, ubi Abdimelech nihilominus athiops
uir eunuchus cū audisset, quia Hieremias in lacum missus est a principibus populi educit eum

- C** inde. Et puto incōueniens non uideri, si dicamus quē principes Israel cōdēnauerunt, & in lacum mortis miserūt, iste alienigena & obscuræ gētis homo & degeneris, id est populus gētū educit eū de lacu mortis: resurrectionē scilicet ei⁹ a mortuis credēs: & fide sua hunc quē illi in mortē tradiderāt: iste de infernīs reuocat ac reducit. Sed & eunuchus hic athiops esse dicit: credo quod castrauerit semetipm propter regnū dei: uel etiā qd' semen maliciæ in semetipso non habebat: seruus quoq; est regis: quia seruus sapiens, imperat stultis dñis. Interpretat' aut' Abdimelech, seruus regum. Et ideo dñs relinquēs populū Israel p peccatis suis, ad athiopē uerba dirigit, & ad ipm mittit pphetā, & ipsi dicit: Ecce ego adduco uerba mea sup ciuitatē istā in mala & nō in bona: & saluabo te in die illa, & nō te dabo in manus hominū, sed saluans saluabo te. Salutis autē causa hæc est ei, quia eduxit pphetā de lacu: id est quod fide sua qua Christum resurrexisse credat a mortuis, eduxisse eum ex lacu uidetur. Habet ergo plurima testimonia fusca hæc uel nigra & formosa, in quibus libere agat, & cū fiducia dicat ad filias Hierusalē, quia fusca sum quidem uel nigra sicut tabernacula Cedar: formosa aut' sicut pelles Solomonis. De pellibus Solomonis scriptū aliquid pprie nō memini. Puto aut' referri posse ad gloriā ei⁹, de qua dicit saluator: Quia nec Solomon in omī gloriā sua opertus est, sicut unū horū. Nomen tamē ipsum pelliū, in tabernaculo testimoniū inuenimus frequenter referri: sicut cum dicit: Et facies pelles ex caprarum pilis: operimentū super tabernaculū testimoniū undecim pelles facies. Lōgitudō pellis unius triginta cubitorū: latitudo quatuor cubitorū. Eadē mēsurā erit undecim pellibus. Et coniūges quinq; pelles simul, & alias sex simul: & replicabis sextā pellem a fronte tabernaculi: & facies quinq; ta ansulas per oram pellis unius, & quinquaginta ansulas per orā pellis alterius, per quas coniūgantur una ad alteram: & facies circulos areos quinquagenos: & coniunges ex ipsis pelles: & erit unū totū. Et replicabis quod superest ex pellibus medietatē pellis unius a fronte tabernaculi, & ex alia medietate quod superest uelabis posteriora tabernaculi: cubitum hinc & cubitū inde: ex eo quod abundat in longitudine pellium, & erit ad opertum tabernaculū ex lateribus hinc & inde.
- D** Puto ergo quod harū pelliū mentio fiat in Cantico canticorū: & istæ dicantur esse Solomonis, qui accipit' in pacificū Christū. Ipsius ergo est tabernaculū, & ea quæ ad tabernaculū pertinent: & præcipue, si illud tabernaculū cōsideremus quod dicitur tabernaculū uerū, quod fixit deus & non homo: & quod ait, nō enim in manu facta sancta, intrauit Iesus exemplaria uerorū. Si ergo pulchritudinē suam sponsa pelibus comparat Solomonis: illarū sine dubio pelliū gloriā & pulchritudinem dicit: quæ operiunt illud tabernaculū quod fixit deus, & non homo. Si uero nigredinē suā quæ exprobrari a filiab⁹ Hierusalē uidebat', pellibus cōtulit Solomonis, huius tabernaculi, quod exemplar ueri tabernaculi uocatur, accipiendæ sunt pelles: quasi quod & ipæ nigrae sint quidē: utpote caprarū pilis textæ: & tamen usum ornatumq; exhibeant diuino tabernaculo. Quod aut' uidetur esse persona una quæ loquitur: & pluribus se uel tabernaculis Cedar in nigredine uel Solomonis pellibus cōparauit: ita accipiendū est, quia una quidē persona uidet' ecclesiæ: innumeræ tamen sunt quæ per orbem terræ diffusæ sunt, atq; immensæ congregationis ac multitudinis populorū. Sicut & regnū celorū unū quidē dicit', sed multæ tamē in eo mansiones memorantur esse apud patrē. Potest autē & de unaquaq; anima: quæ post peccata plurima conuertitur ad pœnitentiā dici: quod nigra sit qdē pro peccatis: formosa propter pœnitentiā & fructus pœnitentiæ. Deniq; & de hac ipsa quæ nunc dicit: nigra sum & formosa, quia nō in finem in nigredine ista permansit, post hæc dicunt de ea ipsa filia Hierusalem: Quæ est ista quæ ascendit dealbata incūbens sup fratrē suū? Ne uideatis me, quoniam infuscata sum ego, quia despexit me sol. Infuscata siue denigrata. Si cōpetenter nobis uidet' aptata expositio, quā in superioribus: uel de athiopissa, quæ a Moyse suscepta est in coniugium: uel de Regina Saba athiopum: quæ sapientiā Solomonis uenit audire texuimus: merito nunc hæc quæ fusca uel nigra est & formosa, satisfacere uidet' pro nigredine uel fuscatione sua, causasq; reddere exprobrantibus, q̄si quæ nō natura talis, nec ita a cōditore creata sit: sed ex accidentib⁹ hoc passa sit. Ex eo, inquit, quia sol despexit me. In q̄ ostēdit nō de nigredine corporis fieri sermonē: qd' utiq; sol obscurare & denigrare solet, cū respicit magis, q̄ cū despicit. Ita deniq; & apud illā oēm gentē athiopū ferūt: cui iā naturalis quædā inest ex seminis carnalis successiōe nigredo, qd' in illis locis sol radijs acriorib⁹ feruat: & adusta iam semel atq; infuscata corpora, genuini uitij successione pmaneat.

Contrarij

A Contrarij uero ordinis est animæ nigredo. Nam neq; aspectu, sed despectu solis inuritur: neq; nascendo, sed negligendo conquiritur: & ideo sicut ignauia assumitur, ita & industria repellitur & repulsatur. Deniq; ut superius dixi: hæc ipsa quæ nunc nigra dicitur esse: in fine cantici huius dealbata memoratur ascendere incumbens super fraternū suū. Effecta est ergo nigra, quia descendit. Si autē coeperit ascendere & incumbere super fraternum suum, & adharere ei, nec omnino separari ab eo, erit dealbata & candida: abiecta q; omni nigredine, ueri luminis luce circūfusa radiabit. Dicit ergo nunc ad filias Hierusalem pro nigredine sua satisfaciens. Non putetis o filiae Hierusalē, quod naturalis est ista nigredo, quā uidetis in uultu meo: sed scitote, quoniā despectu solis est facta. Sol em̄ iusticiæ, quia me nō inuenit recte stantē, nec ipse in me rectos direxit lucis suæ radios. Ego em̄ sum populus gentium, qui prius nō aspexi ad solē iusticiæ, nec steti ante dñm: & ideo nec ille me aspexit, sed despexit: neq; astitit mihi, sed præterijt. Hoc autem ita esse, etiā tu qui Israel diceris re ipsa expertus, iam iāq; cognosces, & dices. Sicut em̄ me aliquādo nō credente tu assumptus es & misericordiā consecutus, & te respexit sol iusticiæ: me autē utpote inobedientē & incredulū, despexit & spreuit. Ita & nunc quia tu incredulus & inobediens factus es, ego spero respiciā sole iusticiæ & misericordiā consequi. Quod autē mutua nobis sit solis ista despectio, & ego primo pro inobedientia mea despectus sum, tu uero respectus: nūc autem etiā tibi non solum despectus solis, sed & cæcitas quādā licet ex parte contigerit, testem tibi producam magnificum, & cœlestis secreti cōscium Paulum, qui ita dicit: Sicut em̄ uos (de gentibus sine dubio loquēs) aliquando nō credidistis deo, nunc autē misericordiam cōsecuti estis propter istorum incredulitatē: ita & isti nō crediderunt in uestra misericordia, ut ipsi misericordiā consequantur. Et itē in alijs dicit: Quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentiū intraret. Hinc ergo est in me quā exprobras ista nigredo, quia despexit me sol propter incredulitatē & inobedientiā meā. Cū uero recte stetero ante eū, & nō fuero obliquus in aliquo neq; declinauero ad dexterā neq; ad sinistrā, sed fecero rectas semitas pedibus meis, contra solē iusticiæ incedens in omnibus iustificationibus eius sine querela: tunc & ipse rectus me respiciet, & nulla erit obliquitas, nec erit causa ulla despectus: & tunc reddetur mihi lux mea & splendor me⁹: intā tumq; propelletur a me quā nunc exprobratis ista nigredo: ut etiā lux mundi merear appellari. Sic ergo sol iste quidē uisibilis ea corpora, quibus a summo libramine infederit, infuscat & urit: ea uero quæ procul sunt, & ab ista collibratiōe longius posita, conseruat in candore suo, nec omnino urit ea, sed illuminat. Sol uero spiritalis, qui est sol iusticiæ, in cuius pēnis sanitas esse dicit, ecōtrario eos quidē quos recti cordis inuenerit, & ad librā sui splendoris cōsistentes illuminat, & omni fulgore circūdat: eos autē qui oblique incedunt cum eo, necessario etiā ipse oblique nō tam respicit q; despiciat, hoc eis præstante inconstantia sua & instabilitate. Quomodo em̄ qui peruersi sunt possunt suscipere quod rectū est: uelut si curuo ligno adhibeas rectissimam regulā: uidebitur quidē per regulā argui materiæ prauitas: non tamē regula est quæ ligno causam peruersitatis imposuit. Et ideo festinandū est ad uias rectas, & standum in semitis uirtutū, ne forte sol iusticiæ rectus incedens, si nos obliquos stare inueniat & peruersos, despiciat nos: & efficiamur denigrati. Inquātū em̄ incapaces fuerim⁹ lucis eius, intantū tenebris & nigredini dabimus locū. Hinc enim est ipse sol qui & lux uera, illuminans oēm hominē uenientē in hunc mundū, & qui in hoc mundo erat, & mūdus per ipm factus est. Nō enim per istud uisibile lumen, mūdus factus est, cum & ipsum portio sit mundi, sed per istud uerū lumē: a quo lumine si nos peruersi incessemus, despici dicimur. Et ipm enim nobis peruerse incedentibus, peruersum quoq; incedit, sicut scriptū est in maledictionibus Leuitici. Et si incesseritis, inquit, mecū peruersi: & nolueritis obedire mihi, adiiciam uobis plagas septem. Et post pauca. Et si, inquit, non fueritis emendati, sed incesseritis mecum peruersi, incedam & ego uobiscum peruersus. Siue ut in alijs exemplaribus legimus. Si incesseritis mecum obliqui, incedam & uobiscum obliquus. Et post aliquanta iterum dicit ad ultimum: Et quoniam ambulauerunt in conspectu meo obliqui, & ego ambulabo cum eis in furore obliquus. Hæc assumpsimus ex quibus probaremus qualiter despiciere, hoc est oblique aspicere sol dicatur. Et euidenter clauit, quod hos despiciat, & cum his oblique incedat ac peruerse: qui oblique incedunt cum eo. Sed & hoc quod admonuit præsens locus, indiscussum non omittamus: quia sol duplicis uidetur esse uirtutis: unius qua illuminat, alterius qua

- C** quā adurit. Sed pro rebus aut materijs subiacentibus, aut illuminat aliquid luce, aut infuscet & obdurat aliquid ardore. Secundum hæc ergo fortassis & indurasse dicitur deus cor Pharaonis, quod scilicet talis fuerat materia cordis ipsius, quæ præsentiam solis iusticiæ, non ea parte qua illuminat, sed ea qua adurit & indurat exceperit: propter hoc sine dubio, quod & ipse affligebat hebræorū uitam in operibus duris, & quod luto & latere cōficiēbat eos. Et erat utiq; cor eius secundū ea quæ cogitabat luteū & limosum. Et sicut materiā luti sol iste uisibilis stringit & indurat: ita sol iusticiæ his iisdē radijs, quibus illuminat populū Israel, Pharaonis cor, cui inerāt luteæ cogitationes, pro ipsis motuū suorū qualitatibus indurabat. Hæc autē, quod ita se habeāt, & non cōmunē, ut hominibus uidet, historiā, famulus dei per spiritū sanctū scribat, ostenditur etiam inde, quod ubi refert ingemuisse filios Israel, non dicit a luto, neq; a latere, neq; a paleis ingemuisse eos, sed ab opibus suis inquit. Et rursus. Et ascendit, inquit, clamor eorū ad deū. Non dixit a luto & latere: sed iterū ab operibus suis, propter quod & subiungit, Quia exaudiuit dñs gemitus ipsorū: cū utiq; nō exaudiuit eorū gemitū, q nō ex operib⁹ suis clamant ad dñm. Hæc quibus per excessum dicta uideant, tamē locorū oportunitate commoniti, nequaquā iudicauimus omittenda, maxime cū habeant aliquid similitudinis ad hoc quod dicit hæc quæ infusca est, quia despexerit eam sol. Quod utiq; ostenditur ibi accidere, ubi peccatorū causa præcedit: & ibi infuscari uel aduri aliquem sole, ubi peccati materia subsistit. Vbi uero non est peccatum, sol neq; adurere dicitur, neq; infuscare: sicut de iusto refertur in psalmis. Per diē sol nō uret te, neq; luna per noctē. Vides ergo, quia sanctos in quibus peccatorū nulla causa est, sol nunq; adurit. Ut em̄ diximus, duplicis uirtutis est sol: iustos qdē illuminat, peccatores uero non illuminat, sed adurit, quoniā & ipsi oderunt lucem, quia male agunt. Deniq; ob hoc deus noster ignis dicitur esse cōsumens & nihilominus lux, in quo tenebræ non sunt: lux sine dubio iustis, & ignis efficitur peccatoribus, ut cōsumat in eis omne quod in anima eorū corruptibilitatis, aut fragilitatis inuenit. Quod autē in multis scripturæ locis, & sol & ignis non iste uisibilis, sed ille inuisibilis & spiritalis dicat, ipse etiā si recenseas, abundanter inuenies. Filij matris meæ dimicauerūt in me, posuerunt me custodē in uineis, uineam meā non custodiui. Adhuc ipsa quæ fusca quidē pro delictis prioribus: formosa uero est pro fide & cōuersatione, etiā hæc dicit, asseuerans quod filij matris suæ, dimicauerūt nō cōtra eam, sed in ea: & post hoc bellū quod in ea gesserunt, cōstituerunt eā uinearū custodē: nō unius uineæ, sed multarū. Astruit autē hæc eadē, qd pter illas uineas quas a filijs matris suæ custodire posita est, habuerit aliā propriā uineā quā nō custodierit. Hæc est, positi dramatis fabula. Sed nunc inquiramus, quæ sit mater sponsæ huius, quā hæc allegat, qui sint etiam filij eius qui dimicauerunt in ea, & confecto bello tradiderint ei uineas, quas custodiret: quasi quæ non potuisset seruare eas, nisi ab illis dimicatū fuisset: illa uero suscepta aliarū uinearū custodia: propriam uineā noluisse uel nō potuisse seruare. Ad Galatas Paulus scribēs ait: Dicite mihi qui sub lege uultis esse, legē nō audistis: Scriptū est em̄: Quoniā Abrahā duos habuit filios, unū ex ancilla, & unū de libera. Sed is qdem q de ancilla, secundū carnē natus est: qui uero de libera, secundū repromissionē: quæ sunt allegorica. Hæc em̄ sunt duo testamenta: unū qdē in mōte Sina in seruitutē generans, quæ est Agar. Sina em̄ mons est in Arabia, qui cōfertur huic quæ nūc est Hierusalē & seruit cū filijs suis. Quæ autē sursum est Hierusalē libera est, quæ est mater omniū nostrū. Hæc ergo Hierusalē cōlestē dicit esse Paulus, & suā & omniū nostrum credentiū matrē. Deniq; addit in posterioribus, & dicit: Propter quod fratres non sum⁹ filij ancillæ, sed liberæ, qua libertate liberauit nos Christus. Euidenter ergo Paulus pnūciat, qd oīs q p fidē a Christo cōsequit libertatē, filius sit liberæ: & hæc dicit esse sursum Hierusalē quæ libera est, q est mater omniū nostrū. Hui⁹ ergo matris, & ipsa hæc sponsa filia esse intelligit, in his q dimicauerūt in ea, & cōstituerūt eā custodē uinearū. Vnde uident isti q tantā potestātē habuerint, ut & bellū gererēt in ea, & ordinarēt eā uinearū custodē, nō cuiuscūq; humilis aut cōtēnendi loci fuisse. Postum⁹ ergo & apostolos Christi accipe filios matris sponsæ, hoc est Hierusalē filios cōlestis, q pugnauerūt prius in ista quæ ex gentibus cōgregat. Pugnauerūt autē ut uincerent in ea illos, quos prius habuit infidelitatis & inobedientiæ sensus, & omnē elationē extollentē se aduersus scientiā Christi: sicut Paulus dicit: Cogitationes destruētes, & omnē altitudinē extollentē se aduersus scientiā Christi. Pugnauerūt ergo nō aduersus eā, sed in ea, hoc est in sensibus & corde eius: ut

eius: ut destruerent & depellerent omnē infidelitatē, omne uitiū, omnesq; doctrinas, quæ ei inter gentes positæ, falsis sophistarū assertionibus inoleuerāt. Fuit ergo apostolis Christi grande bellū, donec oēs ex ea mēdaciū turres & muros pueris doctrinæ subruerēt, donec iniquitatis argumēta prosternerent: & operantes hæc atq; succedentes in corde eius dæmones debellarēt. Vbi ergo effugauerūt ab ea oēs sensus infidelitatis antiquæ, nō eam relinquunt ociosam, ne forte per ociū rursus antiqua surrepant, & redeant quæ depulsa sunt: sed dant ei opus quod agat & cōsignāt ei custodiā uinearū. Vineas accipiam⁹ singula quæcūq; uolumina legis ac pphetarū. Erat em̄ unusq; eorū sicut ager plenus, quē benedixit dñs. Hæc ergo isti uiri fortes post uictoriam belli, seruāda ei & custodiēda cōsignant. Nō em̄ relinquūt eā, ut diximus ociosam. Sed & euāgelistarū scripta atq; ipsorū ap̄lorū litteras possumus similiter uineas accipere, quas huic quæ ex gentibus cōgregat, pro qua etiā dimicauerūt, custodiendas colendasq; tradiderūt. Quod uero ait: Quia suā ppriā uineā non custodierit: illā possumus eruditionē dicere, quā unusq; exercebat ante fidē, quā sine dubio credēs Christo, relinqt ac deserit: & ea quæ sibi lucra uidebant, dicit ppter Christū detrimēta. Sicut & Paulus gloriā legis obseruātiæ & oēm iudaicā institutionis gloriā fuisse sibi ut stercora, tantū ut in Christo inueniret nō habēs suā iusticiā, quæ ex lege est, sed iusticiā q̄ ex deo est. Sicut ergo Paulus accepta Christi fide nō custodiuit uineā suā, iudaicā scilicet traditionis obsequi: & idcirco fortasse nō custodiuit, quā cū plātata esset a deo uitis uera, cōuersa est in amaritudinē uitis alienæ, & erat iā uitis Sodomorū uinea eorū, & palmes eorū ex Gomorra: & botrus amaritudinis in eis: & furor draconū uinū eorū, & furor aspidum insana/bilis: Ita & apud gentes erāt plurimæ huiusmodi doctrinæ, quas post illa bella quibus pro fide & agnitōe Christi a doctoribus dimicatū est superatas dicit: puto quod omnino criminis loco ducat: si custodierit aliq; huiusmodi uineas, & agrū colat ultra uenenatis & noxijs cōsitū disciplinis. Nec mireris si his culpis aliquādo fuisse uideat obnoxia hæc quæ ex nationū dispersiōe colligit, & iam Christo sponsa pparat. Recordare quomodo prima mulier seducta est, & in prauaricatione facta: quæ non aliter salua fieri dicit, nisi per filiorū generationē, illorū dūtaxat, qui permanent in fide & charitate cū sanctitate. Hoc ergo quod de Adam & Eua scribit, sic asseuerat Apostolus: Mysteriū magnū est in Christo & in ecclesia: qui eā ita dilexit, ut semetipsum traderet pro ea, cū esset adhuc impia hæc ipsa, sicut ipse dixit: Cū em̄ adhuc secundū tps impij essemus, Christus p nobis mortu⁹ est. Et iterū: Quia cū adhuc essemus infideles, Christus p nobis mortuus est. Nō ergo mirū est, si hæc quæ seducta & in prauaricatione facta, & quæ impia secundū tēpus fuit & peccatrix, talē dicat uineā coluisse eo tēpore, cū adhuc impia erat, quā relinquere debuerit, & nequaquā omnino seruare. Qd' si etiā tertiū explanationis locū placet exequi, referamus hæc ad unāquāq; animā, quæ cōuersa ad deū, & ad fidem ueniens, patit sine dubio cogitationū pugnas & obluētationes dæmonū reuocare eā nitentiū ad prioris uitæ illecebras, uel infidelitatis errorē. Sed ne hoc fiat, neue rursus dæmonibus in ea tantū liceat, prospexit diuina p uidentia, ut paruulis quibusq; & his qui p semetipsis aduersus astutias diaboli & dæmonū pugnas dimicare nō possunt, utpote infantes adhuc & lactētes in Christo, daret angelos ppugnatores & defensores: qui uelut tutores & procuratores constituti sunt a deo eorū, qui in infirmitate positi, pro semetipsis (ut diximus) pugnare non possunt. Et ut hoc cū maiori fiducia agāt, conceditur eis semper uidere faciē patris qui in cœlis est: & istos puto esse paruulos, quos uenire ad se Christus iussit, & non fuit prohiberi: & quos semper dixit uidere faciē patris. Nec tibi contrarium uideatur: si eos hæc anima quæ ad deum tendit, matris suæ filios appellat. Si enim animarum mater Hierusalem cœlestis est, & angeli nihilominus cœlestes noiantur, nihil dissonans uidebitur: si hi qui similiter, ut ipsa cœlestes sunt, ab ea filij matris appellent. Super oīa autē congruum uidebitur & cōueniens, ut quibus unus est pater deus, una sit & Hierusalē mater. Quod uero ait: Vineam meam non custodiui: instituta illa ac mores & propositum, in quo exercebat secundum ueterem hominem uiuens, indicare uidetur laudabiliter a se non esse seruata: ex quo autem adiutorio angelorum dimicauit & uicit eam, penitus a se effugauit ueterem hominem cum actibus suis: constitutaq; est ab eis uinearū custos, sensuum scilicet & dogmatū diuinorū, ex quibus possit uinū bibere quod latificet cor eius. Annūcia mihi quem dilexit anima mea,

ubi pascis

C ubi pascis, ubi cubas in meridie, ne forte efficiar, sicut adoperta super greges sodaliū tuorū. Ad huc sponsa loquitur etiā hæc, sed ad sponsum, & non iam ad filias Hierusalem. Igitur ab initio, ubi ait: Osculet me, usq; ad hūc locū, sup greges sodalium: cūcta quæ dicta sunt uerba sunt spō-
 fa. Sed primo sermo eius ad deum factus est, secundo ad sponsum, tertio ad adolescentulas: in-
 ter quas & sponsum mediā quædā, & ut se dramatis huius species habet, quasi mesochorus esse
 cta: nunc ad ipsum, nunc etiam ad filias Hierusalem respondens, dirigit uerba. Hos ergo nūc
 timos sermones suos ad spōsum facit, requirens ab eo ubi pascat in meridie, & ubi collocet gre-
 gem: uerens nedum requirit eum, incurrat in ea loca, ubi sodales sponsi locatos per meridiē gre-
 ges seruant. Ostenditur autem per hæc, quia sponsus hic etiam pastor sit. In superioribus autē
 didiceramus eum esse & regem, pro eo sine dubio quod homines regat: pastorem uero, pro eo
 quod oues pascat: sponsum autem pro eo, quod habeat sponsam, quæ cū eo regnet: secundū qd
 scriptū est: Astitit regina a dextris tuis in uestitu deaurato. Hæc interim cōtinet dramatis ipsius
 qui est quasi historicus ordo. Nunc autem requiramus intelligentiam mysticā, & si oportet p
 uenire paululū ea, quæ in posterioribus proferēda sunt, quo quis effectus sit horum sodaliū pa-
 teat: memoremus illud quod scriptum est: Quia reginæ sunt sexaginta, sed ex his omnibus una
 sit columba, & una perfecta ac particeps regni. Ceteræ uero iam inferiores sunt: quæ octogin-
 ta appellantur concubinæ. Adolescentulæ uero, quarum numerus nullus est: post ordinem con-
 cubinarum ponuntur. Istæ autem omnes animarum earum differētiæ sunt, quæ in Christo cre-
 dentes, diuersis ei affectibus sociantur. Vt (uerbi gratia) dicamus omnem ecclesiam per illam fi-
 gurā corpus esse Christi quæ Apostolus dicit: in quo corpore diuersa esse mēbra pronunciat, &
 alios esse oculos, & alios manus, alios etiam pedes: & singulos pro operum studiorumq; suorū
 meritis, in membra corporis huius aptari. Secundū hæc ergo speciem & hæc intelligēda sunt: &
 alias quidem animas putandum est, in hoc sponsali dramate quæ magnificentiori affectu spon-
 so atq; illustriori sociantur apud eum reginarum loco & affectu haberi: alias quæ inferior sine
 dubio in profectibus & uirtutibus honor est, concubinarum loco duci: & alias adolescentularū
 quæ uidentur extra aulam quidē positæ: non tamē extra urbē regiā. Posteriores uero, & post om-
 nes quæ supra memoratæ sunt esse eas animas, quæ oues appellantur. Si uero perspicimus at-
 tentius, adhuc fortassis etiam harum omnium inueniemus inferiores alias & ultimas omnium,
 illas scilicet quæ in sodalium eius gregibus numerantur. Et ipsi enim habere greges quosdā di-
 cuntur, in quos non uult spōsa incurrare, & ob hoc petit a sponso, ut annunciet sibi, ubi pascat,
 ubi meridiem faciat, ne forte, inquit, efficiar sicut adoperta super greges sodalium tuorū. Quæ-
 ritur ergo sodales isti qui habere quosdam greges dicuntur, utrū sponso operam dantes, & sub
 ipso uelut pastorum principe agentes, hoc faciant: quādoquidem sodales eius nominantur: an
 proprium aliquid & sequestratum habentes, & quod non sit cum animo sponsi: quandoquidē
 refugit sponsa, & ueretur ne forte incurrat sodalium greges dum sponsum suum requirit. Sed &
 quod dixit: Ne forte efficiar nō adoperta, sed sicut adoperta: require, ne forte innuat p hoc esse
 aliquas sodalium quasi sponsas habentes etiam ipsas habitum sponsalem & esse adopertas, &
 sicut Apostolus dicit: Velamen & potestatem habētes super caput. Et ut manifestior sermonis
 huius explanatio fiat, iterum quasi dramatis ordine, quod dicitur exequamur. Exposcit ab ipso
 sponso suo sponsa: ut ei locum secreti sui indicet & quietis: quādoquidem amoris impatiēs, etiā
 per meridiem cupit audire sponsum: eo præcipue tempore, quo clarior lux & splendor diei perfe-
 ctus & purus est, ut assistat ei oues pascenti uel refrigeranti. Et studiose uult uia discere, qua ire
 ad eum debeat, ne forte si non fuerit edocta itineris huius anfractus, incurrat greges sodalium:
 & uideatur similis esse alicui illarum, quæ adoperte ueniunt ad sodales eius, nec pudoris curam
 gerunt, aut uerentur passim discurrere, & multis apparere. Ego autem quæ a nullo, inquit, alio ui-
 deri uolo, nisi a te solo: scire desydero, quo ad te itinere ueniam, ut secretū sit, ut nemo sit medius,
 ut nullus arbiter peregrinus & alienus occurrat. Et forte ob hoc requirit ista loca, in quibus
 pascit sponsus oues suas, & ostendit ei uerecundiam suam, pro qua non uult incurrare greges
 sodalium: ut ille segreget oues suas a sodalibus, & seorsum pascat: ut non solum sponsa non ui-
 deatur ab alijs, sed & arcanis & ineffabilibus mysterijs sponsi secretius perfruatur. Nunc ergo ui-
 deamus

A deamus per singula: & primo quidē uide si possumus dicere, quod dominus cuius portio fuit Jacob, & funiculus hæreditatis eius Israel, ipse intelligēdus sit spōsus: Sodales uero ei⁹ angeli illi: ad quorum numerum cum diuideret excelsus gentes, & dispergeret filios Adam: statuit terminos gentium secundū numerū (ut ait) angelorū dei: & isti sint fortassis greges sodalium sponsi: gentes scilicet cūctæ, quæ uelut pecora sub angelis pastorib⁹ cōstitutæ sunt. Grex uero spōsi ille dicantur: de quibus ip̃a in euangelio ueritas dicit: Oues meæ, uocem meam audiunt. Vide em̃ & obseruāter intende, quoniam dixit: oues meæ, quasi sint & aliæ oues, quæ nō sint eius: sicut & ipse in alijs dicit: Vos non estis de ouibus meis: quæ singula huic occulto mysterio conueniēter uidebuntur aptari. Quæ si ita se habent, competenter sponsa uniuscuiusq; sodalium gregē, spōsam eius intelligi uoluit, quā adopertam nominauit. Sed quoniam certa erat, quod sup̃ oēs illas ip̃a esset: non uult similis uideri alicui illarum: utpote quæ sciret tantum se debere præcellere illas sodalium sponsas, quas sponsa nominat uelut adopertas: quantū eminentiæ sponsus suus habeat ad sodales. Sed & pro hoc adhuc uidebit⁹ percunctādi causas habuisse: quādoquidem boni pastoris scit esse studium: ut optima ouibus pascua requirat, & ut uiridat̃ia atq; opacata quæq; ad requiem nemora meridiani æstus inueniat. Quod quidem sodales sponsi facere nē sciunt: nec in eligendis pascuis, aut scientiæ tantum, aut sollicitudinis gerūt, & ob hoc dicit: Annuncia mihi, ubi pascis, ubi cubile habes in meridie: cupiens tempus scilicet illud, quo copiosius mūdo lumen infunditur: quo magis merus est dies & purior & florulentior est lux. Tunc, inq̃t, annuncia mihi o tu quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubile habes in meridie: ne forte efficiar, ut adoperta super greges sodalium tuorum. Nouo nunc nomine sponsa appellauit sponsum. Sciens enim ipsum esse filium charitatis, imo ipsum esse charitatē, quæ ex deo est, quasi uocabulum ei istud posuit, quē dilexit anima mea: & tamen non dixit: quem dilexi, sed quē dilexit anima mea: sciens non qualicūq; dilectione, sed ex tota anima, & ex totius uiribus, & ex toto corde habendā esse dilectionē sponsi. Vbi pascis, inquit, & ubi cubile habes. Puto autē quod & propheta de hoc loco, quē nunc sponsa discere ab sponso desyderat & audire, etiam ipse sub eodē posit⁹ pastore dicat: Dñs regit me: siue ut in alijs legim⁹: Dñs pascit me, & nihil mihi deerit. Et qm̃ sciebat alios pastores, uel ignauia, uel imperitia faciente, greges in locis aridioribus collocare: de hoc optimo pastore dñs dixit: In loco uiridi, ibi me collocauit. Super aquam refectionis educauit me: ostendens pastorem hunc, non solum abundantes aquas ouibus suis: sed & salubres & puras, & quæ per omnia reficiant prouidere. Sed quoniā ab hoc statu, quo ut ouis sub pastore deguerat, conuersus ad rationalia, in excelsiora profecit: idq; adeptus est per conuersionem: subiungit & dicit: Animam meam conuertit: Eduxit me super semitas iusticiæ, propter nomen suum. Hinc uero quandoquidem in hoc profecerat ut iusticiæ incederet uias: iusticia autem habet sine dubio impugnantem se iniusticiam: & necesse est eum qui iusticiæ iter incedit: habere pugnas aduersantium, fide conuersus & spe, dicit de eis: Nam & si ambulem in medio umbræ mortis: non timebo mala: quoniam tu mecum es. Post hæc uero quasi gratiā referens ei q se pastoralib⁹ imbuerat disciplinis: Virga, inquit, tua & baculus tu⁹: quibus institutus uideor ad pastoris officium: ipsa me consolata sunt. Hinc uero ubi uidit sese a pastoralibus pascuis, ad rationabiles cibos & mystica secreta translatum, addit & subdit: Paraasti in cōspectu meo mēsam aduersus eos qui tribulāt me. Impinguasti in oleo caput meū: & calix me⁹ inebriās q̃ præclarus est. Et misericordia tua subsequetur me, omnibus diebus uitæ meæ. Vt inhabitē in domo dñi in longitudine dierum. Illa ergo prima, id est pastoralis institutio, initium eorū fuit ut in loco uiridi collocatus: super aquā refectionis educaret⁹. Hæc uero quæ sequunt⁹ de profectibus, ad perfectionē requiruntur. Et quoniam de pascuis & uiriditate proposuimus, conueniens etiam uidetur de euangelijs confirmare quæ diximus. Inueni etiam ibi pastore hunc bonum de pascuis ouium differentem, ubi ad hoc quod pastorem se profitetur, etiam ostium se esse commemorat, & dicit: Ego sum ostium: per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet. Hunc etiam nunc sponsa percunctatur, ut ab eo audiat & discat, in quibus pascuis oues agat, uel in quibus amcenitatibus meridianos procuret æstus: meridiē appellans illa scilicet cordis secreta, quibus clariorem scientiæ lucem, a uerbo dei anima cōsequit⁹. Hoc

L L. enim tem

C enim tempus est, quo sol excelsiorem circūitus sui uerticē tenet. Si quando ergo sol iusticiæ Christi, ecclesiæ suæ excelsa, & ardua uirtutum suarum secreta manifestat, amena etiā pascua cubiliaq; meridiana uidebitur edocere. Nam cum adhuc initia habet discendi, & prima (ut ita dicā) ab eo scientiæ suscipit rudimenta: tunc dicit propheta: Et adiuuabit eam mane diluculo. Nunc ergo, quia perfectiora iam quærit & excelsiora desyderat, meridianum scientiæ lumen exposcit. Hinc puto & Abraham post multas eruditiones, quibus apparens ei deus, imbuit eum de singulis & docuit, post refertur, quia uisus sit ei deus ad quercum mamre sedenti ad ostiū tabernaculi sui meridie: Et respiciens, inquit, oculis suis uidit: & ecce tres uiri stabant super eum. Quod si credimus hæc per spiritum sanctum scripta, non puto frustra placuisse diuino spiritui: ut etiam tempus & hora uisionis, scripturæ paginis mandaretur: nisi & horæ istius & temporis ratio aliqd cōferret ad scientiā filijs Abraham, qbus utiq; sicut opera Abraham faciēda, ita & uisitæ istæ sperandæ sunt. Qui enim potest dicere: Nox præcessit, dies autem appropinquauit: sicut in die honeste ambulemus: non in cōmestationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impuditijs, non in contentione & æmulatione: & cum hæc omnia transierit, supergressus uidebitur tempus hoc, quod nox præcessit, & dies appropinquauit: & festinare nō ad initium diei, sed ad meridiem, ut & ipse ad gratiam perueniat Abraham. Si enim lux quæ in ipso est mentis & puritas cordis clara fuerit & splendida, iste meridianum tempus in semetipso habere uidebitur: & per hanc puritatem cordis, quasi in meridie positus, deum uidebit: sedens ad quercum mamre: quod ad uisionem interpretatur. Apud uisionem ergo sedet in meridie, qui uacat ad uidendum deum. Inde deniq; non dicitur intra tabernaculum, sed foris ad ostium sedere tabernaculi. Foris etenim est extra corpus posita mens eius, qui longe est a corporalibus cogitationibus, longe a carnalibus desyderijs: & ideo ab his omnibus foris positum uisitat deus. Eiusdem quoq; mysterij est: qd' & Ioseph & fratres suos cū suscepisset in Aegypto: in meridie eos pascit, & in meridie adorant eum cum muneribus. Propterea deniq; puto, & de his quæ Iudæi in saluatore commiserunt, nullum euangelistarum uoluisse scribere, quia meridie hæc gesta sunt: cum utiq; sexta hora, non aliud q̃ meridianum tempus ostendat: nullus tamē meridiem nominauit. Sed Matthæus ita dicit. Ab hora autem sexta tenebræ factæ sunt super omnem terram usq; in horā nonam. Lucas uero: Erat iam quasi hora sexta, & tenebræ factæ sunt super omnem terram, usq; in horam nonam deficiente sole. Sed & Marcus. Cum autem esset facta hora sexta, tenebræ factæ sunt super omnem terram, usq; in horam nonā. Vnde apparet, quia in uisitatione quidē Abraham, & in conuiuio patriarcharum apud Ioseph, non indigebat, ut tempus istud sub nomine sexti numeri significaretur, sed ut meridies diceretur. Volebat enim sponsa quæ iam tunc in illis adumbrabatur discere, ubi pasceret sponsus, & ubi haberet cubile: & ideo meridiem nominat. Euāgelistæ uero in his quæ narrabant, non meridianum tempus, sed horæ sextæ numerum requirebant: ad enarrandū scilicet sacrificiū hostiæ eius, quæ oblata est in die pasce, pro redemptione hoīs qui in die sexta formatus est a deo: posteaq; terra produxit animā uiuentē, secūdū genus quadrupedia & repentia, & bestias terræ. Ob hoc igitur in præsentī loco illuminari sponsa desyderat pleno scientiæ lumine: ne per imperitiā errans in aliquo: similis efficiatur illis doctorum scholis, quæ non per ipsam dei sapientiam, sed per philosophorum & principum huius mundi exercentur. Hoc enim & Apostolus dicere uidetur in eo, ubi ait: Quia loquimur dei sapientiam in mysterio absconditam, quā nemo principum huius mundi cognouit. Et iterum hæc eadem significat, cum dicit: Non enim spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex deo est, ut sciamus quæ a deo donata sunt nobis. Ob hoc ergo requirit sponsa Christi meridiana cubilia, & plenitudinem scientiæ poscit a deo: ne uideatur esse sicut una ex philosophorum scholis: quæ adoperta nominatur: pro eo quod plenitudo ueritatis apud eos tecta est & adoperta. Sponsa autem Christi dicit: Nos autem reuelata facie gloriā dei speculamur. Nisi cognoueris te o bona siue pulchra inter mulieres, egredere tu in uestigijs gregū & pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum. Vnius Chilonis scilicet ex septem quos apud Græcos singulares fuisse in sapientia fama cōcelebrat, hæc inter cætera mirabilis ferē esse sentētia, qua ait: Scito te ipsum uel cognosce te ipsum. Quod tamen Solomon, quem præcessisse omēs hoc tempore & sapientia ac rerum

scientia

A scientia, in præfatione nostra docuimus, ad animam quasi ad mulierem sub cōminatione quadam loquens dicit: Nisi cognoueris temetipsam o pulchra inter mulieres, & agnoueris pulchritudinis tuæ causas inde descendere, quod ad imaginem dei facta es, per quod inest tibi plurimum naturalis decoris: & cognoueris quæ pulchra eras ex initio, quæuis & nunc iam præcellas cæteras mulieres, & pulchra inter eas sola dicaris: tamen nisi cognoueris teipsam quæ sis: non enim ex comparatione inferiorum uolo bonam uideri pulchritudinem tuam: sed ut tibi ipsi, & decori tuo collata atque exæquata, respondeas. Quod nisi feceris: iubeo te exire: & in ultimis gregum ue stigijs collocari: & iam non oues, neque agnos, sed hædos pascere, illos scilicet qui pro prauitate & lasciuia, a sinistris statuti sunt regis in iudicio præsentis: & cum tibi introductæ in cubiculū regium ostēderem quæ summa sunt bona: si non cognoueris temetipsam, ostendam tibi etiam quæ sunt ultima mala, ut ex utroque proficias, tam malorum metu, quæ bonorum desiderio. Si enim nescieris temetipsam & ignorantia tui uixeris, nec scientiæ studiū gesseris: sine dubio, nec tabernaculum proprium habebis, sed & per pastorum tabernacula discures, & nunc in illius tabernaculis pastoris pascas hædos, inquietū animal, ac uagum, & peccatis deputatum. Hæc autem patieris, donec rebus ipsis & experimentis intelligas, quantum mali sit animam nescire seipsam, neque pulchritudinem suam: per quam præcellat cæteras, non uirgines, sed mulieres: illas scilicet quæ corruptionem passæ sunt, nec in uirginitatis integritate permanserunt. Hæc sunt quæ sponsus post illa oia quæ locuta fuerat sponsa: austeram quadam cōminatione sponsæ animos ad agnitionis suæ curam suscitans, per ordinē propositi dramatis dicit. Sed nunc consequenter, ut cætera ad Christum hæc & ad ecclesiam referamus: qui ad sponsam suam, ad animas scilicet credentium loquens, summam salutis & beatitudinis in scientiæ agnitione constituit. Quomodo ergo anima cognoscat semetipsam: nec facile puto, nec breuiter explicari posse: tamē per uiribus pauca ex multis aperire tentabimus. Videtur ergo mihi duplici modo, agnitionem sui animam capere debere. Quid quid sit ipsa: & qualiter moueatur, id est, quid in substantia, & quid in affectibus habeat: ut puta ut intelligat si boni affectus sit, aut non boni, aut recti propositi, aut non recti: Et quidem si recti sit, si erga omnes uirtutes eundem tenorem habeat: tam in intelligēdo, quæ in agendo: an erga necessaria tantum & quæ in promptu sunt: Et utrum in eo sit, ut recipiat profectus, ut augeatur in intellectu rerum, augmētoque uirtutum: an in isto stet & resideat, in quod potuit peruenire: & utrum erga semetipsam tantummodo uacet excolendam, an alijs prodesse & conferre aliquid utilitatis studeat: uel in uerbo doctrinæ, uel in exemplis gestorum. Si uero cognoscat semetipsam, non esse boni affectus, neque recti propositi: in hoc ipso ut intelligat: utrum ei satis desit & procul a uia uirtutum sit: an in ipso iam posita sit itinere, & incedere iam conetur, cupiens quæ in ante sunt apprehendere, & quæ retro sunt obliuisci, sed nondum appropinquauerit: aut proxima quidem sit: nondum tamen ad perfectionem uenerit. Sed & in eo opus uidetur esse animæ cognoscentis semetipsam, scire si hæc ipsa quæ operatur mala: an ex affectu & studio operetur: an fragilitate quadam, & ut ille ait, quod quasi non uult agens, & quæ odit faciens: & rursus ea quæ bona sunt, affectibus & recto proposito gerere uideatur: uerbi gratia, Si iracundiā apud aliquos quidem cohibet, apud aliquos autem effert: an semper eam cohibet, & apud nullum omnino profert. Similiter & tristitiā, si in aliquibus quidē negocijs uincit: in aliquibus autem recipit: an in omnibus omnino non recipit. Ita & timorem, aliaque similiter quæ uirtutibus uidetur esse contraria. Adhuc & istud opus est animæ cognoscentis se, si gloriæ multū cupida sit, aut parum, aut omnino nihil. Quod inde colligit: si laudibus multū, aut mediocriter delectetur, aut omnino nihil: & si in opprobrijs satis, aut parum, aut omnino nihil contristet. Sed & in dando & accipiēdo cognoscentis animæ semetipsam sunt quadam indicia, si quod tribuit & præbuit ita cōmunicabili affectu, & quasi cui æquitatem haberi inter homines placeat. An ut ille ait, ex tristitia, aut necessitate: uel certe gratiam, siue ab accipientibus, siue ab audiētibus quærens. Sed & in accipiēdo anima quæ cognoscit semetipsam: obseruabit utrum indifferenter habeat ea quæ accipit, an uelut super aliquo bono gaudeat. Sed & in intellectu pensabit semetipsam huiusmodi anima, ut cognoscat, an facile moueatur cuiuscumque uerisimilis iudicio: & subripiatur ei arte, uel suauitate, uel calliditate sermonum: an raro hoc, an nunquā, omnino patiatur.

- C** Sed sufficient hęc in hoc agnitionis genere a nobis dicta. Possibile est em̃ uolenti horum similitudinem, & alia innumera colligere, quibus cognoscere semetipsam anima probetur: & pulchritudinem suam, quam ad imaginem dei in conditione suscepit, si reparare ac restituere potuerit, contemplari. Hoc igitur est quod præsens sermo sub specie mulieris animā docet: ut cognoscat semetipsam, & ait: Nisi cognoueris temetipsam: hoc est, nisi per singula quæ supra memorauimus duxeris sensus tuos: & discretionem singulorum tenueris, quæ agenda sint, quæ cauenda, quid desit tibi, & quid abundet, quid emendandum sit, quid ue seruandum: Sed si uolueris indifferenter agere inter ceteras animas cōmunis uitæ hominum, quas hic mulieres appellat: inter quas tu pulchra es: utpote quæ iam oscula uerbi dei suscepis: & cubiculi eius arcana perspexeris: si inquam non te cognoueris, sed indifferenter, ut cōmune uulgus agere uolueris: exi in uestigijs gregum, id est, esto in reliquo grege: si nihil egregium post hęc omnia, quæ in te collata sunt agis: neq; temetipsam cognoscens, a conuersatione gregali sequestraueris: & eris nō solum in grege, sed in uestigijs gregum. Vltimus enim fiet & nouissimus, qui primatus suos non intellexerit. Et ob hoc, ubi iam scientiam neglexerit, necesse est, ut circūferatur omni uento doctrinæ ad deceptionem errorum: ita ut modo quidem apud illum pastorem, id est, doctorem uerbita bernaculum ponat: nunc uero apud alium, & sic ubiq; circūferatur: pascens non oues, quod est animal simplex: sed hædos, lasciuos scilicet & inquietos sensus atq; ad peccatum deputatos, diuersis doctoribus excolēs ad hoc ipsum quæsitis. Et hęc erit pœna culpæ illius animæ, quæ seipsam non studuerit agnoscere, & illum solum sequi pastorem qui animam suam posuit pro ouibus suis. Hęc est una species: qua intelligere semetipsam anima in affectibus & actibus suis debeat. Illa uero alia pars profundior est & difficilior, qua iubetur anima, quæ tamen iam in mulieribus pulchra est, agnoscere semetipsam. Quod si obtinere potuerit, speret sibi bona om̃ia: si minus, sciat exeundum sibi post uestigia gregum: & pascendum hædos in tabernaculis pastorum alienorum a se. Videamus ergo & incipiamus pro uiribus, etiam huius partis agnitionem discutere. Dicit per prophetam sermo diuinus: Illuminate uobis lumen scientiæ. Sed in donis spiritibus, unum quidem donum maximum est: quod per spiritum sanctum ministratur, sermo scientiæ: cuius scientiæ opus illud principale est, quod in euangelio secundum Matthæum quidē ita dicit: Nemo nouit filium, nisi pater: neq; patrem quis nouit, nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. In Luca autem ita ait: Nemo scit quid sit filius, nisi pater: & nemo scit quid sit pater, nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Secundum Iohannem uero ita scriptum est. Sicut agnoscit me pater, & ego agnosco patrē. In q̃dragesimo uero quinto psalmo dicit: Vacate & cognoscite, quoniam ego sum deus. Igitur principale munus scientiæ, est cognoscere trinitatem. Secundo uero in loco cognoscere creaturā eius: secundū eū qui dicebat: Ipse enim mihi dedit horū quæ sunt scientiam ueram, substantiam mundi & uirtutem elementorum, initium & finem & medietatē temporum: & reliqua. Inter hęc ergo animæ erit quædam etiam sui agnitio, per quam scire debet quæ sit eius substantia, utrum corporea uel incorporea: & utrum simplex uel ex duobus, aut tribus: an uero ex pluribus composita. Sed & iuxta quorundā quæstiones, utrum facta, an om̃ino a nullo sit facta: Et si facta sit, quomodo sit facta: Vtrum ut putant aliqui in semine corporali, etiam ipsius substantia continetur, & origo eius pariter cum origine corporis traducitur: An perfecta extrinsecus ueniens, parato iam & formato inter uiscera muliebria corpore induitur: Et si ita sit, utrum nuper creata ueniat, & tunc primum facta cum corpus uidetur esse formatum: ut causa facturæ eius, animandi corporis necessitas extitisse credatur: an prius & olim facta, ob aliquam causam ad corpus sumēdum uenire existimetur: & si ex causa aliqua in hoc deduci creditur: quæ illa sit causa ut agnosci possit, scientiæ opus est. Sed & illud requiritur: utrum semel tantum corpore induatur: & id postmodū depositum ultra non quærat: an cum semel susceptum deposuerit iterum assumat: & si secundo sumptum semper habeat: an aliquādo iterum abiciat. Et si quidem secundum auctoritatem scripturarum, consummatio immineat mundi, & corruptibilis status hic in incorruptibilem mutabitur: ambiguum non uideri quod in præsenti uitæ statum, secundo aut tertio in corpus uenire possit. Nam si recipiatur hoc necessario, sequitur ut huiusmodi successionibus consequentibus finem nesciat mūdus, & adhuc cognitionem sui animæ requirāt

Ama requirat: si est aliquis ordo, aut sunt aliqui spiritus eiusdem substantiæ cum ipsa. Alij uero nō eiusdē, sed diuersi ab ea: id est, si sunt & alij spiritus rationabiles ut ipsa est, & alij carentes ratione. Et si eadem est ipsius quæ & angelorum substantia, quoniā rationabile a rationabili, nequaquā differre creditur. Aut si non est quidem talis per substantiam, sed erit talis per gratiam si meruerit: an non possit omnino similis effici angelis: nisi hoc naturæ suæ qualitas, aut similitudo receperit. Reddi enim posse uidebitur quod amissum est: non tamen conferri id quod ex initio conditor non dederit. Sed & hoc adhuc ad cognoscendam semetipsam anima requirat, si uirtus animæ eius accedere potest & decedere. An est immutabilis: an acquisita semel ultra nō defluit. Et quid opus est plura commemorare: quibus ex causis semetipsam cognoscat anima: ne forte, si neglexerit perfecte semetipsam cognoscere: exire iubeatur in uestigijs gregum: & pascere hædos: & hoc non in proprio tabernaculo, sed in tabernaculis pastorum, cum præsto sit uolenti hæc persequi, largissimas occasiones ex his quæ supra memorauimus sumere, in quibus sese exercere in sermone scientiæ pro uiribus possit. Dicantur uero hæc a uerbo dei, etiam ad animam quæ in perfectibus quidem posita est: nondum tamen ad summū perfectionis ascendit. Quæ pro eo quidem quod proficit pulchra dicitur: ut autem peruenire possit & ad perfectionem, fiat ad eam comminatio necessaria. Quod nisi per ista singula quæ supra diximus semetipsam cognouerit, & uigilanter exercuerit in uerbo dei & lege diuina: continget ei de his singulis opiniones colligere diuersorum: & sequi homines nihil egregium, nihil ex spiritu sancto locutos: hoc est enim exire in uestigijs gregū, & eorum doctrinam sectari: qui & si ipsi permanserint peccatores, nullū peccantibus remedium providere potuerint. Quos qui sequitur, hædos utiq; qui peccatorū indiciū tenent, uidebitur pascere: circūiens tabernacula pastorum: diuersas scilicet sectas philosophorū. Intuere ergo plenius quā terribile est, quod sub hac adumbratur figura. Exi, inquit, tu in uestigijs gregum, quasi ad eam loquitur quæ intus iam sit anima, & intra mysteria collocata: pro eo tamen quod negligat semetipsam cognoscere, & requirere quæ sit: & quid uel quō agere debeat, quid uel non agere, dicitur ei, exi tu: quasi quæ ob hanc desidiæ culpam foras mittatur ab eo qui præst. Sic ingens animæ periculum est, scientiam sui agnitionēq; negligere. Sed fortasse, quia duplicem expositionem dedimus agnitionis suæ animæ: uidebitur cuiuspiam secundū eam quidem quæ de moribus & de actibus suis discutere negligit, & inquirere de perfectibus suis aut perscrutari de uitijs, merito ei dici, exi: per quod uideatur, quasi de interioribus foras propelli. Si uero secundum æditionem aliam qua diximus, quod naturam substantiamq; suam agnoscere debeat & statū, uel in quo fuerit, uel in quo erit, graue credetur. Quæ enim facile talis anima inuenietur, ita perfecta, ita præpotens, cui horum omnium ratio & intelligētia pateat. Ad hoc respondebimus, quoniam sermo qui habetur in manibus, non ad omnes animas fit, neq; ad adolescentulas quibus hic loquitur sponsus, neq; ad cæteras mulieres, neq; ad octoginta concubinas, aut sexaginta reginas: sed ad illam quæ inter omnes mulieres sola pulchra dicitur & perfecta. Vnde apparet ad dilectas quasq; animas hæc dici: quibus eum gratia multa sentiendi & intelligendi a deo data sit, negligūt tamen scientiæ partes, & cognoscendi semetipsas, nullum adhibent studium. His ergo cōminatur sermo diuinus: quia quibus multum datur, multum ex eis exigitur: & humilis quidē, & uenia & misericordia dignus erit: potentes autem potenter cruciābuntur. Si ergo & tu anima quæ pulchrior es & eminentior inter cæteras (uerbi gratia) doctrinis, negligas temetipsam: & in ignorātia tui maneat, quomodo poterūt, uel hi qui ædificari desiderant, instrui, uel conuinci & argui contradicentes. Digne ergo cum cōminatione quadam ad eā dicitur: Exi tu in uestigijs gregum, & pasc hædos tuos in tabernaculis pastorum. Potest ad hoc trahi, etiam illud quod Moyses scribit: quod si qua Israelitica mulier adulterauerit, lapidef. Si uero filia sacerdotis, ignibus exuratur. Sic ergo iusta uidebitur esse cōminatio in eos qui capaces esse possunt ad agnitionem & scientiam, sed per desidiā negligūt. In quos iustissima indignatio sponsi est: quia scit unius negligentiam cedere ad damna multorum. Similis enim uidebitur huiusmodi anima, uel illi qui acceptum denarium abscondit in terram, ne lucri aliquid ex eo pecuniæ dñs acquireret: uel illi quē occidisse dicit deus, quia malignus erat, Onam uel Her scilicet, qui accepta femina scientiæ naturalis, posteritati inuidens, pfundebat in terram. Pastores quoq;

C sicut & ante iam diximus: si quidem ad ecclesiam cōminationis hic sermo fit, mundi huius principes accipiendi sunt: uel illi angeli, sub quorum cura reliquæ gentes habentur, siue sorte in hoc, siue secretioribus causis quibusdam seductæ. Si uero ad unamquāq; animam cōminatio ista referatur, quæ semetipsam negligit agnoscere: sapiētes & magistri huius sæculi intelligēdi sunt, docentes sapientiam huius mundi: ut in summa hoc intelligatur, quia necesse est animam, eam præcipue quæ bona & pulchra est, sensibus & ingenio uigilans, cognoscere semetipsam: & dare operā ad agnitiōē sui per exercitia doctrinæ & studia diuina: ac per hoc agi spiritu dei & spiritu adoptionis: Aut si talis hæc anima semetipsam neglexerit, & a diuinis studijs dedinauerit, necesse est eam operam dare studijs mundanis & sapientiæ sæculi: & agi spiritu mundi huius iterum in timore. Quod designat Apostolus cum dicit: Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui est ex deo. Et iterum: Non accepistis enim iterum in timore spiritū seruitutis, sed spiritum accepistis adoptionis, in quo clamamus abba pater. Hæc interim nobis de præsentī loco occurrere potuerunt: nūc iam cōuertamur ad cōsequentia. Equitatu meo in curribus Pharaonis: similem te arbitratus sum proxima mea. Historicus quidem sensus, hoc uidetur ostendere. Sicut, inquit, tunc in Aegypto cum Pharaon persequens populum Israel processit in curribus & equitatu: & meus, hoc est dñi mei sponsi equitatus longe præcellebat currus Pharaonis, & præstantior erat, utpote qui illos superauerit, & in mare demerserit: ita & tu proxima mea sponsa, præcellis omnes mulieres, similis effecta equitatu meo: qui Pharaonis curribus cōparatus, potentior utiq; est & magnificentior. Hic interim mihi uidet̃ esse ordo sermonū iporū uerborūq; directio. Videamus aut̃ ne forte secundū intelligentiā mysticā, animas quæ sunt sub illo spiritali Pharaone & sub spiritalibus nequitijs posita, currus dicat esse Pharaonis: & quadrigas eius quas ipse agit, & ducit ad persequendum populum dei & ad opprimendum Israel. Certum enim est, quia tentationes & tribulationes, quas excitant dæmones sanctis, p animas aliquas excitant ad hoc ipsum aptas & conuenientes. Quibus tanq̃ curribus ascensis, exagitant & impugnant, uel ecclesiam dei, uel singulos quosq; fidelium. De equitatu uero domini, qui sit eius iste equitatus, in Exodo quidē, ubi superatur currus Pharaonis & demerguntur in mare, nihil legimus scriptum: nisi tantū quod dominus currus Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare rubrum. Inuenimus tamen in quarto Regnorū libro: quod Helisæus de aduentu hostium qui cum equitatu & curribus uenerant, formidanti puero suo dicit: Ne timeas, quoniam plures sunt nobiscum, q̃ cū illis. Et orauit, inquit, Helisæus, & dixit: Domine aperi oculos pueri huius ut uideat. Et aperuit dominus oculos eius, & uidit: Et ecce mons plenus equitibus erat: & currus ignei in circūitu Helisæi, qui descenderāt ad eū. Sed & in propheta Habacuk manifeste, & euidenter legimus de equitatu domini, & quod ascendat equos suos. Sunt ergo scripturæ uerba hæc. Nunqd in fluminibus irascere dñe, aut in fluminibus furor tuus, aut in mari rubro impetus tuus: qui ascendes equos tuos: & equitatus tuus salus. Sunt ergo equi domini, quibus ascendit & equitatus eius. Quos ego nō alios esse puto q̃ illas animas, quæ frenum disciplinæ eius accipiunt, & iugum portāt suauitatis eius, & quæ spiritu dei aguntur: & in hoc est eis salus. In reuelatione Iohānis legimus, quod apparuit ei equus, & sedens super eum quidam fidelis & uerus & cum iusticia iudicans, cuius nomen est uerbum dei. Ait ergo: Et uidi cœlum apertum: & ecce equus albus, & qui sedebat super eum uocabatur fidelis & uerus, & cum iusticia iudicans & pugnans: & oculi eius sicut flamma ignis, & super caput eius diademata multa, habentia nomē scriptum, quod nemo nouit nisi ipse: & adopertus erat uestimento sanguine consperso, & uocabatur nomen eius uerbum dei. Et exercitus eius erat in cœlo: & sequebantur eum in equis albis, induti bisso albo puro. Sed opus est gratia dei, quæ horū nobis aperiat intellectū, quo possimus aduertere: quid istæ indicent uisiones, qui sit equus albus, & qui sit qui sedet super eū cuius nomen est uerbū dei. Et forte quidem dicet aliquis, album esse equū, corpus quod assumpsit dñs, & quo ille qui in principio erat apud deū, deus uerbū, uel uestitus uel uectus est. Alius autē animā dicet: quā assumpsit primogenitus omnis creaturæ: & de qua dicebat: Potestātē habeo ponēdi eā, & potestātē habeo iterū sumēdi eā. Alius uero utrūq; simul, corpus atq; animā, quasi ubi peccatū non fuerit, equū dici albū putabit. Alius adhuc quarto loco ecclesiā dicet: quæ

& corpus

A & corpus eius nominatur, album uideri equum, quasi non habentē maculam aut rugam, quam sibi ipse sanctificauit lauacro aquæ. Secundū hæc autem singula etiam illa accipiet quæ sequuntur: militiam cœli & exercitum uerbi dei: & quomodo singuli quique eorū sequentes uerbū dei, equis albis sedeant: & bissois albis induantur & mundis. Huic ergo equo albo quo ipse uehitur quī uerbū dei appellatur, uel huic equitatuī cœlesti, qui eū sequitur in albis nihilominus equis, comparat & similem facit Christus ecclesiam suam. In curribus autem Pharaonis, uel ita possumus accipere: ut quantū hic dñi equitatus, equitatū & currus Pharaonis euincit & præcellit: tātum tu quæ pulchra es in mulieribus, præcellis & euincis omnes reliquas animas, quæ adhuc iugū Pharaonis portant & sessores eius patiuntur: uel certe quod equitatus hic meus qui lauacro aquæ mūdatus, purus & candidus factus est, & uerbum dei meruit habere sessorem, ex curribus assumptus est Pharaonis. Inde em̄ om̄es ueniunt credentes, quia Christus uenit in hūc mundū peccatores saluos facere. Hoc ergo modo potest explanari uersiculi huius sensus. Equitatuī meo q̄ fuit ante in curribus Pharaonis: & nūc sequitur me in equis albis, purificatus in lauacro aquæ, similem te arbitror proxima mea. Beatæ ergo sunt illæ animæ quæ dorsum suum curuauerunt, ut suscipiant sessorem uerbum dei super se & frena eius patiuntur: ut quocūq; ipse uoluerit flectat eas, & agat habenis præceptorum suorū: quia iam non propria uolūtate incedunt, sed ad omnia ducuntur & reducuntur uolūtate sessoris. Et fortassis uidebitur secundū hoc quod ex multis animabus cōgregata est ecclesia, & exemplum uitæ accepit a Christo: quod nō tam ab ipsa deitate uerbi dei acceperit, quæ utiq; supereminet eos actus uel affectus, qui ad exemplū dari hoibus debeant: sed illa anima quæ assumpta est ab eo, in qua fuit summa pfectio: illa sit ad exemplū posita: & ipsa dicat hic, proxima mea: cuius similitudinem habere debeat etiā ecclesia: quæ ex multis cōgregat animabus, illis scilicet quæ prius fuerant sub iugo & curribus Pharaonis, & equitatus dñi appellantur. Quæ autē ex duabus expositio, cōuenire magis pposito uersiculo uideatur, probabis etiā tu q̄ legis. Quæ speciosa factæ sunt genæ tuæ, tāq; turturis: ceruix tua, sicut redimicula. Ordo dramatis, huiusmodi uidetur habere consequentiā: quod postea q̄ austeriore usus est cōminatione sponsus ad sponsam, protestatus ei, quod nisi cognosceret semetipsam, exitura esset inuestigijs gregum, & pasceret nō oues, sed hædos, erubuerit super austeritate præcepti: sed & rubor uerecundiæ diffusus in uultu, speciosas effecerit genas ei⁹: & multo q̄ fuerāt pulchriores. Nō solū autem genæ, sed & ceruix eius tam decora sit reddita, quasi moniliū redimiculis adornata. Pulchritudo ergo genarum, turturibus comparatur: quod per huiusmodi aues, simul honestas uultus & alacritas indicetur. Hæc est historici dramatis explanatio. Sed ueniamus ad rem. Paulus apostolus scribens ad ecclesiam Corinthiorum, ita ait: Corpus autem non est membrum unū, sed multa: Et si dixerit pes, quia non sum manus, non sum de corpore: non propterea non est de corpore: Et si dixerit auricula, quia non sum oculus, non sum de corpore: non propterea non est de corpore. Si totum corpus est oculus, ubi est auditus? Si totum auditus, ubi odoratus? Nunc autē deus posuit unūquodq; membrum in corpore, sicut uoluit. Et cū plura de hoc disputasset: ad ultimum dicit: Vos autem estis corpus Christi & membra ex parte. Et iterū ad Ephesios scribens dicit: Subiecti inuicem in timore Christi. Mulieres uiris suis subiectæ sint sicut dño, quia uir caput est mulieris, sicut & Christus est caput ecclesiæ: ipse saluator corporis. Sed sicut ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres uiris suis in omnibus. Viri diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam suam: & semetipsum tradidit pro ea: ut eā sanctificaret lauacro aquæ in uerbo: ut ipse sibi præpararet gloriosam ecclesiam: non habentem maculā aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut esset sancta & immaculata. Et post pauca, Nemo, inquit, enim aliquando carnem suā odio habuit: sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus ecclesiam: quia membra sumus corporis ei⁹: & reliqua. Per hæc ergo edocemur: quomodo spōsa Christi, quæ est ecclesia etiā sit corpus eius & membra. Si ergo audias sponsi membra nominari: ecclesiæ membra dici intellige, in quibus sicut sunt aliqui qui dicuntur oculi, pro intelligentiā sine dubio ac scientiæ lumine: & alij aures, pro audiendo uerbo doctrinæ: alij manus, pro bonis operibus religiosiq; ministerijs: ita sunt alij & qui genæ eius appellantur. Genæ autem partes uultus dicuntur, in quibus honestas & uerecundia animæ agnoscitur, per quod sine dubio illi in mem-

C bris ecclesie declarantur: qui castitatis & pudicitie excolunt honestatem. Pro his ergo ad omne corpus sponsae dicit: Quia speciosa facta sunt genae tuae. Et obserua quia non dixit, quam speciosa sunt genae tuae, sed quia speciosa facta sunt: ut ostendat prius quidem non eas ita fuisse speciosas, sed postea quia suscepit oscula sponsi: & ipse qui loquebatur per prophetas prius affuit: & mundauit sibi ipsi ecclesiam suam lauacro aquae: & fecit eam, non habere maculam aut rugam, & agnitionem sui praestitit ei: tunc facta sunt speciosae genae eius. Tunc enim castitas & pudicitia & uirginitas quae prius non fuerat, per ecclesiae genas specioso decore diffusa est. Quae tamen genarum species, id est pudicitiae & castitatis, turturibus comparatur. Turturum ferunt huiusmodi naturam esse, ut neque masculus praeter unam foeminam adeat aliam: nec foemina plus quam unum patiatur marem: ita ut si accidat altero intercepto superesse alterum: pariter cum coniuge extinctus sit ei concubitus amor. Conuenienter ergo similitudo turturis, aptatur ecclesiae, quod uel alterius uiri post Christum coniugium nesciat, uel quod continentiae & pudicitiae in ea tanquam turturum uolitet multitudo. Secundum hanc intelligentiam etiam ceruicem sponsae accipiamus. Quae sine dubio illae intelligi debent animae, quae Christi iugum suscipiunt dicentis: Suscipite super uos iugum meum: quia iugum meum suauis est. Obedientia ergo eius, ceruices eius appellantur. Ceruix ergo eius speciosa facta est, sicut redimicula: & merito. Quam enim prius prauaricationis inobedientia turpe fecerat, nunc obedientia fidei, speciosam fecit & pulchram. Ceruix ergo tua speciosa facta est, sicut redimicula. Ad utrumque enim subauditur, speciosa facta est. Redimicula hic dicit constrictiones, uel connexiones monilium, quae in ceruicibus sedere solent: ex quibus deducitur & descendit per omne collum reliquus ornatus. Ipsi ergo ornamento quod ceruicibus & collo imponi solet, ceruicem sponsae comparauit. Quod dictum ita aduertimus. Ceruicem diximus subiectionem & obedientiam dici, pro eo quod quasi iugum Christi suscipiat, & fidei eius obedientiam praebat. Ornamentum ergo ceruicis eius quae est obedientia, Christus est. Ipse enim prior factus est obediens usque ad mortem: Et sicut per unius, Adae scilicet inobedientiam, peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obedientiam, Christi dumtaxat, iusti constituentur multi. Ornamentum ergo & monile ceruicis ecclesiae, obedientia Christi est. Sed & ceruix ecclesiae, id est obedientia eius, similis effecta est obedientiae Christi, quod est monile ceruicis. Magna ergo in hoc laus sponsae est, magna ecclesiae gloria, ubi imitatio obedientiae eius, exaequat obedientiae Christi quae imitatur ecclesia. Haec ipsa species monilis, etiam in Genesi memoratur a Iuda patriarcha Thamar nurui suae, quando cum ea quasi cum meretrice concubuit data. Quod non omnibus patet mysterium. Intelligit per hoc quod Christus ecclesiae, quam ex multorum dogmatum prostitutione collegerat, futurae perfectionis haec dedit pignora: & istud obedientiae monile ceruici eius imposuit. Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti quoad usque rex sit in recubitu suo. Supra diximus quod specie dramatis libellus hic ordinatus, personarum immutatione contextitur: & nunc ergo uidentur haec amici uel sodales sponsi ad sponsam locuti, qui secundum intelligentiam mysticam: & ut supra iam diximus, aut angeli: uel etiam prophetae, aut patriarchae possunt intelligi. Non enim tunc solum cum post baptismum Iohannis in deserto tentatus est a diabolo dominus, accesserunt angeli & ministrauerunt ei, sed ante aduentum praesentiae corporalis ministrauerunt semper. Nam & lex disposita in manu per angelos dicitur mediatoris. Et ad Hebraeos scribens Apostolus dicit: Si enim qui per angelos habitus est, sermo factus est firmus. Ipsi ergo erant uelut auctores & procuratores, apppositi paruulae sponsae cum paedagogo lege: donec plenitudo temporum ueniret & mitteret deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege, & adduceret eam sub authoribus & procuratoribus & paedagogo lege: ut ipsius uerbi dei oscula, doctrinam scilicet uerbaque suscipere. Ante ergo tempus horum adesset: in multis angelorum ministerio excolebatur sponsa qui apparebant tunc hominibus: & loquebantur ea, quae res poscebat & tempus. Non enim tu mihi ex aduentu saluatoris in carne sponsam dici, aut ecclesiam putes: sed ab initio humani generis, & ab ipsa constitutione mundi, imo ut Paulus docet, altius mysterij huius originem repetam, ante etiam constitutionem mundi. Sic enim dicit ipse: Sicut elegit nos in Christo ante constitutionem mundi, ut essemus sancti & immaculati coram ipso in charitate, praedestinans nos in adoptionem filiorum. Sed & in psalmis scribitur: Memento congregationis tuae.

A nis tuæ domine: quam congregasti ab initio. Prima etenim fundamenta congregatio / nis ecclesiæ. statim ab initio sunt posita. Vnde & Apostolus dicit ædificari ecclesiā, non solum super apostolorum fundamētum, sed etiam prophetarum. Inter prophetas autem numeratur & Adam: quia magnū mysterium prophetauit in Christo & in ecclesiā, dicens: Propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem suam: & adhærebit uxori suæ, & erunt ambo in carne una. Evidenter enim de his dictis eius, dicit Apostolus: Quia mysterium hoc magnum sit. Ego autē dico in Christo & in ecclesiā. Sed & idem Apostolus cum dicit: Sic em̄ ecclesiā dilexit, ut semetipsum traderet pro ea, sanctificans lauacro aquæ: non utiq; ostendit eam prius non fuisse: quomodo em̄ dilexisset eam quæ non erat? Sed eam sine dubio dilexit quæ erat. Erat autem in omnibus sanctis, qui ab initio sæculi fuerunt facti. Diligens igitur eā, uenit ad eam. Et sicut pueri sui communicauerunt carni & sanguīni, similiter & ipse particeps factus est eorundem, ac semetipsum pro eis tradidit. Ipsi enim erant ecclesiā quā dilexit: ut eam uel numerositate augetet uel uirtutibus excoleret, uel perfectionis charitate de terris transferret ad cælum. Ministrauerūt ergo & prophætæ ab initio, ministrauerunt & angeli. Quid enim aliud fiebat tunc, cum apparuerunt tres uiri Abrahæ sedenti ad quercum mamræ? Licet illa angelorum species plus aliquid q̄ angelicum ostenderit ministerium: nam trinitatis ibi mysterium prodebat. Hoc erat & in Exodo: cum angelus domini dicitur in flamma ignis apparuisse Moyse in rubo. Continuo autem in subsequentibus dñs & deus loqui in angelo scribit, & ipse deus esse Abrahā, & deus Isaac, & deus Iacob designatur. Quod quidam hæreticorum legentes dixerunt: Deum legis & prophetarum longe inferiorem esse, q̄ Iesum Christum & spiritum sanctum: & eousq; impietate suā pertenderunt: ut plenitudinem quidem in Christo ponant & in spiritu sancto: imperfectionē uero & infirmitatem in deo legis. Sed hæc alias. Nunc autem nobis propositum est ostendere, quomodo sancti angeli, qui ante aduentum Christi, uelut paruulæ adhuc sponsæ tutelam procurabant, ipsi sint amici & sodales sponsi: qui ad eam dicere uideantur: Faciamus tibi similitudines auri cum distinctionibus argenti usq; quo rex sit in recubitu suo. Indicant ergo quod ipsi faciant sponsæ, non aurum (neq; enim habebant tale aurum quale dignum erat offerri spōsæ) sed pro auro, similitudines auri se facere promittunt. Et nō unam similitudinem, sed multas. Ita etiā dicunt de argento: sed quasi habētes licet paruam argenti materiam, promittunt se ei facere, nō similitudines, sed distinctiones argenti, utpote quibus non tanta abundaret argenti materia, ut connexum aliquid & solidum opus ex eo producere possent, sed distinctiones solas ac signa quæ dā parua, uelut puncta interfererent illi operi, quod ei ex auri similitudine faciebant. Hæc ergo amici sponsi illi, de quibus supra diximus, sponsæ faciunt ornamenta. Sed quid in his secreti cōtineatur, & quid elocutionis nouitas ipsa parturiat: omnipotentis uerbi ac sponsi patrem præcemur, ut ipse nobis arcani huius claustra patefaciat: quo possimus, non solum ad intelligenda hæc illuminari: uerumetiam ad proferenda: ac secundum mensuram eorum, qui lecturi sunt moderationem æloquij spiritalis accipere. Auri speciem in multis sæpe ostendimus figuram tenere inuisibilis & incorporeæ naturæ. Argentum uero uirtutem uerbi ac rationis, secundum quod & dominus dicit per prophetam: Dedi uobis argentum & aurum, uos autem fecistis argentea & aurea baalim: ostendens per hæc, & dicens: quia dedi uobis sensum & rationem, qua me deū & sentire possētis & colere: uos autē & sensum & rationē, quæ in uobis est, ad colenda dæmonia trāstulistis. Sed & æloquia dñi, æloqua casta: argentū igne pbatū dicit. Et itē in alijs, argētū ignitum, iusti lingua memoratur. Cherubim uero aurea dicuntur: quoniam quidem plenitudo sciētiæ dei interpretatur. Sed & candelabrum in tabernaculo testimoniū aureum & solidum poni iubebatur: quod mihi uidetur formā tenere naturalis legis, in qua lux sciētiæ habetur. Sed qd opus est multa congregare testimonia: cum in promptu sit scire uolentibus in multis scripturæ locis hoc indicari, quod aurum ad sensum mētemq; reuocet: argentū uero ad uerbum atq; æloquia referatur. Nunc ergo properemus ad contemplandum, quomodo secundū ea quæ præmisimus amici sponsi dicāt se similitudines auri facere sponsæ cum distinctionibus argenti. Videt ergo mihi qd lex quæ per angelos disposita est in manu mediatoris: quādoq; dē umbrā habeat futurorū bonorū, nō ipsam imaginem rerū: & quacūq; cōtingebant illis qui in lege referuntur, in figura

C in figura & non in ueritate contingebant. Ista omnia similitudines auri fuerunt, non aurum uerum: quod scilicet aurum uerum in illis quæ incorporea sunt & inuisibilia ac spiritalia intelligatur. Similitudo uero auri, in quo non est ipsa ueritas, sed umbra ueritatis, ista corporea & uisibilia accipiantur: uerbi gratia: Similitudo auri fuit istud tabernaculum manufactum, de quo dicit Apostolus: Nō enim manufacta ista introiuit Iesus exemplaria uerorum, sed in ipsum cœlum. Ergo quæ in cœlis sunt inuisibilia & incorporea, illa sūt uera: ista aut quæ in terris sūt uisibilia & corporea, exemplaria uerorum dicuntur esse nō uera. Ista ergo sunt quæ similitudines auri appellantur: in quibus est & arca testamenti & propiciatorium & cherubim & altare incensi: & mensa propositionis & panes: sed & uelamen & columbæ ac seræ & altare holocaustorum: & ipsum templum, atq; omnia quæ in lege scripta sunt. Omnia hæc similitudines erāt auri. Sed & ipsum aurū uisibile, pro eo qd' uisibile erat, non erat aurū uerū: sed similitudo erat illius ueri auri inuisibilis. Ista ergo similitudines auri, fecerunt sponsæ ecclesiæ sponsi amici: angeli uidelicet & propheta, qui ministrauerūt in lege ceterisq; mysterijs. Hæc opinor & Paulus intelligens dicebat: In religione angelorū, in his quæ uidet frustra inflatus sensu carnis suæ. Omnis ergo Iudaicus cultus & religio, similitudines sunt auri. Cum autem conuersus fuerit quis ad dominum, & ablatum fuerit ab eo uelamen: tūc uidebit aurum uerum, cuius auri anteq̃ adesset & cognoscendū se præberet, similitudines fecerunt sponsæ amici eius, ut ex illis similitudinibus, cōmonita & prouocata, ueri auri desyderium caperet. Hoc em̃ factum indicat Paulus, cum dicit: Hæc autem in figura contingebant illis. Scripta autem sunt propter nos, in quos finis sæculorum deuenit. Sed finem, quem dicit Paulus, non intelligas corporalem: Finis enim corporalis multos inueniet, pro quibus non sunt scripta hæc: Neq; enim huiusmodi de his recipient intellectum, sed finem sæculorum, perfectionem rerum intellige: quæ utiq; Paulo & similibus eius aduenisse, & ppter ip̃os scripta hæc esse dicunt. Sed hæc in excessu diximus, uolētes ostēdere quomodo amici sponsi dicant ad sponsam facere se ei similitudines auri cum distinctionibus argenti, per ea scilicet quæ in lege & prophetis per figuras & imagines & similitudines & parabolas scripta tradiderunt. Sunt tamen in his & paruæ quædam distinctiones argenti, indicia scilicet sensus spiritalis uerbi & interpretationis rationabilis, licet & ualde rara & exigua. Ante aduentum namq; domini uix sicubi prophetarū aliquis parū quid occulti sermonis aperuit: uerbi gratia, ut Esaias cum dicit: Vineam domini sabaoth, domus Israel est, & dom⁹ Iuda nouella dilecta. Et iterum alibi: Aquæ multæ, gentes multæ sunt. Et Ezechiel nominās duas sorores, Oollam & Oolibam, aliam Samariam distinguit esse, & aliam Iudæam: & sicubi talia quædam ipsis prophetis interpretantibus aperiantur: istæ distinctiones argenti dicuntur. Vbi uero saluator & dominus noster Iesus Christus aduenit, nota faciens omnia uerbo uirtutis suæ, in passione eius indicium datū est: quod ea quæ in absconditis tegebantur & arcana erant, in lucem proferrentur & ad manifestationem uenirent: per hoc quod uelum templi, quo sancta sanctorum & arcana uelabantur, scissum est de sursum eius usq; deorsum: palam fore denūcians omnibus, quod intrinsecus uidebatur obtectum. Sic ergo illud quod per angelos & pphetas ministratum est, similitudo auri fuit cum distinctionibus paruīs & exiguis argenti. Hæc autem quæ per ipsum dñm nostrum Iesum Christum tradita sunt, in auro uero & argento solido collocata sunt. Hæc em̃ quæ per amicos sponsi facta est similitudo auri cum distinctionibus argenti, non in sempiternū māsura promittit: sed tempus ei statuitur ab illis ipsis dicētib⁹: usq; quo rex sit in recubitu suo. Cū em̃ recubans dormierit, ut leo & ut catulus leonis, & post hæc suscitauerit eum pater & resurrexerit e mortuis, si qui fuerint conformes resurrectionis eius, iam non in similitudine auri: id est nō in rerū corporaliū cultu manebunt, sed aurū uerū ab ipsis percipient, credentes & sperantes, nō ea quæ uidentur, sed quæ non uidentur: nec quæ in terris sunt, sed quæ in cœlis, ubi Christus est in dextera dei sedens, & dicet: Quia & si cognouimus Christum aliquādo secundū carnem, sed nunc iam non nouimus. Non ergo iam distinctionibus paruīs argenti, sed in latitudinem diffuso utentur argento. Audient enim, quia in illa auri similitudine, petra, quæ sequi dicitur, & potum populo præbere Christus est, & mare baptismus est, & nubes spiritus sanctus est, & manna uerbum dei est, & agnus pasce saluator est: & sanguis agni, passio Christi est, & uelum quod

A lum quod est in sanctis sanctorum, quo diuina illa & arcana tegebant, caro eius est, aliaque innu-
 mera, ex eius resurrectione patebunt: non iam parua ut prius distinctione, sed latissima exposi-
 tione patefacta. Adhuc autem ut clarius fiat quod dicit: usque quo rex sit in recubitu suo: etiam de
 secunda Balaam prophetia, quae de Christo ita continet proferemus. Orietur, inquit, stella ex Ia-
 rob: & exiet homo de semine eius, & dominabitur gentibus multis. Exaltabitur Gog regnum
 eius: & crescet regnum eius. Deus educet eum ex Aegypto, sicut gloria unicornis, & comedet gen-
 tes inimicorum suorum, & crassitudines eorum emedullabit, & iaculis suis sagittabit eos. Recum-
 bens, ut leo requiescet, & sicut catulus leonis. Quis suscitabit eum? Considera ergo & ex his dili-
 gentius, & uide quomodo omnis similitudo auri usque ad extremum tempus, ad recubitu re-
 gis scilicet stare memoratur. Post haec ergo exaltabitur Gog, id est super tecta regnum eius, cum
 uidelicet de terris ad coelestia fuerit tecta translatum. Sed de his plenius, prout dominus dedit,
 in Numerorum libro prosecuti sumus. Requiramus sane si etiam sanctis patribus ipsis & pro-
 phetis: qui ministrauerunt uerbum ante aduentum domini nostri Iesu Christi, perfectionis hu-
 ius uerique auri gratia data sit, an tantum futura haec intellexerint & in spiritu uetura prouiderint:
 atque ob hoc solum dixerit dominus de Abraham: Quia desiderauerit uidere diem eius, & ui-
 derit & laetatus sit, quod scilicet in spiritu futura prouiderit: & magis fortasse hoc ita esse, etiam
 ille sermo confirmet, qui ait: Multi iusti desiderauerunt uidere quae uidetis, & non uiderunt: & au-
 dire quae auditis, & non audierunt. Quauis nec illis potuerit defuisse perfectio ueniens ex fide.
 Quae enim nos facta credimus: haec illi maiore cum expectatione futura credebant. Sicut ergo
 ex aduentu Christi, credentes praeteritorum fides: ita & illos futurorum ad summam perfectionis
 adduxit. Quod si ad unamquamque animam referatur expositio: uidebitur quod donec paruula est
B adhuc anima & imperfecta: & sub tutoribus & procuratoribus posita, siue doctoribus ecclesiae,
 siue angelis: qui paruulorum custodes esse dicuntur, & uidere semper faciem patris, qui in coelis
 est: similitudines auri fiunt ei: cum non solidis & fortibus alitur uerbi dei cibis: sed similitudini-
 bus imbuatur: uelut si dicamus parabolis & exemplis docetur, pro quibus & ipse Christus dicit
 aetate crescere & sapientia & gratia apud deum & homines. In illis ergo similitudinibus imbui-
 tur: & fiunt ei paruulae distinctiones argenti. Aperiantur enim interdum & his qui imbuuntur
 parua aliqua & rara de secretioribus mysterijs: ut desiderium concipiant maiorum. Neque enim
 desiderari quid potest si penitus ignoret: & ideo incipientibus & primis in eruditionibus positus,
 sicut non sunt ad subitum cuncta pandenda: itaque neque penitus abscondenda sunt spiritalia my-
 steria: sed ut ait sermo diuinus, faciendae sunt eis distinctiones argenti: & scintillae quaedam spiri-
 talis intelligentiae animis eorum iniciendae sunt: ut gustum quodammodo desiderandae dul-
 cedinis sumant: ne ut diximus si penitus ignoretur, nec omnino desideretur. Verum quod paru-
 uulam nominamus animam, nemo ita accipiat, quasi secundum substantiam paruula dicatur:
 sed si cui deest eruditio, & in qua est exiguus intellectus ac minima peritia, hanc paruulam dicimus
 animam. Igitur haec fieri conuenit, usque quo rex sit in recubitu suo, id est usque quo in id proficiat
 huiusmodi anima, ut capiat regem & habeat recubentem in semetipsa. Sic enim dicit hic rex: Quia
 habitabo in eis & inambulabo in eis: profecto qui tantam uerbo dei cordis sui latitudinem praebent:
 ut etiam in eis deambulare dicatur, spacijs scilicet amplioribus intelligentiae agnitionisque
 diffusioris. Ita ergo & recubare dicitur in anima illa sine dubio: de qua ipse dominus dicit per
 prophetam. Super quem requiescam, nisi super humilem & quietum & timentem sermones
 meos? Habitat ergo rex iste qui est sermo dei, in illa anima, quae iam ad perfectum uenerit recubi-
 tum suum, si tamen non sit in ea aliquod uitiu: sed plena sit sanctitate, plena pietate, fide, charitate, pa-
 ce omnibusque uirtutibus. Tunc enim delectat in ea recubare regem & habere recubitum. Ad hanc
 enim animam dominus dicebat: Quia ego & pater meus uenimus & cenabimus cum eo: &
 mansionem faciemus apud eum. Vbi ergo cenat Christus cum patre, & ubi mansionem
 facit, quidni recumbit? Beata illius latitudo animae, beata strata illius mentis, ubi pater &
 filius (ut non dubito) una cum spiritu sancto recumbit, cenat & mansionem facit. Qui-
 bus putas opibus, quibus copijs tales conuiuae pascuntur? Pax ubi primus cibus est, humi-
 litas simul

- C** litas simul apponitur ac patientia: mansuetudo quoque & lenitas: & quod summæ ei suauitatis est, puritas cordis. Charitas autem in hoc conuiuio principalem obtinet locum. Tali ergo modo, etiam tertia expositione, ad unamquamque animam referri posse uidebitur quod ait: Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, quo ad usque rex sit in rebus cubitu suo. Nardus mea dedit odorem suum, siue odorem eius. In specie dramatis uidetur hoc ostendi, quod post hæc uerba ingressa sit sponsa ad sponsum: & unguentis suis unxit eum: ac miro quodam genere, quasi nardus quæ prius odorem non dederat cum esset apud sponsam, tunc dederit odorem suum, cum corpus contigit sponsi: ut non tam ille ex nardo odorē, quæ nardus ex ipso sumpsisse uideatur. Si uero secundum hanc differentiā, quæ in alijs inuenitur exemplaribus legimus: Nardus mea dedit odorem eius: inuenitur adhuc aliquid diuinius: ut uideatur unguentum hoc nardi, quo unctus est sponsum, non tantum suum, qui nardo inesse naturaliter solet, sed ipsius sponsi odorem ceperit: & ipsius odorem ad sponsam reportauerit nardus: ut in eo quo unxit eum, odorē sponsi per ipsius unguenti munus acceperit: & hoc sit quod dicere uideatur, Nardus mea qua unxi sponsum, regressa ad me, odorem mihi detulit sponsi: & uelut superato naturali suo odore, præ fragrantia sponsi ipsius mihi detulit suauitatē. Hæc habet historici dramatis explanatio. Sed ueniamus iam nunc ad intelligentiā spiritalem. Ponamus hic sponsam ecclesiam, in personā Mariæ, quæ decenter utique dicitur afferre libram unguenti nardi pistici preciosi, & ungere pedes Iesu, & detergere capillis suis, & recipere quodammodo ac recuperare per crinē capitis sui ad semetipsam unguentū, ex qualitate ac uirtute corporis eius infectū: & odorem non tam nardi per unguentum, quæ ipsius uerbi dei ad se trahentem per capillos, quibus abstergebat pedes: & imposuit capiti suo, non tam nardi quæ Christi fragrantia, & dicere: Quia nardus mea, missa in corpus Christi, reddit mihi odorē eius. Denique uide quomodo hæc ipsa referunt. Maria, inquit, attulit libram unguenti nardi pistici preciosi, & unxit pedes Iesu, & exersit capillis capitis sui. Domus autem, inquit, tota repleta est odore unguenti. Quod utique indicat, quia odor doctrinæ, qui procedit de Christo & sancti spiritus fragrantia, repleuit omnē mundi huius domum ac totius ecclesiæ domū. Vel certe repleuit omnē domū animæ illius: quæ odoris Christi suscepit participium, offerens primo fidei suæ munus, uelut unguentum nardi: & recipiens ex hoc gratiam spiritus sancti & spiritualis doctrinæ fragrantia. Quid ergo interest utrū in cantico canticorum sponsa perungat unguento sponsum: an in euangelio discipula magistrū: & Maria Christi: sperans (ut diximus) redire ad se ex hoc unguento odorē uerbi, & fragrantia Christi: ut eo ipso dicat, Christi bonus odor sumus deo. Et quoniam plenū fide fuit istud unguentū, & preciosi effectus, ob hoc & Iesus testimonium reddidit ei, dicens: Bonū opus operata est in me. Sic ergo rursum in cantico canticorum, post aliquāta amplectitur emissiones sponsæ: sicut hic opus Mariæ, ait enim: Emissiones tuæ paradus cum fructu pomorum. Cyperus cum nardis. Nardus cum crocis. Amplectitur ergo & in his emissiones ac munera sponsæ. Obseruauimus sane quod in his quæ nunc memorauimus pluraliter primo, postmodum singulariter nardum posuit, quod puto secundum illam rationem dictum: quia negociator regni cælorum, plures primo margaritas negociatur: usquequo ad unam perueniat preciosam. Et forte quod dixit: Emissiones tuæ paradus cum fructibus pomorum: illos indicat fructus cum nardis plurimis, quos afferimus ex institutionibus & doctrina prophetica. Ex doctrina uero ipsius domini nostri Iesu Christi: emissiones nostræ & munera, non plures habent nardos, sed unam. Sed nunc redeamus ad eam quæ dicit: Nardus mea dedit odorem suum: & uide si possumus adhuc etiam hoc in loco intelligere præsentem, quod si quando ualuerimus integre & decenter exponere de deitate Christi, uirtutēque eius ac maiestatem dignis assertionibus consignare: tunc fortassis merito dicet, uel ecclesia illa uel anima, quæ ita manifeste potuerit gloriā eius exponere: Nardus mea dedit odorē suū. Nec mirū uideri debet si Christus, quæadmodum fons est, & flumina aquæ uiuæ de eo procedunt, & quæadmodum panis est, & uitā dat: ita & nardus est, & odorē reddit, & unguentum est: quo qui uncti fuerint, Christi fiant: sicut dicit in psalmo: Nolite tangere Christos meos. Et fortasse secundum illud quod dicit Apostolus: His qui exercitatos habet sensus ad discretionē boni uel mali: singulis quibusque

A quibusque sensibus animæ singula quæque Christus efficitur. Idcirco enim & uerum lumē dicitur, ut habeant oculi animæ quo illuminentur: idcirco & uerbum, ut habeant aures quod audiāt: idcirco & panis uitæ, ut habeat gustus animæ quod degustet. Idcirco ergo & unguentum uel nardus appellatur, ut habeat odoratus animæ, fragrantiam uerbi: idcirco & palpabilis, & manu tractabilis, & uerbū caro factū dicitur, ut possit interioris animæ manus contingere de uerbo uitæ. Hæc autem omnia unum atque idem est uerbum dei, quod per hæc singula affectibus orationis commutatum, nullum animæ sensum gratiæ suæ relinquat expertem. Alligamentū guttæ fratruelis meus mihi, in medio uberū meorū manebit, siue cōmorabitur. Eiusdem adhuc uerba sūt sponsæ ad adoleſcētulas, ut uidet loquentis. Prius quidē dixerat, quia nardus sua dedisset odorē sponſo: & quia per unguentum quo unxerat eum, odoris fragrantiam recepisset: nunc autem ait: Fraternus meus mihi guttam redolet: et hanc non diffusam, neque ut libet dispersam, sed colligatam & constrictam: quo scilicet odor ipsius suauitatis densior reddatur & uehementior. Et hic, inquit, cum talis sit, in medio uberum meorum demoratur, & cōmanet, & requiem ac mansionē suam facit in loco pectoris mei. Verum quod nunc primum cognominauit eum fratrem suū sponsa: & nominis huius appellatione per totum pene libelli textum frequēter utitur, dignum puto, ut prius requiramus appellationis ipsius causam: & quid uel unde fraternus dicitur, exponamus. Fraternus appellatur fratris filius. Requiramus quis sit primo frater sponsæ, cuius hic filius habeatur: uide si possumus dicere sponsam quidem ex gentibus esse ecclesiam: fratrem uero eius, priorem populum: & fratrem, ut res indicat, senioſorem. Quia ergo ex illo populo Christus secundum carnem nascitur, ob hoc ab ecclesia gentium, fratris filius appellatur. Quod ergo ait: Alligamentum guttæ fraternus meus mihi: corporeæ natiuitatis eius indicat sacramentum. Videtur enim quodammodo alligamentum esse & uinculum quoddam animæ corpus: quod alligamentum, gutta in Christo diuinæ uirtutis ac suauitatis astringitur. Si autem ad unāquāque animam quæ dicta sunt referuntur: alligatura guttæ, dogmatum continentia constrictio, ac diuinarum sententiarum nodositas intelligitur. Innexæ enim sibi inuicem sunt fidei rationes, & uinculis ueritatis astrictæ. Denique & lex mundum dicit esse omne uas quod alligatum est: immundum uero quod solutum fuerit & non ligatum. Cuius rei hæc figura erat, quod Christus in quo nunquā fuit ulla immundicia peccati, alligamentum guttæ dicitur. Et ideo anima non debet contingere aliquid dissolutum: & quod non sit ratione subnixum, & dogmatum ueritate cōstrictum, ne immunda fiat. Qui enim immundum contigerit, immundus erit secundum legē. Continget namque eum sensus irrationabilis, & alienus a sapientia dei, & faciet eum immundum. Vide autem si forte filium dei in carne guttam dictum, & quasi breue aliquid & exiguum nominatū possumus accipere: sicut & Daniel de eo dicit: Lapidem paruū de monte excisum sine manibus, & factū post hæc montē magnū. Vel sicut in libello duodecim prophetarū nihilominus gutta quidem futura dicitur, quæ congreget populum. Est ergo & in prophetis ita scriptum: Et erit ex gutta populi huius congregatus iacob. Decebat enim eum qui ueniebat congregare: non solum iacob, sed & omnes gentes, quæ sicut propheta dicit: Reputatæ sunt tanquā gutta ex situla, exinanitē se diuinitatis forma, effici ipsum ut guttam: & sic uenire ad congregandam guttam gentium, & guttam nihilominus reliquiarum iacob. Sed & in quadragesimo quarto psalmo dicit ad dilectum, cui etiam ipse psalmus ascribitur: Myrrha & gutta & casia a uestimentis tuis. A uestimentis ergo uerbi dei, quæ est doctrina sapientiæ, procedit myrrha mortis dūtaxat indicium pro humano genere susceptæ. Gutta (ut supra diximus) exinanita diuinitatis forma, seruilis formæ suscepta dignatio. Casia quoque quoniam id genus herbarum aquis indefinentibus nutriri dicitur & coalescere, redēptionē humani generis per aquas baptismi indicat datā. Sic ergo alligaturam guttæ fratrum suum sponsa tanquā nuptiali dramate loquens, inter medium uberum suorum cōmorantem dicit. Vbera (ut superius iam diximus) principale cordis aduerte: in quo ecclesia Christum, uel anima uerbum dei, desiderij sui uinculis alligatum tenet & astrictum. Si quis enim uerbum dei toto affectu in corde suo, & toto amore constringit, ipse solus poterit odorem fragrantia eius & suauitatis accipere. Botrus cyperi fraternus meus mihi in uineis Engaddi. Quātū ad litteræ ipsius explanationem, habet aliquid ambiguum, quod ait: Botrus cyperi fratruelis mihi:

LL

quia

Cga & uua florens cyperus appellatur: & species quædam extrinsecus uirgulti est quæ cyperus dicitur: ferens etiã ip̃a floridũ quendam fructum, in modum florētis uuæ prolatum. Sed uidetur magis ad fructum uitis respicere sermo, quãdoquidem uinearum engaddi facta est memoria. Engaddum autem ager terræ Iudæ est: non tantum uineis, quantum balsamis florens. Hic ergo erit historicus sensus sponsæ loquentis ad adolescentulas, ut intelligatur dicens: Primo quidem nardus mea odorem mihi sponsi mei reddit. Secundo uero alligamentum guttæ effect⁹ est fraternus meus mihi, demorās inter media ubera mea. Tertio botrus cyperi ex uineis engaddi, superans omne quicquid est in odoribus & floribus suauitatis: quo scilicet audientes hæc adolescentulæ, magis ac magis ad charitatem sponsi cōcitantur & amorem. Idcirco autem singulatim & per ordinem: primo nardum suam, deinde guttam, post hæc etiam botrum cyperi nominat: ut per eos gradus, quosdam p̃fectus doceat charitatis. Sed uideam⁹ iam qd spiritualis habeat intellect⁹. Siquidem hic qui appellatur botrus, ad fructum uitis referendus est: uerbum dei accipimus, sicut sapientiam & uirtutem & thesaurum scientiæ, aliaq; multa: ita & uitam ueram dici. Sicut ergo his quibus efficitur sapientia & sciētia, non ad subitum, sed per p̃fectus quosdã & gradus, pro studijs & intentione ac fide eorum, qui ei uel in sapientia, uel in scientia, uel in uirtute participant, sapientes eos & scientes reddit uigentesq; uirtutibus: ita & in quibus uitis uera efficit⁹, nō eis ad summũ maturos botros producit & dulces: nec repetente eis efficitur uinũ suauē & lactificans cor hominis: sed primo producit eis suauitatem tantũmodo odoris in florē. Botrus hic florens esse memoratur in uineis engaddi: ut gratia fragrantia ipsius immittat⁹ in initijs animæ, ut post hæc pati possit acerbitem tribulationũ & tentationũ, quæ propter uerbum dei credentibus excitantur: & ita demũ maturitatis eius dulcedinem præbet, usq; dum perducatur eos ad torcularia, ubi effunditur sanguis uuæ, sanguis noui testamenti, qui bibatur in die festo in superioribus, ubi stratum magnum paratũ est. Sic ergo per singulos hos p̃fectus graduum incedere oportet eos, qui per sacramentũ uitis & botrũ cyperi initiati, ad perfectionē ferunt⁹, & calicem noui testamenti ab Iesu susceptum bibere contendunt. Quod si cyperus sui generis arbor accipiens est: cuius fructus etiam flos, non tantũ odoris suauitatē, quantũ & uim calefaciendi ac fouēdi dicitur possidere: illa sine dubio accipitur sponsi uirtus, qua incalescunt animæ erga fidem ei⁹ & charitatem quæ continebat eos qui dicebant: Nonne cor nostrum erat ardēs intra nos, cum adaperiret nobis scripturas? Vel certe quoniam de uineis engaddi botrus hic florēs nominatur esse: Engaddi autem interpretatur oculus tentatiōis meæ: si quis est qui intellectum habere potest, quomodo tentatio est uita hominis sup̃ terram, & intelligit quomodo quis in deo eripitur a tentatione, & qui agnoscit qualitatē tentationis suæ, ita ut possit de ipso dici: quia in his omnibus nō peccauerit labijs suis coram deo: huic botrus cyperi de uineis engaddi efficit⁹ uerbum dei. Obseruandum tamen est quod uerba sponsæ ita referunt⁹, ut & nardus & alligamentũ guttæ: & botrus cyperi ipsi soli sint, utpote quæ in hos iam p̃fectus ascēderit. Sola enim perfecta anima est, quæ ita habet purum & purgatum odoramētũ sui sensus, ut possit nardi & guttæ & cyperi ex uerbo dei procedentis fragrantia capere & gratiam diuini odoris haurire.

HOMILIA TERTIA.

Ecce es speciosa proxima mea, ecce es speciosa, oculi tui columbarum. Secundo iam sponsus cū sponsa in uerbo colloq; miscetur. Et primo quidē sermōe inuitauit eā ad hoc, ut cognosceret semetipsam, dicens ei quod bona quidem esset inter mulieres, sed nisi cognosceret semetipsam, certa quæq; pateretur: & quasi quæ uelociter ad agnitionem sui sensu intellectuq; cucurrerit, comparat eam equis suis uel equitatui, quibus obtinuerit currus Pharaonis. Simul & genas eius pro insigni uerecundia & conuersationis p̃nitate, turturibus comparat: ceruicemq; eius, ornamentorum redimiculis. Nūc autem iam speciosam profite⁹ eam: & speciosam: non sicut prius in mulieribus tm̃, sed quasi proximā sibi: & adhuc in maiore titulũ laudis extollit & affirmat: quia nō tantũ cum proxima est ei speciosa sit: sed & si contingat ei absentem esse, etiam sic speciosa sit. Hoc em̃ indicat⁹ in eo qd cū dixisset: Ecce es speciosa, pxima mea: addit post hæc absolute & sine ulla adiunctiōe: ecce es speciosa. Sed in sup̃iorib⁹ nō laudauerat uisum eius, credo qd nondũ ad intuitũ, p̃fecerat spiritualis intelligētia: nūc ergo ait: Oculi tui columbarum. Grandis

A Grandis in hoc profectus eius ostenditur: ut quæ prius tantum speciosa in mulieribus dicta est, nunc ut proxima speciosa dicatur, ex ipso sine dubio sponso splendorem decoris accipiens: ut semel ab ipso sumpta pulchritudine, etiam si accadat ei paululum sponsi absentiam pati, nihilominus pulchra permaneat. Quod autem oculi eius comparantur columbis, ob hoc profecto contingit: quia diuinas scripturas, non iam secundum litteram, sed secundum spiritum intelligat, & aspiciat in eis spiritalia mysteria. Columba enim indicium est spiritus sancti. Spirituali ergo sensu intelligere legem & prophetas: hoc est oculos columbæ habere. Et hic quidē columbæ oculi eius appellantur. In psalmis uero huiusmodi anima, pennas sibi dari columbæ desiderat, ut uolare possit in intellectum spiritalium mysteriorum, & requiescere in atrijs sapientiæ. Sed & si dormire quis possit, hoc est collocari, & requiescere in medio sortium, atque intelligere sortium rationem, & cognoscere diuini iudicii causas: non solū pennæ columbæ, quibus in spiritalibus intellectibus uolet, permittuntur ei: sed de argentatæ pænæ, id est uerbi & rationis ornamento decoratæ. Scapulæ quoque eius in specie auri fieri dicuntur, ubi constantia fidei, & dogmatum stabilitas indicatur perfectior. Ergo si caput esse Christus dicitur, nihil puto absurdum uideri, si & oculi eorum qui secundum interiorem hominem spiritaliter intelligunt & spiritaliter iudicant, spiritus sanctus esse dicantur. Et ob hoc fortassis in lege scriptum agnus positus est, per cuius hostiam populus purificaretur in pascha: ita & columbæ positæ sunt quibus purificatur homo, ingressus hunc mundum. Sed & de eo nunc dicere, & hostiarum qualitates discutere, longior uidetur excessus, & proposito operi minime cōueniens. Hæc autem memorasse sufficiat, pro eo quod præsens sermo continet: Oculi tui colūbæ: quasi diceret, oculi tui spirituales sunt: spiritaliter uidentes, spiritaliter intelligentes. Potest adhuc profundius fortassis sacramento quod dixit: Ecce es speciosa proxima mea, intelligi de præsentis sæculo dictum: quia speciosa quidē sit & hic ecclesia cum proxima est Christo, & cum imitatur Christum. Quod uero iterauit & dixit: ecce es speciosa, potest ad futurum sæculum pertinere: ubi iam non solū imitatione, sed ipsa sui perfectione formosa est & speciosa: & ibi dicat esse oculos eius columbas: ut duorum oculorum columbæ duæ, intelligentes esse filius dei & spiritus sanctus. Et ne mireris, si columba simul dicatur, cum uterque similiter aduocatus dicatur: sicut Ioannes euangelista de dicit, spiritum quidē sanctum dicens paracletum, quod est aduocatus. Et de Iesu Christo nihilominus in epistola sua dicit: Quia ipse sit aduocatus apud patrem pro peccatis nostris. Sed apud Zachariam prophetam duæ oliuæ, ad dexteram & ad sinistram candelabri positæ, unigenitum nihilominus & spiritum sanctum designare creduntur. Ecce es bonus fraternus meus: & quidē ecce es speciosus, cubile nostrum umbrosum. Nunc primum uidetur attentius inspexisse sponsi sui pulchritudinem sponsa: & considerasse illis oculis, qui columbæ esse dicti sunt, decus & speciem uerbi dei. Quia reuera non potest prius perspicere, nec agnoscere quanta sit in uerbo magnificentia, nisi prius oculos quasi columbæ, id est intelligentiam spiritalē accipiat. Cōmune autem cubile sibi quod dicit esse cum sponso, corpus hoc mihi uidetur indicari animæ: in quo adhuc posita, digna habita sit ascisci ad cōsortium uerbi dei. Idque umbrosum, utpote non aridum, sed fructuosum memorat, & tanquam densitate boni operis nemorosum. Sed hæc sponsa dicit, anima duntaxat quæ columbæ iam oculos habet. Hi uero qui tantummodo credunt sponso, non tamen perspicere potuerunt in uerbo dei, quanta sit pulchritudo dicunt: Et uidimus eum, & non habebat speciem neque decorē: sed species eius indecora & deficiens præ filiis hominum. Quæ autem bene profecit, & supergressa est adolescentularum, & octoginta concubinarum, & sexaginta reginarum ordinem, ista anima potest dicere: Ecce es decorus fraternus meus, & quidē speciosus. Sed & si adhuc in corpore positus intelligam densitatem spiritalium sensuum, & intelligentiam scripturarum diuinarum tam crebra opacitate cōtextam, ut rapidior æstus qui multos solet adurere, & arefacere fructus eorum, me tamē tenebrare non possit, nec ulla uis tentationum fidei in me germine arefacere: tunc possum dicere, quia cubile nostrum umbrosum. Quod autem dicit cubile nostrum, quasi cōmune sibi cum sponso corporis sui indicans esse locum, ad illam similitudinem dictum intellige, quia & Paulus dixit: Quia corpora nostra membra Christi sunt. Cum enim dicit corpora nostra, quasi sponso id esse corpus ostendit. Cum uero membra Christi memorat, eadem corpora etiam sponsi esse corpus indicat. Hæc ergo corpora si umbrosa sunt, ut superius diximus, bonis duntaxat operibus referta, & spiritalium sensuum densitate cumulata, de his talibus dici potest: Per diem

- C** sol nō uret te, neq; luna ꝑ noctē. Iustū nāq; tentatiōis sol nō adurit regescentē sub umbra uerbi dei. Iste enim sol qui adurit iustum, non est dānabilis: sed ille magis qui se transfigurat in angelum lucis. Bonus ergo & decorus dicitur fraternus: & quanto magis inspicere potuerit oculis spiritalibus, tanto speciosior inuenitur & pulchrior: quia non solum illius species & pulchritudo mirabilis apparebit: uerum & insipienti atq; intuenti eum, decus ingens & species formæ noua ac mirabilis orietur: secundum illud quod apostolus uerbi dei intuens pulchritudinem dicit: Nam & si is qui foris est homo noster corrumpitur, sed qui intus est renouat de die in diem. Merito ergo talis hæc anima cōmune habet cubile cum uerbo corpus suum. Peruenit enim diuina uirtus usq; ad corporis gratiam, cum in eo uel castitatis donum uel continentia, aliorumq; bonorum operum collocat gratiam. Consydera sane, ne forte possit etiam illud corpus quod assumpsit Iesus, cōmune ei cum sponsa cubile nominari: quoniam quidem uidetur per ipsum ecclesia Christo esse sociata, & participium uerbi dei capere potuisse: secundum quod mediator dei & hominum dicitur, & secundum quod Apostolus dicit: Quoniam in ipso habemus accessum per fidē in spe gloriæ dei. Tigna domorū nostrarum cedri, trabes nostræ cypressi. Videtur ab sponso responderi ad gratiam eorum quæ dicta fuerunt prius ab sponsa: quibus edoceat eam cuiusmodi sint tecta ista cōmunia, & qualis in eis materia contignationis habeatur. Hæc habet historica narratio. Videtur autem ecclesia describi a Christo, quæ est domus spiritalis & domus dei: sicut docet Paulus, dicens: Si autē tardius uenero, ut scias quomodo te oporteat in domo dei conuersari quæ est ecclesia dei uiui, columna & firmamentum ueritatis. Si ergo ecclesia domus dei est (quia omnia quæ habet pater, filij sunt) ecclesia domus filij dei est. Frequenter autem & plurali numero appellantur ecclesiæ, ut ubi ait: Nos talem consuetudinem non habemus, neq; ecclesiæ dei. Et iterum scribit ecclesijs Galatiæ Paulus. Et Ioannes septem ecclesijs. Sunt ergo siue ecclesia uel ecclesiæ, domus sponsi & sponsæ, siue animæ uerbi domus, in quib; tigna sunt cedrina. Legimus etiam quasdam cedros dei, super quas uinea quæ translata est de Aegypto, extendisse: dicit traduces siue arbuta sua: sicut ait in psalmis: Operuit montes umbra eius & arbuta eius cedros dei. Euidenter igitur per hæc ecclesia cedri dei nominatur. Cum ergo dicit sponsus: Tigna domorum nostrarum cedri: intelligere debemus cedros dei esse eos qui ecclesiam cōtegunt: & esse aliquos horum ualidiores, qui trabes appellantur. Et puto quod conuenienter hi qui episcopatum bene ministrant in ecclesia, trabes dici possunt: quibus sustentatur & tegitur omne ædificium, uel ab imbrum labe, uel ab ardoribus solis. Secundo autem horum loco, tigna presbyteros opinor appellari, & trabes qdē dici cypressos, q̄b; & fortitudo robustior, & odor suauitatis inest: per quod & in operibus solidum, & in doctrinæ gratia fragrantem designat episcopum. Similiter autem & tigna cedros appellauit: ut per hoc incorruptionis uirtutis & odoris scientiæ Christi plenos designaret debere esse presbyteros. Ego flos campi, & liliū conuallium: sicut liliū in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum. Hæc ille qui sponsus & uerbum & sapientia est de semetipso, & de sponsa ad amicos ac sodales suos loqui uidetur. Sed secundum propositæ expositionis ordinem Christus hæc de ecclesia loqui intelligendus est: & ipse dicere se florē esse campi & liliū conuallium. Campus planities terræ dicitur, cui cultura adhibetur & excolitur ab agricolis. Conualles uero saxosa magis & inculta indicant loca. Possumus autem & campum illum intelligere populum, qui per prophetas colebatur & legem: conuallem uero saxosum & incultum gentium locum. Sponsus ergo hic in Iudæorum populo flos fuit. Sed quoniam neminē ad perfectum adduxit lex, idcirco in illo non potuit uerbum dei ad florem proficere, & ad perfectionem fructuum peruenire. In ista tamen conualle gentium effectus est liliū. Cuiusmodi autē liliū? Tale sine dubio, quale & ipse in euangelijs dicit, quod pater cœlestis uestit. Et, neq; Salomon in omni gloria sua indutus est, sicut unum ex istis. Fit ergo liliū in hac conualle sponsus, in eo quod uestiuit eum pater cœlestis tali uestimento carnis, quale nec Salomon in omni gloria sua habere potuit. Non enim Salomon habuit absq; concupiscentia uiri & concubitu mulieris, immaculatam, & nulli prorsus peccato obnoxiam carnem. Sed & causam cur is qui in campo flos fuerat, uoluerit esse in conuallibus liliū uidetur ostēdere. Cum enim multo tempore flos fuisset in campo, nullum dicit ex ipso campo florem ad imitationem sui ac similitudinem processisse.

A cessisse. Vbi uero factus est in conuallibus lilium, continuo etiam efficitur proxima eius imitatione ipsius lilium: ut opere precium fuerit, quoniam ipse effectus est lilium, ut etiam proxima sua, id est unaquæque anima quæ ei approximat, & exemplum eius imitationemque sectatur, lilium fiat. Quod ergo ait: Sicut lilium in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum: accipimus ecclesiā gentium dici, quod uel e medio infidelium & non credentium, quasi ex spinis emergerit, uel pro hæreticorum circūstrepentiū se moribus, in medio spinarū posita dicatur. Quod & magis uidebitur uerisimile, pro eo quod dicit: ita proxima mea in medio filiarum. Non enim filias appellasset illas animas, quæ nunquam omnino uenerunt ad credendum. Omnes ergo hæretici primo ad credulitatem ueniunt, & post hæc ab itinere fidei & dogmatum ueritate declinant. Sicut & Ioannes apostolus in epistola sua dicit: Quia a nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum. Possumus autem & ad unamquæque animā id referentes, huic quidem animæ quæ pro simplicitate sui & planitie uel æquitate campus dici potest, florem fieri uerbum dei & initia bonorum operum docere. His uero qui profundiora iam quærunt, & demersiora scrutantur, quasi in conuallibus, uel pro claritate pudicitie, uel pro fulgore sapientie efficitur lilium, ut & ipsi fiant lilia erumpentia de medio spinarum: id est fugientes cogitationes & sollicitudines sæculares, quæ spinis in euangelio comparata sunt. Sicut arbor mali inter ligna syluæ, ita fraternus meus inter medium filiorum. In umbra eius concupiui & sedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis. Decuit quidem sponsus & de semetipso dicere, quid esset in campo, quid etiam in conuallibus: & de sponsa quæ esset, uel qualis inter cæteras filias haberetur. Sponsam uero ad hæc respondentem non conueniebat de semetipsa aliquid dicere: sed affici totam erga admirationem sponsi, & ipsius laudibus inhærere. Comparat ergo eum arbori mali. Sed ne ex similitudine sermonis simpliciores aliqui arborem mali, malam arborem putent, & a malicia dictam, dicamus nos arborem meli. Græco quidem nomine utentes: sed simplicioribus quibusque latinorum plus notiore quam mali. Melius est enim ut Grammaticos offendamus, quam legentibus scrupulum aliquem in ueritatis explanatione ponamus. Comparat igitur eum arbori meli, sodales uero eius reliquas arboribus syluæ. Sed sponsus ita arbori huic meli simile dicit: ut etiam concupisse se dicat sub umbra eius sedere, fructumque eius dulcem sibi effectum in faucibus assueveret. Et hæc ad adolescentulas loqui uidetur: sicut & sponsus locutus est prius ad sodales suos. Sed nunc uideamus secundum mysterium, quos dicat sponsa filios, inter quos tantum arborem meli præcellere reliqua syluæ ligna asserat sponsum: & uide si possumus secundum ea quæ in superioribus de filiabus & spinis dupliciter exposuimus: ita hic etiam filios, uel eos qui aliquando fuerunt & non sunt, uel multitudinem cœlestium ministrorum dictos esse intelligere. Ad omnes enim in initio pertinet illud quod scriptum est: Ego dixi dii estis, & filii excelsi omnes. Sed differentia intercessit per hoc quod ait: Vos autem ut homines moriemini: & sicut unus de principibus caderitis. Sed & illud in hoc respicit: quoniam quis in nubibus æquabitur domino, aut quis assimilabitur ei inter filios dei? Sicut ergo arbor meli inter reliqua ligna syluæ, sic est sponsus inter reliquos filios, habens fructum, qui non solum sapore omnes, sed & odore præcellat: & duos animæ sensus, id est gustum & odoratum reficiat. Diuersis namque copiis mensam suam nobis præparat sapientia: in qua non solum panem uitæ apponit, sed immolat carnes uerbi: & non solum miscet in crate suo uinum, sed & mela odorata satis adhibet, & dulcia quæ non tantum in ore & labijs suauitatem reddant, sed & interioribus tradita faucibus dulcedinem seruent. Possumus autem ligna syluæ accipere eos angelos, qui uniuscuiusque hæreseos authores fautoresque uisi sunt extitisse: ita ut uideatur ecclesia comparans suauitatem doctrinæ Christi, ad asperitatem hæreticorum dogmatum ac sterilem infructuosamque doctrinam dicere: meli quidem suauia & dulcia, esse dogmata ecclesiastica quæ in Christi ecclesia prædicantur. Ligna uero syluæ esse ea quæ a diuersis hæreticis affirmantur. Et de istis uidebitur infructuosis lignis syluæ dici, quod in euangelio scriptum est: Ecce iam securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur. Fraternus ergo sponsus est, ut arbor meli in ecclesia sponsi: ceteri uero hæresiarchæ tantum infructuosa ligna syluæ, diuino iudicio ut securi excidendi & in ignem mittendi. Igitur in huius meli umbra concupiscit sponsa residere: uel ecclesia (ut diximus) in protectione filii dei.

C uel anima refugiens omnes reliquas doctrinas, & adhærens uni soli uerbo dei: cui⁹ etiam dulcē habeat in faucib⁹ fructū, meditando scilicet indefinenter legem dei, & semper eā uelut mundū aīal ruminādo. Verū de appellatiōe umbræ istius, sub q̄ sedere cōcupisse se dicit ecclīa: nōn puto absurdū, si ea q̄ inuenire possum⁹ in scripturis diuinis, pferam⁹ in mediū: ut quæ sit umbra meli hui⁹, digni⁹ & diuini⁹ agnoscatur. Ait Hieremias in lamētatiōib⁹: Spūs uultus nostri Christus dñs cōprehēsus est in corruptionib⁹ nostris, cui dixim⁹ in umbra ei⁹, uiuem⁹ in gētib⁹. Vides ergo quō spūs sancto p̄mot⁹ propheta, uitā de umbra Christi p̄beri gētib⁹ dicit. Et quō nō uitā nobis p̄beat eius umbra, cū & in cōceptu corpis illius ad Mariam dicatur: Spiritus sanctus ueniet super te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Si ergo obumbratio fuit altissimi in cōceptu corporis eius, merito umbra eius uitam gentibus dabit. Et merito sponsa eius ecclesia sub meli umbra sedere concupiscit, sine dubio ut uitæ quæ est in eius umbra, particeps fiat. Reliquorum uero lignorum syluæ umbra talis est: ut qui sederit sub ipsa, sedere uideatur in regione umbræ mortis. Sed adhuc ut magis ac magis planior reddatur locus, qui habetur in manibus: requiram⁹ quomodo apostolus dicat, legem umbram habere futurorum bonorum: & omnia quæ uel de diebus festis uel sabbatis uel neomenijs scripta sunt, umbram esse memoret futurorum bonorum, in his scilicet quæ secundum litteram gerebantur: & quomodo omnem ueterum culturam, exemplar & umbrā p̄nūciat esse cœlestiū. Quod utiq; si ita est, ostēdūt sub umbra legis sedisse oēs q̄ cūq; sub lege erāt, & umbrā magis ueræ legis habebāt. Nos autē alieni sum⁹ ab umbra eorū: qm̄ non sumus sub lege, sed sub gratia. Sed q̄uis nō simus sub umbra illa quā legis littera faciebat, sumus tamen sub umbra meliore. In umbra enim Christi uiuimus inter gētes. Et est profectus quidam de umbra legis uenire ad umbram Christi: ut quia Christus est uita & ueritas & uia: efficiamur primo in umbra uia, & in umbra uita, & in umbra ueritatis: ut cōprehendam⁹ ex parte & in speculo ac in ænigmate: ut post hæc sic incedamus per hanc uiam quæ est Christ⁹, quo p̄uenire possimus in hoc, ut facie ad faciem comprehendamus ea quæ prius quasi in umbra & in ænigmate uideramus. Non enim quis poterit ad illa quæ uera sunt & perfecta puenire, nisi pri⁹ desiderauerit & cōcupierit in hac umbra residere. Sed & Iob oēm hominū uitā dicit esse umbrā super terram, credo pro eo quod anima in hac uita uelamento huius crassi corporis obumbrat. Omnes ergo qui in hac uita sunt, necesse est in umbra quadam esse. Sed alij quidem sunt sedentes in regione umbræ mortis, hi profecto qui non credunt Christo. Ecclesia uero cum fiducia dicit: In umbra sponsi concupiui & sedi: q̄uis certe fuerit tempus, quo potuerit quis sub umbra legis residens defendi a duricia ardoris & æstus. Sed transijt illud tempus. Veniendum est nūc ad arboris meli umbram: & q̄uis diuersa quis utatur umbra, uidetur tamen om̄is anima donec in præsentī uita est umbram habere necessariam: propter illum credo ardorem solis, qui cum exortus fuerit, continuo semen quod nō alta radice demersum est, arefcit & deperit. Sed hūc ardorē tenuiter quidem legis umbra propellit. Christi uero umbra, in qua nūc in gentibus uiuimus, id est incarnationis eius fides, auertit penitus & extinguet. Ille em̄ qui adurebat ambulātes sub umbra legis, tempore passionis Christi, sicut fulgur uisus est cecidisse de cœlo: q̄uis etiam huius umbræ tempus in fine sæculi compleatur: quia (sicut diximus) post cōsummationem sæculi, iā nō per speculum nec in ænigmate, sed facie ad faciem uidebimus ueritatē. Simile esse puto & illud, quod scriptum est: Sub umbra alarum tuarum exultabo. Sed & in sequentibus huius libelli ita dicit sponsa: Fraternus meus mihi, & ego illi ipsi qui pascit inter lilia, donec respiret dies & amoueantur umbræ: edocens per hoc, quia ueniet tempus, cum omnes umbræ remouebuntur: & per misericordiā dei patebit ueritas sola. Sed & quod ait: Et fructus eius dulcis in faucibus meis: illi⁹ animā hoc credo dicere, quæ nihil emortuum, nihil insensibile habet in faucibus suis: & in nullo prorsus similis est illis, de quibus dicitur: Sepulchrum patēs est guttur eorum. Quicūq; em̄ uerba mortis & interitus de faucibus proferunt, ipsorum fauces sepulchra dicuntur: sicut sunt om̄es qui uel contra ueram fidem loquuntur, uel contra disciplinam castitatis & iusticiæ & sobrietatis aliquid proferunt. Ipsi ergo sunt, quorum fauces sepulchra sunt & loca mortis, unde mortis uerba proferuntur. Iustus autem dicit: Q̄ dulcia faucibus meis eloquia tua. Et alius qui uerba uitæ docebat, ita dicit: Qs nostrū patet ad uos o Corinthij: cor nostrū dilatātū est. Sed & alius q̄ uerbo dei

A bo dei, apuit os suū, inquit: Os meū apui, & attraxi spm̄. Introducite me in domū uini. Spōsā uerba adhuc sunt, sed ad amicos & familiares sponsi (ut arbitror) dirigunt: a qb⁹ uidet⁹ exposcere ut introducant eā in domū laticiae, ubi uinū bibit⁹, & epulæ parantur. Quæ em̄ iā uiderat cubiculum regiū, desyderat etiā nūc regale introire conuiuiū, & frui uino laticiae. Supra iam dixim⁹, amicos sponsi prophetas, & oēs qui ministrauerunt uerbū dei ab initio sæculi intelligendos: ad quos recte uel ecclesia Christi, uel aīa uerbo dei adhærēs dicat, ut se introducāt in domū uini: id est, ubi sapientia miscuit in cratere uinū suū: & deprecatur p̄ seruos suos, omnē insipientē & egen-tem sensu, dicens: Venite, māducate panes meos, & bibite uinū quod miscui uobis. Ista est domus uini domusq; conuiuij, in quo cōuiuiō oēs q̄ ueniūt ab oriente & occidente, recumbēt cum Abrahamā, Isaac & Iacob in regno dei. Ad quā domū & ad quod cōuiuiū, propheta pducūt aīas, quæ tamē eos audiūt & intelligunt. Sed & sancti angeli cœlestesq; uirtutes q̄ in ministerio militant, propter eos qui hæreditatē capiunt salutis. Istud est uinū cui scribunt istī psalmi, q̄ pro torcularibus attitulātur. Istud est uinū ex illa uite uindemiātū, q̄ dicit: Ego sū uitis uera: qd̄ exp̄ssit pater cœlestis agricola. Istud est uinū quod attulerūt illi palmites, q̄ in Iesu pmanserūt: nō solū in terris, sed etiā in cœlis. Sic em̄ audio illud quod dicit⁹: Quia oīs palmes q̄ nō manet in me, nō potest afferre fructū. Nemo em̄ producit fructū uini huius, nisi q̄ pmanet in uerbo & sapientia & ueritate & iusticia & pace, oībusq; uirtutibus. Istud est uinū, quo etiā inebriari iustis & sanctis quibusq; optabile ducit. Hæc puto & in spiritu iā tunc Noe cōtuens, inebriatus esse dicit⁹. Et Dauid admirat⁹ huius cōuiuij calicē dicit⁹: Et poculū tuū inebrians t̄p̄ præclarū est. Ad hæc ergo domū uini, ecclesia uel anima unaquæq; desyderat quæ pfectæ sunt intrare, & dogmatibus sapientiae mysterijsq; sciētiae, epulæ: uelut suauitate & uini laticia pfrui. Sciendū sane est, q̄a sicut est istud uinū quod de dogmatib⁹ ueritatis pressum cōmiscet in cratere sapientiae: ita est cōtrariū uinū cū inique inebriant peccatores, & hi q̄ falsæ scientiæ dogmata p̄nitiosa suscipiunt. De quib⁹ Salomon in prouerbijs dicit⁹: Hi autē edunt cibos impietatis, uino autē iniquo inebriant⁹. De hoc eodē uino iniquo etiā in Deuteronomio legimus ita scriptū: Ex uineis Sodomorū uitis eorū, & palmes eorū ex Gomorra. Vua eorū uua fellis, & botrus amaritudinis eis. Furor draconū uinū eorū, & furor eorū aspidū insanabilis. Illud autē uinū quod de uite uera procedit, nouū semper est: semp enim p̄ profectus discentiū, scientiæ & sapiētiae diuinæ innouat agnitio. Et ideo dicebat Iesus discipulis suis: Quia nouū bibā illud uobiscū in regno patris mei. Innouat em̄ semp agnitio secretorū arcanorūq; reuelatio p̄ sapientiā dei: nō solū hoīb⁹, sed & angelis cœlestibusq; uirtutib⁹. Ordinate in me charitatē. Eiusdē sponsæ ad eosdē uerba sunt, nisi quod possunt fortasse etiam aplī Christi inter eos haberi, ad quos ista memorant⁹. Quod ergo ait: ordinate in me charitatē, hūc habet sensum: Oēs hoīes amāt sine dubio aliqd, & nullus est q̄ ad id ætatis uenerit, ut amare iā possit, & nō aliqd amet: sicut etiā in p̄fatione huius opis sufficiēter ostēdim⁹. Sed hic amor uel hæc charitas in nōnullis qd̄ suo ordine & cōueniēter aptata p̄cedit, in plurimis uero cōtra ordinē. Dicit⁹ autē cōtra ordinē esse in aliquo charitas, cum aut id diligit quod nō debet, aut quod debet diligit: sed plus iusto diligit, aut min⁹ iusto. In istis ergo inordinata esse charitas dicit⁹: in illis uero (q̄s ualde paucos arbitror esse) qui scilicet p̄ uia uite incedūt, & nō declināt neq; ad dexterā neq; ad sinistrā: in ipsis solis ordinata est charitas, & ordinē suū tenet. Est autē ordo eius & mensura huiusmodi. Verbi gratia: Deum diligere nullus modus, nulla mensura est, nisi hæc sola, ut ei totū exhibeas quantū habes. In Christo em̄ Iesu diligendus est deus ex toto corde, & ex tota anima, & ex totis uiribus: in hoc ergo nulla mēsurā est. Diligere uero pximum, est mensura aliqua. Proximū, inquit, tuū dilige sicut teipsum. Si ergo aut in dei dilectione min⁹ aliqd feceris t̄p̄ potes, & t̄p̄ in uiribus tuis est: aut inter te & proximū tuū non seruaueris æquitatē, sed aliqd differentiae habueris: nō est in te charitas ordinata, nec ordinē suū tenēs. Verū quoniā nobis sermo de ordine charitatis est, diligentius per singula requirā⁹, uel quos diligi, uel quantū diligi oporteat. Nam si (ut dicit apls) membra alterutrū sumus, puto quod hunc affectū erga proximos habere debeamus: ut eos non quasi aliena corpora, sed ueluti membra nostra diligamus. Secundum hoc ergo quod membra nostra inuicem sumus, æqualem erga oēs habere dilectionē similēq; cōueniet. Secundū hoc uero quod sunt in corpe aliq̄ mēbra honorabilia & ho-

C nestiora, alia uero inhonestiora & inferiora: puto quod rursum pro membrorum meritis & honore etiam dilectionis librari debeat modus. Si quis ergo rationabiliter cuncta agere secundum uerbum dei, ac suos etiam affectus temperare proponit: puto quod erga hæc singula ordinem charitatis & scire debeat & tenere. Verum ut apertius fiat quod dicimus, paulo euidentioribus utamur indicijs. Si quis (uerbi gratia) laboret in uerbo dei, atque animas nostras instruat & illuminet, uiam salutis doceat, uiuendique ordinem tradat: non tibi uidetur & hic proximus esse quidem, sed multo amplius alio, proximo diligendus, qui horum nihil egerit. Nam & si ille quidem diligendus est, pro eo quod membra unius corporis sumus, uniusque substantiæ: sed hic multo amplius, quia cum ius proximi nobiscum habeat, quod & ceteri homines habent: dat tamen hanc maiorem charitatis erga se causam, quod uiam dei ostendit: & animæ salutem, diuini uerbi illuminationibus confert. Quod si aliquis me errantem & in præcipitio positum muliebris peccati, ad lucem reuocet ueritatis: & de ipso iam interitu eripiat, ac retrahat ad salutem, atque ex ipsis faucibus æternæ mortis eripiat: non tibi uidetur quod illa ipsa (si fieri potest) plenitudine charitatis qua deum diligimus diligendus sit post deum. Et ne putes quod nos ita præsumamus, audi apostolum Paulum de his qui in uerbo dei laborant dicentem: Vt superabundanter habeatis in charitate eos qui huiusmodi sunt, propter opus ipsorum. Videamus & alium adhuc ordinem charitatis, eius dumtaxat quæ erga proximos haberi iubetur. Si sit non habens quidem docendi uel instruendi gratiam, neque uerbum domini prædicandi: sed tamen sanctæ uitæ uir, innocens, immaculatus, & qui in iustificationibus & mandatis dei ingrediatur sine querela: uideatur ne tibi talis hic uir in eodem charitatis ordine habendus, qui ille qui nihil horum agit, quandoquidem uterque proximus dicitur. Nonne & hic propter opus suum, & uitæ meritum (secundum apostoli dictum) sicut ut ille qui in uerbo dei laborat, superabundantius habendus est in charitate propter opus uitæ suæ. Est adhuc alius ordo charitatis. Iubemur enim & inimicos nostros diligere. Sed uideamus si etiam in ipsis unus solus modus erit dilectionis, an ibi habebit locum sermo iste qui dicit: Ordinate in me charitatem. Puto ergo quod in his sit ordo charitatis. Verbi gratia: Est aliquis mihi inimicus, in alijs tamen bene agens, pudicus, sobrius, mandata plurima dei ex parte custodiens, in aliquibus tamen errans ut homo. Est alius qui inimicus quidem sit & ipse nobis, tamen sit suæ uitæ atque animæ inimicus, paratus ad scelera, præceps ad flagitia: nihil sancti, nihil religio si ducens: non tibi uidetur etiam inter ipsos inimicos quædam diuersitas habenda charitatis. Puto quod de quod ex his satis patuerit, esse uim quidam charitatis unam, multas tamen habere causas, & multos ordines diligendi: & propter hoc nunc dicere sponsam: Ordinate in me charitatem: hoc est docete me diuersos ordines charitatis. Quod si adhuc addendum his aliquid uideatur, possumus & illud in medium adducere, quod ait apostolus: Viri diligite uxores uestras, sicut corpora uestra, sicut Christus dilexit ecclesiam. Quid ergo? Debent quidem uiri uxores suas diligere: alias uero mulieres non debent omnino diligere in omni castitate & sanctitate. An non uidebuntur etiam ipsæ esse de proximis? Sed impendenda quidam dilectio uel in coniugem, uel in matrem, uel in sororem: si tamen fideles sint, & deo adherentes: & erga aliam mulierem nullam secundum quod ipsa proxima dicitur, est nobis impendenda dilectio. Quod si hoc absurdum uidetur (debet autem secundum mandati ordinem etiam erga eas casta haberi dilectio) prorsus inter ipsas personas femininarum, quibus impendenda dilectio est, habendus profecto est ordo quidam in charitate conueniensque distinctio. Et maiori quidem cum honorificentia matri deferenda est dilectio. Sequenti uero gradu cum quadam nihilominus reuerentia etiam sororibus. Proprio uero quodam & sequestrato ab his more, charitas coniugibus exhibenda. Post has uero personas, pro meritis etiam & causis unicuique in omni (ut diximus) castitate deferenda dilectio est. Secundum hæc etiam de patre uel fratre atque alijs propinquis obseruabimus. Erga sanctos uero qui nos in Christo genuerunt: sed & pastores atque episcopos uel qui uerbo dei præsentunt presbyteri, aut qui bene ministrant in ecclesia, uel qui in fide præcellunt ceteros, quod non pro uniuscuiusque meritis, affectio pensabitur charitatis longe eminentior, quam erga eos haberi potest, qui aut nihil horum aut non integre egerunt. Sed & inter parentes fideles & infideles, & fratres fideles ac infideles sororesque potest ne fieri: ut non erga hos singulos diuersus ordo habeatur charitatis. Quas diuersitates intuens sponsa, & uidens de his omnibus animæ ad perfectionem tendenti necessariam uideri scientiam earum rerum, ut uniuscuiusque loci & ordinis, mensuras possit tenere char

A nere charitatis: dicit ad amicos sponsi, eos uidelicet qui uerbum dei ministrant: Ordinate in me charitatem: hoc est, docete me & tradite mihi, quomodo per hæc singula ordinem seruare debeam charitatis. Omnes enim homines (sicut iam diximus) secundum hoc quod similes nobis sunt, similiter diligendi sunt, imo omnis rationabilis creatura a nobis, utpote rationabilis, æqualiter diligenda est. Adhuc dum tamen in charitate est unicuique ad hoc, quod est, & ad hoc quod rationabilis est. Si uerbi gratia aut in moribus, aut in ope, aut in proposito, aut in scientia, aut in studiis ceteros præcellit & per his singulis secundum suum cuique meritum, ad generalem dilectionem, addendum est etiam specialis aliquid charitatis. Verum ut maior de his habeatur autoritas, ab ipso deo capiamus exemplum. Ipse enim amat omnia quæ sunt æqualiter, ut nihil oderit eorum quæ fecit. Neque enim fecit aliquid quod odio haberet: non tamen ob hoc similiter dilexit Aegyptios ut Hebræos, & Pharaonem ut Moysen & Aaron. Nec rursus reliquos filios israel similiter dilexit, ut Moysen & Aaron & Mariam: nec iterum Aaron & Mariam similiter dilexit ut Moysen: quamuis uerum sit ut dicitur ad eum: Pars autem omnibus: quia omnia tua sunt domine, amator animarum: spiritus enim incorruptionis est in omnibus: tamen ille qui mensura & numero & potestate disposuit omnia secundum mensuram, sine dubio uniuscuiusque meritorum & dilectionis suæ temperat libram. Numquid non putabimus quia non similiter ab eo dilectus est Paulus, cum persequeretur ecclesiam dei: sicut diligebatur, dum ipse pro ea persecutiones cruciatuque tolerabat, & dicebat sibi inesse sollicitudinem omnium ecclesiarum? Multum est nunc ut inter istos ordines charitatis etiam de affectu odii, qui uidetur huic charitatis affectui contrarius inferamus: quia etiam dominus dicit: Inimicus ero inimicis tuis, & aduersabor aduersariis tuis. Et iterum: Si peccatori tu assistis, & ei quem odit dominus amicus es. Quæ utique hæc habent absolutionem, quam & illud quod dictum est: Honora patrem tuum & matrem tuam. Et iterum: Qui non odit patrem, & reliqua: in quo profecto nimietas charitatis, in deum his qui aduersantur, contrarium uidetur generare affectum, dum nulla potest esse consonantia luci & tenebris, & Christo cum Belial, nec eadem portio esse fidei cum infidei. His ergo ut potuimus de charitatis ordinibus expositis, patet, ad intelligendum quid sit quod poscat sponsa, id est ecclesia, uel anima tendens ad perfectionem, præstari sibi ab amicis sponsi: quoniam introduci se poposcerat in domum uini, ubi sine dubio intellexerat in omnibus his quæ uiderat, eminere & præcellere gratiam charitatis: & ipsam didicerat maiorem omnium solamque esse charitatem quæ nunquam cadet: ideo deposcit ut ordinem eius discat: ne forte aliquid inordinatum faciens, uulnus ab ea aliquod accipiat, ut in posterioribus dicitur: Vulnerata charitatis ego sum. Ea autem siue ad angelos dici accipiamus, a quibus se instrui postulat & muniri, nihil absurdum uidebitur: secundum hoc quod de populo dicit: Circūdat angelus domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Et item alibi: Nolite contemnere unum ex minimis istis, qui in ecclesia sunt: quia angeli eorum semper uident faciem patris mei, qui in cælis est. Sed & in Apocalypsi Ioannis, angelo thyatirensi, testimonium dat filius dei pro charitate, quæ ordinauit angelus ipse in ecclesia sibi commissæ. Sic enim scriptum est: Scio opera tua & charitatem tuam & fidem & ministerium & patientiam, & opera tua nouissima maiora quam priora. Sed & si ad prophetas hæc referamus, qui ministrauerunt uerbum dei ante aduentum sponsi: ut per ipsorum doctrinam uideatur ecclesia uelle ordinem discere charitatis, id est prophetis instrui uoluminibus, non uidebitur absurdum. Sed & omnes sancti, qui de hac uita decesserunt, habentes adhuc charitatem erga eos, qui in hoc mundo sunt, si dicantur curam gerere salutis eorum: & iuuare eos precibus suis atque interuentu suo apud deum, non erit inconueniens. Scriptum namque est in Machabeorum libris, ita: Hic est Hieremias propheta dei, qui semper orat pro populo. Sed & ad apostolos hæc dici (ut supra iam dixi) non uidebitur alienum. Per hos enim omnis ecclesia dei, uel anima querens deum introducit in domum uini: ut supra diximus: & aromatibus atque odoribus replet, & componit in melius, sicut in posterioribus legimus: & edocemur omnem ordinem rationemque charitatis. Confirmate me in unguentis, stipate me in malis: quia uulnerata charitatis ego sum. In græco quod habet: Confirmate me in myrrhis: Myrrhin genus quoddam arboris nominans, quod latini putantes myra dictum, unguenta

C unguēta interpretati sūt. Igit̃ ordo sermonis huiusmodi est. Postea q̃ spōsa & uerba ex ore ipsi⁹ sponsi audiuit, & cubiculū regis ingressa est, & domū uini locūq; cōuiuij ac sapientiæ, & in eo uetimas & craterem mixtū sacramentis eius aspexit: quasi in horū omniū admiratiōe stupens & saucia, postulat ab ipsis nihilominus amicis & sodalibus sponsi, ut confirmetur, & quasi deficiēs sustentetur, incumbens paululū sup arborē ^{μύρρον} uel Meliā. Amoris enim uulnere p̃cussa, arborum solatia sylvarumq; sectatur. Hæc secundū litterā. Sed ex his ut exequi possimus intelligentiam spiritalē, indigemus illa gratia, quam consequi a deo meruit ipse Salomon, qui omniū quæ sunt radicum & arborum & uirgultorū naturas didicit: ut scirem⁹ & nos quæ uis, & quæ natura sit arboris myrrhæ, quo competēter ex hac spiritalis aptari possit expositio. Hoc est aut̃ qd̃ solum puenire ad nos de huius arboris noticia potuit: quia odorē solum habeat suauem, nullū tamē afferat fructum. Melia uero arbor, notū cunctis est, quod non solum ferat fructum, sed & dulcissimū & suauissimū ferat. Omnes igitur homines arbores dicuntur siue bonæ siue malæ, & fructuosæ siue infructuosæ: sicut & dominus in euangelio dicit: Aut facite arborem bonā, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Et omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittet̃. Tres ergo differentiæ in hominibus uidentur esse. Quidam qui omnino nullum fructū afferunt, & ecce alij qui afferunt. Sed in his qui afferunt, aut mali sunt fructus aut boni. Hic ergo sponsa, id est ecclesia Christi, cōfirmari se postulat: & redinari quidem sup unam arborem Meliam, afferentē fructus bonos: & recte ac cōpetenter. Super his enim confirmat̃ & stipatur ecclesia, qui in bonis operibus fructificant & crescunt. Quid aut̃ est quod in myrrhis, infructuosis scilicet arborib⁹, cōfirmari uult odore solo gaudentibus. Ego puto quod istos qui solo odore gaudent, & necdum fructus fidei afferunt, illos dicat quos Paulus ad Corinthios scribens dicit: Qui inuocant nomen dñi nostri Iesu Christi in omni loco ipsorum & nostrum. Pro eo ergo quod inuocant nomē dñi nostri Iesu Christi, habēt in semetipsis odoris quandā ex ipsa inuocatione nominis suauitatē. Pro eo uero quod nō cū omni fiducia & libertate accedunt ad fidem, nullos fidei afferūt fructus. In loco hoc possumus nos catechuminos ecclesiæ intelligere, sup quos ex parte aliqua confirmantur ecclesiæ. Habēt enim & in ipsis non parum fiducia, & spei plurimū, quod & ipsi fiant aliq̃ndo arbores fructiferae, & plātentur in paradiso dei ab ipso agricola patre. Ipse enim est qui plantat huiusmodi arbores in ecclesia Christi, quæ est paradysus deliciarum: sicut & dominus dicit: Omnis plantatio quam non plātauit pater me⁹ cœlestis, eradicabit̃. Stipat̃ ergo ecclesia, & inter Melias & sup ipsas reuescit. Quæ meliæ illæ putandæ sunt animæ, quæ quotidie innouant̃ ad imaginem eius q̃ creauit eas. Quia enim p̃ innouationē suā, imaginē reparant filij dei, merito & ip̃æ arbores meliæ appellantur: quia & ip̃e spōsus earū in supiorib⁹ dictus est, sicut arbor melia esse in lignis syluæ. Et ne mireris si idem ipse & arbor uitæ & diuersa alia dicat̃, cū idē & panis uerus, & uitis uera, & agn⁹ dei & multa alia noiet̃. Oīa nāq; hæc uerbum dei unicuiq; efficitur, prout mensura uel desyderium participantis exposcit: secundum quod & manna, qui cum esset unus cibus, unicuiq; tamen desyderij sui reddebat saporē. Præbet ergo seipm, nō solū esuriētibus panē, & sitientibus uinū, sed & delitari uolētibus semetipm, & fragrantia exhibet poma. Propterea ergo & sponsa uelut resecta iā & bene pasta, fulciri in melijs se poscit, sciens in uerbo esse sibi nō solū omnē cibū, sed & oēs delitias: & p̃ ea maxime discurret, dū se uulneratā sentit esse iaculis charitatis. Si q̃s usq; est, q̃ fideli hoc amore uerbi dei arsit aliq̃n: si quis est (ut ppheta dicit) qui electi iaculi eius dulce uulnus plagamq; accepit: si quis est qui scientiæ eius amabili confixus est telo, ita ut diurnis eū desyderijs nocturnisq; suspiret, aliud quid loq̃ non possit, audire aliud nolit, cogitare aliud nesciat, desyderare p̃ter ipm, aut cupe aliud uel sperare nō libeat, ista aīa merito dicit: Vulneratā charitatis ego sū, & ab illo uuln⁹ accepi: de q̃ dicit Esaias: Et posuit me sicut iaculū electū, & i pharetra sua abscondit me. Tali uulnere decet deū pcutere aīas, talib⁹ iaculis telisq; cōfigere, ac salutaribus eas uulnerib⁹ sauciare: ut q̃a de⁹ charitas est, dicat & ip̃e: Quia uulneratā charitatis ego sū. Et q̃dē in hoc q̃si amatorio dramate sponsa charitatis se dicit uulnera suscepisse. Pōt aut̃ sibi feruens anima erga sapiētiā dei dicere: quia uulneratā sapientiæ ego sum: illa scilicet quæ sapientiæ eius pulchritudinē

A

pulchritudinem potuit intueri. Potest & alia anima uirtutis eius magnificentiam contuens, & admirata potētiam uerbi dei dicere: Quia uulnerata uirtutis ego sum. Talis credo aliqua, sicut erat illa quæ dicebat: Dominus illuminatio mea & salus mea; quem timebo. Sed & alia anima erga amorem iusticiæ eius feruens, & dispensationum ac prouidentia eius iusticiam contuens, dicit si ne dubio: Vulnerata iusticiæ ego sum: & alia bonitatis eius ac pietatis immensitatem respiciens, similia loquitur. Sed & horum omnium generale est istud charitatis uulnus, quo se uulneratâ prædicat sponsa. Sciendū tamen est, q̄ sicut sunt ista dei iacula quæ animæ habenti desiderium bonorum, salutis uulnus infligunt: ita sunt & iacula maligni ignita, quibus anima quæ non est scuto fidei protecta, uulneratur in mortem. De ipsis dicit propheta: Ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra sua, ut sagittent in obscuro rectos corde. Hic peccatores de occulto sagittantes, dæmones inuisibiles dicit: & ipsi sunt habentes quædam iacula fornicationis, alia cupiditatis & auariciæ, quibus q̄ plurimi uulnerantur. Habent etiam spicula iactantia & uanæ gloriæ: sed ista ualde subtilia sunt, ita ut confixam se anima ab eis sauciataq̄ uix sentiat, nisi si induta est armis dei: & stat uigilans & immobilis erga astutias diaboli, scuto semetipsam fidei per omnia contegens: & nullā prorsus corporis partem fide nudā relinquens. Quantaquidē autem dæmones fecerint tela, si inueniāt mentem hominis fide munitam, etiā si fuerint ignita, etiam si cupiditatum flammis & incēdijs ardeant uitiorū, fides plena cuncta restinguit. Leua eius sub capite meo: & dextera eius amplectetur me. Descriptio est quidem amatorij dramatis sponsæ festinantis ad connubium sponsi: uelut tamen paulo apertioribus corporis appellationibus currit. Sed conuerte te uelocius ad spiritum uiuificantem, & refugiens appellationes corporeas, uere p̄spice quæ sit uerbi dei leua, quæ sit dextera: quod etiam caput sponsæ eius, animæ scilicet perfectæ uel ecclesiæ: & non te rapiat carnalis & passibilis sensus. Ipsa enim est hic sponsi dextera & leua, quæ in Prouerbis de sapientia dicitur, ubi ait: Longitudo enim uitæ in dextera eius: in sinistra uero eius diuitiæ & gloria. Et sicut hic sapientiam non ideo aliquam sceminā dici putabis: quia scemineo nomine appellari uidetur: ita ne in hoc quidem quoniam masculino genere sponsus uerbum dei dicitur, corporaliter intelligere debes leuam eius aut dexteram: uel amplexus sponsæ uel animæ pro sceminini generis declinatione p̄cipere, sed uerbum dei: quous apud Græcos masculino, apud nos neutro genere proferat: sup̄ masculinū tamē & neutrum ac sceminiū genus, & sup̄ omne omnino quod ad hoc respicit esse, cogitanda sunt ista, de quibus sermo est: & non solum uerbū dei, sed & ecclesia eius, atq̄ anima perfecta, quæ & sponsa nominat. Sic enim & apostolus dicit: In Christo enim neq̄ masculus neq̄ scemina, sed omnes in ipso unū sumus. Hæc autem propter homines, qui aliter audire non possunt, nisi his uerbis quæ in usu habentur, in scriptura diuina humani more referuntur eloquijs: ut uerbis quidem notis ea & solitis audiamus, sensu tamen illo quo dignum est, de diuinis rebus & incorporeis sentiamus. Nam sicut is qui amatorem dicit se esse pulchritudinis sapientiæ, hoc ostendit q̄ naturalē qui in se est charitatis affectum ad studia transtulerit sapientiæ: ita & hic spōsa deposcit, uel anima uel ecclesia, ut sponsus suus qui est uerbum dei: leua quidem sua caput eius sustentet, dextera uero eius omne eius reliquum complectatur, & constringat corpus. Est autem leua, in qua sapientia diuitias continere & gloriam dicitur. Quas autem habet diuitias ecclesia, & quam gloriam, nisi illas quas accepit ab eo: qui cum diues esset, pauper factus est: ut illi⁹ paupertate ecclesia fieret diues? Quæ autē est gloria illa? Sine dubio, de qua dicit: Pater clarifica filium tuum, passionis sine dubio gloriam designans. Fides ergo passionis Christi, gloria & diuitiæ ecclesiæ sunt: quæ in leua eius continentur. Leuam autem puto uerbum dei hoc modo debere intelligi, quoniam quidem sunt in eo quædam dispensationes ante incarnationem gestæ. Sunt uero aliquæ & per incarnationem. Illa pars uerbi dei quæ ante assumptionem carnis in dispensationibus peracta est, dextera pōt uideri: hæc uero quæ p̄ incarnationē, sinistra appellari. Vnde & sinistra diuitias & gloriā habere dicit. Per incarnationē nāq̄ diuitias & gloriā quæsiuit, omnium scilicet salutem. In dextera autem longitudo uitæ esse dicit, p̄ quod sine dubio illa eius pars quæ in principio apud deū de⁹ erat uerbum, sempiternitas indicatur. Hanc ergo leuam ecclesia, cuius Christus est caput, optat habere sub capite suo, & fide incarnationis eius, caput suum muniri. Dextera uero eius amplecti, id

C plecti, id est illa agnoscere, & de illis instrui, quæ ante huius quoque per incarnationem gesta dispensationis tempus in arcanis habentur & reconditis. Dextera namque ibi putanda sunt esse omnia: ubi nihil de peccatorum miserijs, nihil de fragilitatis lapsu continetur. Hic uero leua, ubi uulnera nostra curauit, & peccata nostra portauit: factus etiam ipse pro nobis peccatum & maledictum. Quæ omnia quousque caput & fidem sustentent ecclesiæ, merito tamen sinistra uerbi dei appellabuntur: in quibus aliqua etiam præter illam naturam, quæ tota dextera est, & tota lux, ac splendor & gloria, pertulisse memorat. Adiuraui uos filia Hierusalem in uirtutibus & in uiribus agri, si eleuaueritis & suscitaueritis charitatem quoadusque uelit. Sponsa adhuc ad adolescentulas loquitur, prouocans eas & exhortans, imo & adiurans per ea quæ eis chara esse nouit & amabilia: ut si forte eleuare coeperint charitatem, iacentem quippe in eis, & excitare eam, utpote adhuc dormientem apud eas: intantum eleuent eam, & intantum suscitent, in quantum uoluerit sponsus: nec minus aliquid in ea agant quousque uoluntas ipsius patitur. Hæc est enim amantis sponsæ perfectio, ut a nullo uelit contra animum & uoluntatem eius fieri quem diligit. Et ut hoc non negligenter aut segniter agant, per uirtutes agri, id est per plantaria & uirgulta quæ in agro sunt, & per uires eius, sine dubio per ea quæ in eo sata sunt adiurantur. Tali ordine, taliq; uerborum compositione, textus historici dramatis dirigitur. Nunc iam quid arcani intrinsecus contegat requiramus. Omnis anima, præcipue quæ filia est Hierusalem, habet aliquem agrum proprium, qui ei secreta quædam per Iesum meritorum sorte delatus est: sicut fuit & ille ager Jacob: cuius suauitate permotus Isaac patriarcha, mysticis aiebat eloquijs: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit dominus. Habet ergo unaquæque anima (ut diximus) agrum suum. Vita namque & conuersatio eius, ager est eius. In hoc agro, anima quæ diligens & studiosa est, satis agit, & studet plantare bonos sensus, & omnes excolere animi uirtutes: non solum autem animi uirtutes, sed & uires operum, quibus uidelicet impleri possunt ministeria mandatorum. Est ergo (ut diximus) unicuique animus suus ager, quem colit & plantat & seminat, secundum hæc quæ diximus. Est autem & omnium simul filiarum hierusalem unus quidam & communis ager: de quo Paulus ait: Dei agricultura estis. Quem agrum, commune exercitium ecclesiasticæ fidei & conuersationis accipiamus: in quo certum est uirtutes inesse coelestes, & uires spiritualium gratiarum. Vna enim quæque anima quæ nunc filia hierusalem hic appellatur, sciens quod matrem habeat hierusalem coelestem, conferat aliquid necesse est ad agrum hunc excolendum, & coelesti eum possessione dignum cupiat effici. In istis ergo agri uirtutibus, eleuari charitatem Christi, & excitari ab adolescentulis & initiis fidei habentibus, protestatur ecclesia, & dicit ad eas: Si leuaueritis & excitaueritis charitatem quoadusque uelit: hoc est, si iam ad hoc ueneritis, ut incipiat agi non spiritu timoris, sed adoptionis: & in hoc profeceritis, ita ut perfecta in uobis dilectio foras mittat timorem: & ut eleuetis atque exaltetis in uobis charitatem, & excitetis eam: tãdiu eleuate eam, & tãdiu extollite, quousque diu ipse uelit filiorum charitatis, imo ipse qui ex deo est charitas: ne forte putantes sufficere humanæ charitatis mensuras, in charitate dei minus aliquid quousque deo dignum est agatis. Mensura enim charitatis hæc sola est, ut tantum quantum ipse uult diligatur. Voluntas autem dei semper eadem est, nec unquam mutatur. Nunc ergo immutatio aliqua aut finis ullus in dei charitate recipitur. Notandum sane est, quod non dixit, si acceperitis charitatem, sed si leuaueritis: quasi quæ est quidem in uobis: sed iacet & nõdum erecta est. Et rursum non dixit, si inueneritis, sed si excitaueritis charitatem: quasi quæ sit intrinsecus quidem: sed iaceat & dormiat in eis, donec inueniat suscitantem. Ipam credo & Paulus suscitabat tunc adhuc in discipulis dormientem, cum dicebat: Exurge qui dormis, & continges Christum. Vox fraterni mei. Frequenter nos admonere conuenit, quod libellus hic in modum dramatis textitur. Præsens enim uersiculus quem proposuimus tale aliquid indicat, quod cum sponsæ sermo esset ad adolescentulas filias Hierusalem, subito quasi eminens uocem sponsi senserit, quasi cum aliquibus loquentis: interruptoq; sermone, quem faciebat ad adolescentulas, sponsa aure conuerterit ad auditum, qui ad eam peruenerat & dixerit: Vox fraterni mei. Sponsum uero intellige primo quidem antequam appareret oculis sponsæ uoce ei sola agnitum. Post hæc uero etiam conspectibus eius apparuisse super montes quosdam uicinos illi loco, in quo sponsa morabatur salientem: & magnis quibusdam, non tam passibus quam saltibus, colles motesque in modum

A terui uel capreae transcendentem, & ita ad sponsam suam omni cum properatione uenientem. Vbi uero ad domum intra quam sponsa comorabatur, aduenit, stetit eum paululum intellige post domum: ita ut sentiretur quidem adesse, nondum tamen domum palam uellet & euidenter intrare, sed prius quasi sub amatoris specie per fenestras aspicere uelle sponsam. Intellige autem retia quidam prope domum sponsae, aut laqueos esse positos: ut si forte ipsa uel aliqua sodalium eius ex filiabus Hierusalem aliquando exisset, caperetur. Ad ista uero retia uenisse sponsum certum est, quod cum capi ab eis non posset, sed fortior eorum effectus, diruperit ipsa retia, diruptisque eis super ipsa incedens, etiam per ipsa prospexerit: & postquam hoc opus fecerit, dicat ad sponsam: Exurge, ueni proxima mea, sponsa mea, columba mea. Hoc autem dicat, ut ipso opere ostendat ei quomodo cum fiducia debeat contemnere iam retia quae ei tetenderat inimicus: ne timeat laqueos, quos ab se iam uiderat esse diruptos: & adhuc ut amplius ad se sponsam prouocet festinare, dicat ei: Quia omne tempus quod iam graue uidebatur transiuit, & hyems quae ei causa exorta uidebatur abscessit, pluuiaeque inutiles abierunt, & tempus iam floridum uenit: nihil moreris iter aggredi ueniendi ad me: ecce enim & agricolae, quia ueris iam tempus arripit, uineas colunt. Vox enim tum & aliarum auium, tum etiam sonora & grata turturis uernantis auditur. Sed & ficus de ueris certa temperie, germen suum produxit. Vites uero intantum de temporis tranquillitate non dubitant, ut flores suos iam audeant odoresque proferre. Haec quidem de tranquillitate temporis indicat sponsa, ut maiore cum fiducia arripere iter audeat pergendi ad sponsum. Sed & locum describit ei, in quo uult eam secum requiescere: & dicit uelamento cuiusdam saxi, quod muro ipsi uel loco promurali contiguum sit, opacissimum quendam effici locum: ad quem uenire eam uult: & ablato uelamine, ibi eius reuelatam faciem contueri, ut facie ad faciem innotescat sponso suo: & non solum faciem eius reuelatam uideat sponsum & liberam, sed & uocem eius ibi audiat: certus iam quod & facies eius pulchra sit, & uox eius suauis ac delectabilis. Haec autem praeuenientes coniungimus, ne ordinem dramatis & historiae textum uideremur irrumpere. Sed praeuenientes paululum usque ad illum locum fabulae ordinem prosecuti sumus, ubi ait: Quoniam uox tua suauis, facies tua speciosa. Nunc ergo repetentes uideamus primo quid est quod ait: Vox fraterni mei. Ex uoce sola ab ecclesia sua primo Christus agnoscitur. Primo enim uocem suam praemisit per prophetas: & cum non uideretur, audiebatur tamen. Audiebatur autem per ea quae annuntiabantur de eo: & tandem sponsa, id est ecclesia quae ab initio saeculi congregabatur, solam uocem eius audiuit, usque quo oculis suis eum uideret, & diceret: Ecce hic uenit saliens super montes, transfiliens super colles. Saliebat enim super propheticos montes & sanctos colles: illos scilicet qui in hoc mundo imaginem eius formamque gesserunt. Sed & si in apostolis eum ponas quasi in montibus salientem & eminentem cunctis, & in collibus nihilominus, his dumtaxat qui secundo loco electi ab eo & missi sunt, non erit inconueniens. In his enim similis efficitur capreae & hinnulo ceruorum. Capreae, quod omnem uisum, uisus eius praecellit. Et ceruo, quod ad interitum serpentis aduenit. Sed & unaquaeque anima (si qua tamen est quae uerbi dei amore constringitur) si quando in disputatione sermonis est posita: ut nouit omnis qui expertus est, quomodo cum in arctum uenit, & angustiis propositionum questionumque concluditur: si quando eam legis ac prophetarum uel aenigmata uel obscura quaeque dicta concludunt: si forte adesse eum sentiat anima, & emittens sonitum uocis eius accipiat, subleuatur statim: & ubi magis ac magis propinquare sensibus eius contempnit, & illuminare quae obscura sunt: tunc eum uidet salientem supra montes & colles, altius scilicet & excelsae sensus sibi intelligentiae suggerentem: ita ut merito dicat haec anima: Ecce hic uenit saliens in montibus, transfiliens super colles. Haec autem dicimus, non immemores quod iam & in superioribus coram positus, praesenti collocutus sit sponsae. Sed quoniam (ut saepe diximus) dramatis speciem libellus hic continet, nunc in praesenti dicuntur aliqua, nunc etiam in absenti: & sic agitur immutatio personarum, ut uterque ordo competenter dirigi uideatur. Quis enim promittat sponsum & dicat ad sponsam suam, qui sunt electi discipuli eius: Quia ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi: tamen iterum per parabolas dicit, quia paterfamilias uocauit seruos suos, & unicuique distribuit pecuniam negociandi gratia, & profectus est. Et iterum dicit: Quia abiit petere sibi regnum. Et iterum quasi de absente sponso dicitur: Quia media nocte clamor

Certe clamor factus est, dicentium: quia uenit sponsus. Sic ergo nunc præsens est sponsus & docet, nunc absens dicitur & desyderatur: & utrūq; uel ecclesiæ uel animæ studiose conueniet. Cū enim pati persecutiones & tribulationes permittitur ecclesiæ, absens ei uidetur. Et rursum cum in pace proficit, & in fide ac bonis operibus floret, præsens ei esse intelligitur. Sed & anima cum quærat aliquem sensum, & agnoscere obscura quæq; & arcana desyderat: donec inuenire non pōt, absens ei sine dubio est uerbum dei. Vbi uero occurrerit & apparuerit quod requiritur, quis dubitat adesse uerbum dei, & illuminare mentem ac scientiæ lumē ei præbere? Et iterum subduci nobis eum, atq; iterum adesse sentimus per singula, quæ aut aperiuntur aut clauduntur in sensib⁹ nostris. Et hoc eouſq; patimur, donec tales efficiamur: ut non solum reuifere nos, sed & manere dignetur apud nos: secundum quod interrogatus a quodam discipulo dicente: Domine, qd est factum quod incipis nobis manifestare temetipsum, & non huic mundo? Respōdit saluator: Si quis diligit me, uerbum meum custodit, & pater meus diliget eum: & ad ipsum ueniam⁹, & mansionem apud eum faciemus. Si ergo & nos uolumus uidere uerbum dei atq; aniæ sponsum salientem super montes, & exultantem super colles, primo audiamus uocem eius: & cum audierimus eum in omnibus, tunc etiam eum uidere poterimus, secundum ea quæ in præsentiloco uidisse describitur sponsa. Nam & ipsa quæuis & prius eum uiderit, non eū tamen ita uiderat, ut nūc salientem super montes & exultantem super colles: neq; per fenestras suas procumbentem, neq; per retia prospiciētem: sed magis uidet quod prius hyemis tempore eū uiderit. Nūc em̄ primū dicit ei: Quia hyems transiit. Igitur (ut res indicat) etiam per hyemē spōsæ suæ apparet, id est tribulationum & tentationum tempore. Sed & alia est illa uisitatio, in qua uisitat paululū, & iterū deferitur, ut probetur: ac rursus requiritur, ut caput eius sustentetur, & ut tota complectatur: ne forte aut in fide titubet, aut corpus eius tentationum pondere prægrauetur. Et ideo uidetur mihi hyems fuisse illud tempus, cum caput suū, fidei scilicet summitatem, leua sponsi contineri poscebat, & dextera eius omne corpus amplecti. Nunc autē ista uisio quæ de montibus apparet & collibus, gratiarū puro spiritalium altitudines potentiasq; designat. Sed & per fenestras quod pspicere dicitur, sensibus mihi lumē uidet præbere. Et retia quæ dirumpit & conterit, laqueos indicari diabolicos puto: utpote tētionū tēpore, tanq; hyeme iā pacta. Ostēdunt etiā signa ueris & æstatis, sicut in psalmis dictū est: Aestātē & uer, tu fecisti ea. Inde deniq; & flores pfectū puit ecclesiæ, tentationibus superatis, & putatiōis dispēsatione trāsacta: sicut in suis locis cū ad hanc differēda uentū fuerit ostendet. Ecce hic uenit saliens super montes, trāsiliens super colles. Historicum ordinem iam profecuti sumus. Nunc autē quō Christus ad ecclesiā ueniens saliat super montes, & exiliat super colles, uidendum est. Exiliens enim magis q̄ trāsiliens, ppositi sermonis p̄prietas habet. Isaac enim ambulans & progrediens, maior fiebat, usq; quo fieret magnus ualde. Paulus autem non iam ambulando profecit, sed currendo, cum dicit: Cursum consummaui. Saluator autem noster & ecclesiæ sponsus, neq; ambulare neq; currere, sed super hanc salire dicitur & exilire. Si enim consyderes quomodo parui temporis spacio, occupatum falsis superstitionibus mundum sermo dei percurrit, & agnitionem ueræ fidei reuocauit: intelliges quomodo saliat super montes, magna uidelicet quæq; regna saltibus suis superans, & ad recipiendā cognitionem diuinæ religionis inclinans: & exiliat super colles, cū etiā minora regna uelociter subiugat, atq; ad pietatē uerī cultus adducit: & sic de loco ad locum, de regno ad regnum, de puincijs ad prouincias prædicationis illustratione transiliēs per eum qui dicebat: Quia ab Hierusalē in circumitu usq; ad illyricum repleuit euangelium dei: intelliges quomodo super montes saliens ueniat & exiliens super colles. Sed et alio mō potest intelligi, sicut supra iā diximus. Quoniam quidem Moyſes de ipso scripsit, et propheta nihilominus de ipso annunciauerunt. Sed et hæc annuntiatio in lectione ueteris testamenti uelamen habet superpositum. Vbi uero sponsæ, ecclesiæ scilicet ad eum conuersæ, ablatum est uelamen: subito uidet eum in istis montibus, legis dumtaxat uoluminibus salientem, & in collibus scripturæ propheticæ, pro euidenti manifestatione non tam apparentem q̄ exilientem. Verbi gratia, quasi si reuoluens singulas ppheticæ lectionis paginas inueniat de ipsis exilientem Christum, & per loca singula lectionū ablato, nūc demum quo prius tegebatur uelamine, ebullire eum cernat & emergere, atq; euidentī iam manifestatione

A festatione prorumpere. Ob hoc credo & ipse Iesus cum ad transformandum se uenit, non in aliqua planitie aut conualle fuit, sed montem conscendit, ubi & transformatus est: ut scias eum semper in montibus aut in collibus apparere, & ut te doceat ne usque eum nisi in legis & prophetarum montibus quæras. Quod autem sancti quique montes appellantur, multis scripturarum locis inuenies indicari: sicut ait in psalmis: Fundamenta eius in montibus sanctis. Et iterum: Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxilium mihi. Auxilium namque in tribulationibus, ex scripturarum diuinarum sensibus capimus. Possumus adhuc & montes in quibus salire uerbum dei dicitur, & quasi liberius efferri, nouum accipere testamentum. Colles uero de quibus quasi diu compressus & oculatus exiit, ueteris testamenti sentire uolumina. Sed & apud Hieremiam uenatores & piscatores qui mittuntur capere homines ad salutem, in montibus & collibus eos cape dicuntur. Sic enim ait: Ecce mitto multos piscatores & multos uenatores, & capient eos super omnem montem & super omnem collem: quod ego magis ad futurum tempus in consummatione sæculi implendum puto: ut cum missi fuerint angeli secundum euangelicam parabolam messis tempore, ut separent frumenta a zizanijs: qui excelsioris uitæ & eminentioris fuerit conuersationis, iste in montibus inuenietur aut in collibus. Non inuenietur in humilibus & deiectis locis, ne ibi mixtus uideatur esse zizanijs: sed in excelsioribus sensibus, & in eminentia fidei positus, salienti in montibus uerbo dei, & exilienti in collibus semper adhærens. Quod per aliam nihilominus parabolam, sub eodem tamen intellectu dicitur in euangelio: Si quis in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo. Potest adhuc & alium nobis sensum, prædices istius præsentis uersiculi sermo suggerere. Possibile namque est omnem qui plena fide credit in deum, uel montem uel collem appellari, pro qualitate scilicet uitæ, & magnitudine intelligentiæ: etiam si fuerit aliquando uallis: proficiente in eo Iesu ætate & sapientia & gratia, omnis uallis implebitur. Superbi autem quique & elati, ut montes & colles humiliabuntur: quoniam qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabit. De ipso enim dicitur: Qui confidunt in domino sicut mons sion. Et de Hierusalem dicitur: Montes in circuitu eius. Vnde puto quod merito etiam saluator noster (quoniam & ipse dicitur lapis de monte excisus sine manibus, & factus esse mos magnus) sicut rex regum, & pontificum pontifex, potest etiam mons montium appellari. Verum ut etiam tertia expositio habeat locum, ad unamquamque animam sermo dirigatur. Si qui sint capaciores uerbi dei, qui ab Iesu aquam sibi datam biberunt, & facta est in eis fons aquæ uiuæ salientis in uitam æternam, in his scilicet, in quibus uerbum dei crebris sensibus & copiosis, uelut perennibus ebullit fluctibus, in his uitæ ac scientiæ & doctrinæ merito montibus & collibus effectis, dignissime salire uerbum dei dicitur & exilire, factus in eis per affluentiam doctrinæ fons aquæ uiuæ salientis in uitam æternam. Similis est frater meus caprea hinnuloque ceruorum in montibus bethel. Caprea & ceruus, quod inter munda habeantur animalia: manifeste ex his quæ in Deuteronomio scripta sunt indicatur: est enim hoc modo scriptum: Hæc enim sunt animalia quæ manducabitis. Vitulum & agnum ex pecoribus, & hircum ex capris, ceruum, & capream, & bubalum, & tragelaphum, & ibicem, camelum & pardum. Sed & quod sanctus ceruo comparatur: in multis scripturæ diuinæ locis habet, ut in psalmo, ubi dicit: Sicut ceruus desyderat ad fontes aquarum, ita desyderat anima mea ad te deus. Verum tamen in sermonibus quos ex Deuteronomio assumpsimus, etiam hoc non negligeret considerandum uidetur, quod dignum in animalibus mundis enumerandis ordinem tenuerit: ut primo uitulum, secundo agnum, tertio hircum scriberet. In his uero quæ secundum eundem Moysen non offeruntur ad altare, primo ceruum, secundo capream nominat. Et ita post hæc reliqua per ordinem describit animantia. Quorum ratio his quibus abundantior gratia spiritalis in dono scientiæ concessa est, per spiritum sanctum manifesta & euidentis fiet. Nobis interim quoniam de ceruo & caprea dicere nunc in expositione præsentis uersiculi incumbit, conueniens uidetur ex scripturis diuinis congregare pro uiribus quæ de his animalibus referuntur, de quibus idem Moyses cum de carnibus loqueretur, quæ in omni desiderio animæ comederentur, non oblata ad altare: sicut caprea, inquit, & ceruus. Egregium uero quid uicesimus octauus psalmus, ubi de uirtutibus & efficacia uocis dei per ordinem scribit, de ceruo hoc modo dicit: Vox domini perficientis ceruos: id est, perfectos facientis ceruos, & reuelabit condensa. Sicut enim uox domini intercidit

- C** re dicitur flammā ignis, & concutere desertum: ita perficere ceruos, ac reuelare condensa memoratur. Sed & in Iob de ceruo ita inuenimus referri, ubi dominus ad Iob per turbinem loquēs & nubem, ait: Aut ergo obseruasti partus ceruorum, aut numerasti menses eorum plenos ad partum: dolores autem eorum soluisti, aut nutristi eorum natos, aut sine doloribus partus eorum emittes? Abrumpent filij eorum, & multiplicabuntur in natiuitate, exhibunt & non reuertentur. His adiungenda sunt etiam illa, quæ in Prouerbijs legimus, hoc modo: Ceruus amicitiarum & puillus gratiarum loquitur tibi. Hæc interim ad præsens de ceruo nobis scripta occurrere potuerunt. Quæ ob hoc assumpsimus, ut loquamur non in doctrina humanæ sapientiæ, sed in doctrinā spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes. Et ideo inuocem⁹ deum, patrem uerbi, quod nobis uerbi sui manifestet arcana, sensumq; nostrum remoueat a doctrina humanæ sapientiæ, & exaltet atq; eleuet ad doctrinā spiritus: ut nō ea quæ sentit carnalis auditus, sed ea quæ continet uoluntas spiritus sancti, loquamur. Paulus apostolus nos docet, quod inuisibilia dei, ex uisibilibus intelligantur: & ea quæ non uidentur, ex eorum quæ uidentur ratione & similitudine contemplant: ostēdēs p hoc quod uisibilis hic mūdus, de inuisibili doceat: & exemplaria quædā celestium contineat, positio ista terrena: ut ab his quæ deorsum, ad ea quæ sursum sunt possimus ascendere: atq; ex his quæ uidemus in terris, sentire & intelligere ea quæ habentur in cœlis. Ad quorum similitudinem quandam, quo facilius colligi per hæc ac sentiri possent diuersitates creaturarum quæ in terris sunt, similitudinem conditor dedit. Et fortassis sicut hominē deus ad imaginem & similitudinem suam fecit, ita etiam cæteras creaturas ad alias quasdam cœlestes imagines, per similitudinem condidit: & fortasse intantum singula quæq; quæ in terris sunt, habēt aliquid imaginis & similitudinis in cœlestibus, ut etiam granum sinapis, quod minimū est in omnibus seminibus, habeat aliquid imaginis & similitudinis in cœlis. Et hoc quod talis ei quædam composita est alternatio naturæ: ut cum minimum sit omnium seminum, maius fiat omnibus oleribus: ita ut possint uenire aues cœli, & habitare in ramis eius: similitudinem ferat, non solum alicuius cœlestis imaginis, sed ipsius regni cœlorum. Sic ergo possibile est, etiam cætera semina quæ in terris sunt, ut habeant aliquid in cœlestibus similitudinis & rationis. Quod si semina, sine dubio & uirgulta: & si uirgulta, sine dubio & animantia, uel alitum uel repentium & quadrupedum. Sed & illud adhuc potest intelligi, quod sicut granum sinapis nō unam similitudinem tenet regni cœlorū, & habitationes scilicet auium in ramis suis: sed habet & aliam similitudinē uel imaginem, perfectionis scilicet fidei: ita ut si quis habeat fidem sicut granum sinapis, dicat monti transferri se, & transferet: ita possibile est ut etiā cætera non in uno aliquo, sed in pluribus speciem & imaginem cœlestium ferant. Et cum plures sint (uerbi gratia) in grano sinapis uirtutes quæ rerum cœlestium imagines teneant, ultimus & extremus eius usus est iste qui habetur apud homines in ministerio corporali: ita etiam in reliquis uel seminibus, uel uirgultis, uel herbarum radicibus, uel etiam in animantibus intelligi potest: ut usum quidem & ministerium hominibus præbeant corporale: habeant autem incorporalium rerum formas & imagines, quib⁹ doceri anima possit & instrui, ad contemplanda etiam ea quæ sunt inuisibilia & cœlestia: & hoc fortassis est quod ille scriptor diuinæ sapientiæ dicit: Ipse enim mihi dedit eorum quæ sunt scientiam ueram, ut sciam substantiam mundi, & uirtutes elementorum, initium & finem & medietatem temporum, uicissitudinum permutationes, & conuersiones temporum, anni circulos, & stellarum positiones, naturas animalium, & iras bestiarum, spirituum uiolentias, & cogitationes hominum, differentias uirgultorum, & uirtutes radicum: sed & quæcūq; occulta & manifesta sunt, cognoui. Vide ergo si possumus ex his scripturæ sermonibus ea quæ discutere proposuimus, lucidius euidentiusq; colligere. Etenim scriptor iste sapientiæ diuinæ, cum singula quæq; enumerasset, ad ultimum dixit: quia occultorum & manifestorum acceperit scientiam: ostendēs sine dubio quod unumquodq; eorum quæ in manifesto sunt, referat ad aliquid eorum quæ in occulto sunt, id est singula quæq; uisibilia habere aliquid similitudinis & rationis ad inuisibilia. Quia ergo impossibile est hominī in carne uiuenti agnoscere aliquid de occultis & inuisibilibus, nisi imaginem aliquam & similitudinem conceperit de uisibilibus: ob hoc arbitror quod ille qui omnia in sapientia fecit: ita creauit unamquamq; uisibilem speciem in terris, ut in his doctrinā
- & agnitionē

A & agnitionem rerum inuisibilium & cœlestium poneret: quo per hæc ascenderet mens humana ad spiritalem intelligentiam, & rerum causas in cœlestibus quæreretur, ut posset edocta per sapi-
 riam dei etiam ipsa dicere: Quæ in occulto sunt & quæ in manifesto, cognoui. Secundū hæc quæ
 agnoscit & substantiā mundi, non solum hanc uisibilem corporeā quæ palam est, sed & illam
 incorpoream inuisibilem quæ in occulto est. Agnoscit etiam elementa mundi: non solum uisi-
 bilia, sed & inuisibilia & utrorūque uirtutes. Sed & initium quod dicit, & finem & medietatē tem-
 porum: initium ait uisibilis quidem mundi, quod ante sex milia non integros annos initium desi-
 gnat Moyses: medietatem quoque secundū temporum rationem, finem illū quod speratur cū cœlum
 & terra transibit. Secundū occultorum uero scientiā initium illud, quod intelligit is quē sapientia dei
 docuerit, quod nulla possunt tēpore, nulla sæcula cōprehendere. Medietatē uero horū quæ nūc sūt:
 finem uero ea quæ futura sunt, id est perfectionem cōsummationēque uniuersitatis: quæ tamē ex
 his uisibilibus coniici possunt & intelligi. Sed & uicissitudinū permutationes, & temporū conuer-
 siones, & anni circulos, ex his quæ uidentur, refert ad inuisibiles rerum incorporearum permuta-
 tiones ac uicissitudines. Circulos quoque annorum temporalium & præsentiū, refert ad antiquio-
 res aliquos ac sempiternos annos: secundum eum qui dicebat: Et annos æternos in mēte habui.
 Sed & stellarum positiōes, nō dubitauit ab his quæ palam uidentur, referre ad illa quæ in occul-
 tis sunt, qui occultorum manifestorumque scientiam meruit: & dicit esse aliquod sanctorū genus
 quod de Abrahā præcipue stirpe descendit, sicut stellas cœli. Sed & resurrectionis futuræ gloriā,
 stellas esse secundū occultorū scientiam pronunciauit, sequens eum qui dixit: Alia gloria solis &
 alia gloria stellarum. Stella enim a stella differt in gloria: ita & resurrectio mortuorū. Nisi secun-
 dū hæc intelligeret illud quod ait, naturas aialium irasque bestiarum, nūquā dixisset in euāgelijs saluator:
 Dicite uulpi huic. Neque Ioannes de quibusdā dixisset: Serpētes generatio uiperarum. Sed neque
 propheta diceret de nonnullis, quod equi emissarii facti sunt. Et item alius: Homo cum in hono-
 re esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Sed & ille
 diligenter agnouit iras bestiarum, qui dicebat: Furor illis secundum similitudinem serpentis, si-
 cut aspidis surdæ & obturantis aures suas. Hæc erit ratio etiam de eo quod ait, spirituum uiolen-
 tias: uisibiliter quidem de uentis & flatibus aeris, inuisibiliter uero de uiolentijs immundorum
 spirituum loquens, quos & Paulus uentos doctrinæ nominauit. Post hæc iam sequitur, ut & co-
 gitationes hominum sciat, corporaliter quidem quæ de humano corde procedunt. Inuisibiliter
 autem intelligat eos qui iniiciunt hominibus malas & pessimas cogitationes: sicut in euāgelio
 scriptum est: Cum diabolus misisset in cor Iudæ Ischariotis ut traderet dominū. Et ut in prouer-
 bijs dicitur: Si spiritus potestatis habentis ascenderit super te, locum tuū ne derelinquas: quia sani-
 tas cōpescit peccata magna. Sed & bonarum cogitationum est aliquis author, propter quod &
 in psalmis puto scriptū esse: Beatus homo, cuius est auxiliū abs te dñe, ascensiones in corde suo
 disposuit. Et iterum: Cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquæ cogitationū, diē festū agēt
 tibi. Ita igitur cuncta secundum ea quæ præfati sumus, ex uisibilibus referri possunt ad inuisibi-
 lia, & a corporalibus ad incorporea, & a manifestis ad occulta: ut ipsa creatura mundi, tali quadā
 dispensatione condita intelligatur per diuinam sapientiam, quæ rebus ipis & exemplis inuisibilia
 nos de uisibilibus doceat, & a terrenis nos transferat ad cœlestia. Hæc autem rationes nō solum
 in creaturis omnibus habentur: sed & scriptura diuina tali quadam sapientiæ arte cōscripta est.
 Propter quædam namque occulta & mystica uisibiliter populus educitur de Aegypto ista terrena,
 & iter agit per desertum, ubi serpens erat mordens & scorpius, & sitis, ubi non erant aquæ, & cæte-
 ra quæ in his gesta referuntur. Quæ omnia (ut diximus) occultorum quorūdam formas & ima-
 gines tenent. Et hoc non in scripturis tantum ueterum, sed & in gestis domini & saluatoris no-
 stri quæ in euāgelijs referuntur inuenies. Igitur si omnia quæ in manifesto sunt, secundum
 ea quæ superius approbauimus, ad aliqua referuntur quæ in occulto sunt: consequēs sine dubio
 est, ut ceruus iste uisibilis uel caprea, quæ in Cantico canticorum scribitur, secundum rationē na-
 turæ suæ quam corporaliter gerunt, referantur ad aliquas rerum incorporearum causas: ut illis oc-
 cultis & inuisibilibus ceruis uideatur posse conuenire quod dictum est: Vox domini perficiētis
 ceruos. Quæ enim perfectio ex uoce domini fit istis uisibilibus ceruis? Aut quæ ad eos doctrina

- C** unq; ex domini uoce descendit. Si uero spirituales ceruos quæramus, quorum formam & imaginem tenet illud animal corporale: illos inuenias ad summam perfectionis ex uoce domini posse perducere. Sed & quorum ceruorum dominum seruare decuerit partus, & uelut medendi officia præbentem parturientibus astare conuenerit, donec parerent filios tales, qui aduersarentur & persequerentur serpentium genus, ut dignum est diuina maiestate, debemus aduertere qualium ceruorum domini decet seruare partus, ne in aborsum decidant. Sed & menses eorum numerare plenos ad partum, eorumq; labores & dolores custodire: ut generationes eorum non cadant inuani, sed ut perfecta sit eorum natiuitas: & tãdiu parturiant, donec formetur Christus in eis. Huiusmodi ceruorum pullos dominus nutrit: eorum dũtaxat qui iactant in domino cogitatione suã ut ipse eos nutriat: & ipse seruet dolores partus eorum, cum ex timore dei in uentre conceperint & parturierint, & spiritum salutis pepererint. Huiusmodi partus dolores ipse dominus seruat & curat. Sed & emittit dolores eorum, ut euntes eant & fleant, portantes semina sua: & sint in doloribus hominũ, ac flagellentur cum hominibus: ne forte teneat eos superbia. Isti quoq; ipsi cerui abrumpunt (ut ait) natos suos. Quos enim genuerint per euangelium, abrumpunt eos a uinculis peccatorum & a laqueis diaboli, ne ultra uoluntati eorum teneantur obstricti. Isti etiam multiplicabuntur & (ut ait) nõ reuertentur. Non enim imitabuntur uxorem Lot, non redibunt retrorsum. Sciunt enim quia qui mittit manum suam ad aratrum, si retrospexerit, aptus nõ erit regno cœlorum: sed semper quæ retro sunt obliuiscuntur, & in ea quæ ante sunt se extendunt. Tales enim ceruos uox domini facit esse perfectos. Quæ uox domini, nisi illa quæ in lege & in prophetis habetur: & peruenit usq; ad Ioannem, qui erat uox clamantis in deserto: Et ipsa em uox Ioannis qui dicebat: Parate uiam domini, rectas facite semitas dei nostri, perfectos faciebat ceruos, ut essent perfecti in eodem sensu & in eadem scientia. Qui enim talis est, merito dicit: Sicut ceruus desyderat ad fontes aquarum, ita desyderat anima mea ad te deus. Ceruus quoq; amicitiarum quis alius uidebitur, nisi ille qui peremit serpentem illum qui seduxerat Euam, & eloquii sui flatibus peccati in eã uenena diffundens, omnem posteritatis sobolem contagio prauaricationis infecerat: & uenerat soluere inimicitias in carne sua, quas inter deum & hominem noxius mediator effecerat. Pullus uero gratiarum potest accipi spiritus sanctus, a quo sitientes & desyderantes deũ, spirituales gratias & dona cœlestia consequuntur. Hæc autem omnia a nobis dicta sunt, ut manifestior fieret causa: qua sponsa comparare uidetur fraternum suum hinnulo ceruorum. Quod si etiam hoc requirendũ est, cur non ceruo ut in alijs: sed hinnulo ceruorum cõparatur. Illud aduerte, q; cum in forma dei esset, filius datus est nobis, & puer natus est nobis: cuius potestas super humerum eius. Ideo ergo hinnulus ceruorum, quia paruulus puer natus est. Et forte possunt cerui accipi sancti quicq; ut Abraham, Isaac, & Iacob, & Dauid, & Salomon, & omnes ex quorum semine Christus secundum carnem descendit. Quos ceruos, uox domini perfectos facit, & ipsorum est hinnulus iste, qui ex ipsis secundum carnem natus est puer. Mouet me etiam illud quod in centesimo tertio psalmo scriptũ est, ubi ait: Montes excelsi ceruis. Et quidẽ de ceruis iam superius diximus, q; sancti quicq; accipiunt: qui ob hoc in hunc mundũ uenerunt, ut serpentis uenena perimerent. Qui autem sint montes excelsi, uideamus, quasi q; solis ceruis sequestrati uidentur: & ad quos nisi ceruus sit, aliquis nõ possit ascendere. Ego puto q; personas trinitatis motes excelsos appellauerit: ad cuius capacitatem nullus nisi ceruus efficiat ascēdit. Sed iidẽ ipsi q; hic montes excelsi pluraliter appellat, in alijs motes excelsus, singulariter dicit: sicut Esaias ait: In montem excelsũ cõscende q; euangelizas sion. Exalta in fortitudine uocẽ tuã, q; euangelizas hierusalẽ. Idẽ nãq; ipse q; ibi trinitas, ppter distinctionem personarum, hic unus deus intelligit, p unitate substantiæ. Satis sint ista de hinnulo ceruorum. Nũc uideamus quomodo etiã capreæ uel dãmule cõparetur fraternus. Hoc aĩal quĩtũ ad græca uocabula, nomẽ a uidẽdo atq; clari⁹ pspiciẽdo sortitũ est. Et q; est q; ita uideat ut uidet Christ⁹. Sol⁹ nãq; ē q; uidet, id est agnoscit patrẽ. Nã & si dicat hi q; mũdo sũt corde, deũ uisuri, uidebũt ipso sine dubio reuelate: q; caprea habet in natura sua, ut nõ solũ uideat ipa & pspiciat acerrime, sed & alijs uisum pbeat. Afferunt nãq; hi, qbus medicinæ pitia est, inesse hũic aĩali intra uiscera humorẽ quẽdã qui caliginẽ depellat oculorũ, & obtusiores quosq; uisus exacuat. Merito ergo capreæ uel dãmule Christ⁹ cõparat: q; nõ solũ uidet ipse patrẽ, sed & uideri ab alijs facit

A alijs facit, quorum uisus ipse curauerit. Obserua autem ne audiens patrem uideri, corporeū ali-
quid sentias, & deum uisibilem putes. Visus quo deus uidetur, non est corporis, sed mētis & spi-
ritus. Quod etiam ipse saluator in euangelio, uocabulo proprio distinguens dixit: Nemo uidet
patrem, nisi filius. Deniq; & his quos facit deū uidere: dat spiritū scientiæ & spiritū sapientiæ: ut
per ipsum spiritū uideant deū. Et ideo dicebat ad discipulos: Quia qui me uidet, uidet & patrē.
Et utiq; non ita inepti erimus, ut putemus quod qui secundum corpus eū uidit, uiderit etiā pa-
trem: alioqui inueniuntur & scribæ & pharisæi & hypocritæ & pilatus, qui eū flagellis cecidit, &
omnis populus qui clamabat: Crucifige, crucifige eum: uidentes Iesum secundum carnem, etiā
deum patrem uidisse. Quod utiq; non solum absurdum uidetur esse, sed & impium. Sicut em̄
eum turbæ eum comprimerent euntem cum discipulis: nullus eorum qui præmebant & coarctā-
bant eum, tetigisse dicitur eum: nisi illa sola quæ profusiū sanguinis passa, uenit & tetigit fim-
briam uestimenti eius: & ipsi soli testimonium perhibet, dicens: Quia tetigit me aliquis: ego em̄
fensi uirtutem de me exisse: Ita & cum plures essent qui eum uidebant, nullus eum uidisse dicit,
nisi qui agnouit quod uerbum dei & filius dei est: in quo utiq; simul agnosci & uideri dicit pa-
ter. Sed & hoc nos nō prætereant, quod prius caprea, & nūc hinnulo ceruorum comparatur: cū
utiq; maius animal ceruus, q̄ caprea uideatur. Sed animaduerte ne illa potius in his habenda
sit ratio, quia cum dupliciter cōstet salus credentium, per agnitionem fidei & operum perfectio-
nem: ratio fidei quæ pro intuitu & inspectione contemplationis, caprea (ut diximus) compara-
tur, primus habeatur salutis gradus. Secūdo uero in loco operum perfectio, quæ cerui formam
tenet uiuentis & perimentis uenena serpentum, id est, artes diabolicas memoretur. Si ergo
sponsa similem dicit esse fraternum suum caprea uel hinnulo ceruorum in montibus Bethel: Be-
thel uero domus dei interpretatur: Montes ergo qui in domo dei sunt, possunt legis & prophe-
tarum, sed & euangelica & apostolica accipi uolumina, in quibus & fides dei perspicitur & contē-
platur: & operum perfectio dicitur & adimpletur. Ecce hic stetit post parietem nostrum, incū-
bens sup fenestras, p̄spiciens p̄ retia. Respondet fraternus meus & dicit mihi: Cū consydero dif-
ficultates inuestigandi sensus in his qui propositi sunt scripturæ sermonibus, simile me aliquid
pati uideor huic, qui ad inuestigandam uenationem odoratibus sagacis canis procedit: ubi in-
terdum moris est: ut cum uestigijs intentus, proximum se uenator latentibus effectum putauit
esse cubilibus, subito uestigiorum deserat indicijs: & rursus fixius impressis odoratibus, eadē
dem quas explicauerat retrorsum redeat uias: donec inueniat locum, in quo se altius excutientis
uenatio latenter ad aliam transtulit uiam: quam cum uenator inuenierit, alacrior insequitur
spe prædæ certior, & uestigij firmitate securior. Ita ergo & nos, ubi se præpositæ explanationis
quodammodo subtraxere uestigia: paululum emensa repetentes, & planiorem q̄ dudum ui-
debatur expositionis ordinem persequentes, speramus quod dominus deus noster tradat
in manus nostras uenationem, quam præparantes, & secundum scientiam matris Rachel
rationabilis uerbi salibus condientes, benedictiones mereamur consequi a spiritali patre Ia-
cob: propter quod necessarium uidetur (ut diximus) breuiter dicta repetere, explanationemq;
priorem retexere: ut qui sit lucidior sensus aperiatur. Intelligi ergo mihi uidetur ex initio propo-
siti dramatis, sponsam foris stare in biuio, & ob amorem sponsi hinc atq; inde prospicere: si for-
te ueniat, si forte appareat: nec uiam ingredi uelle aliquam dum ignorat, unde magis ueniat: nec
domi, sed foris stare: & desyderio eius agitari ac dicere: Osculetur me osculo oris sui. Vbi autē
uenit sponsus dicat: Bona sunt ubera tua super uinum, & reliqua, usq; ad eum locū, ubi ait: Post
te curremus. Post hæc dilecta iam & uicem charitatis ab ipso sponso recipiens, introducatur in
cubiculū eius, & dicat: introduxit me rex in cubiculum suum. Sed & cætera quæ postea sunt scri-
pta, intus posita loquatur ad sponsum, præsentibus & assistentibus sponsæ quidem adolescen-
tulis, spōsi uero sodalibus. Verūtamen intelligat sponus: utpote uir nō semper in domo, neq;
semper assidere sponsæ intra domū posita: sed exeat frequēter: & illa eum quasi amore eius sol-
licita requirat absentem, sed & ipse interdum redeat ad eam. Propter quod & uideatur per totū
libellū aliquādo quidē uelut absens requiri sponus: aliquando sicut p̄sens loqui cū spōsa. Ipsa
aut spōsa cū multa & magnifica in sponsi cubiculo peruicisset: petit se etiā in domū uini intro-

C duci. Quo cū ingressa, perspexisset quod sponsus, utpote uir, non refederit in domo: Ipsa rursus amore ei⁹ exagitata exierit foras, & circūiens peragret circa domū nō ingrediēs: & ex omni parte prospiciat quādo ad eam redeat sponsus: & ecce subito uideat eū uicinorū montiū iuga, immensis saltibus superantē descendere ad domū: in qua amore eius sollicita aestuat sponsa. Perueniens uero sponsus ad parietem domus, stet paululum post ipsum, cōsiderans (ut fieri solet) aliqd & animo retractans. Iam uero etiā ipse sentiēns aliquid amoris erga spōsam, usus altitudi-
 ne sua: quæ attingit usq; ad domus fenestras, quæ fenestræ habeāt aliquā partē operis (ut aiūt) reticulati. Et cum incumbat quidem per fenestras, eminentior autem sic sit fenestris, attingatq; usq; ad superiora earum: quæ reticulato (ut diximus) opere distinctæ sunt: indeq; prospiciens alloquatur spōsam, & dicat ei: Exurge, ueni proxima mea, formosa mea, columba mea: & reliqua. Hæc sunt quæ (ut superius designauimus) difficultatē plurimā dirigēdi ordinis: & aperiendæ intelligentiæ habere nobis uisa sunt. Quæ ut puto euidentiora fecerit repetita hæc nūc indago sermonum. Spiritalis autem in his expositio non ita laboriosa ac difficilis habetur. Sponsa enim uerbi anima, quæ in domo eius regali, hoc est in ecclesia consistit: docetur a uerbo dei, qui est sponsus suus: quæcunq; reposita sunt & recondita intra aulam regiam & cubiculum regis: discit in hac domo, quæ est ecclesia dei uiui: cellas etiam uini illius quod de sanctis torcularibus cōgregatum est: cellas uini non solū noui, sed & ueteris ac suauis: quæ est doctrina legis & prophetarum, in quibus sufficiēter exercitata recipiat in se, ipsum qui erat in principio apud deum, deus uerbum: sed nō semper secum permanentē. Non em̄ possibile est hoc humanæ naturæ: sed interdum quidē uisitetur ab eo, interdum uero relinquat, ut amplius desyderet eum. Cum uero uisitetur a uerbo dei secundū propositi uersiculi sensum, per montes saliens uenire dicitur ad eam: excelsos scilicet & eleuatos, reuelans ei cœlestis sciētiæ sensus: ita ut perueniat usq; ad adificationem ecclesiæ, quæ est domus dei uiui, columna & firmamentū ueritatis: & stet iuxta parietē, uel post parietem: ut neq; penitus abscondatur, neq; omnino in promptu sit. Verbū em̄ dei & sermo scientiæ: non in publico & palam positus, neq; conculcandus pedibus apparet: sed cū quæ sita fuerit inuenit: & inuenit nō (ut diximus) in propatulo positus: sed obtectus, & quasi post parietē latens. Anima aut quæ in ecclesia esse dicit, non intra adificia parietū collocata intelligitur: sed intra munimenta fidei, & adificia sapientiæ posita, celsisq; fastigijs charitatis oblecta. Propositū ergo bonū & fides rectorū dogmatū, animā eē in domo ecclesiæ facit: cui⁹ dom⁹ mēbra quædam sunt: quæ uel cubiculū, uel domus uini, uel alia huiusmodi, pro gratiarū scilicet gradibus & donorū spiritalium diuersitatibus appellant. Sic ergo & paries nunc pars quædā domus huius est, quæ potest indicare dogmatū firmitatē, sub qua stare dicitur sponsus: & in quibus tam magnus & excelsus est: ut emineat omne adificium & prospiciat spōsam, id est animā. Et nondū quidē apertū se ei totūq; manifestet: sed quasi per retia prospiciens, hortet eam & prouocet, nō sedere intrinsecus segnem, sed exire ad se foras, & conari, ut non iam per fenestras & retia, neq; per speculum in ænigmate: sed procedens foras facie ad faciem uideat eum. Nunc enim quia nondum potest ita eum intueri: propterea non ante, sed retro ei, & post parietem stet. Incūbit autem per fenestras, quæ sine dubio patebant ad recipiendum lumen ad illuminandam domum. Per has ergo sermo dei incumbens & prospiciens, prouocat exurgere, & ad se uenire animam. Possumus autē sensus corporeos fenestras intelligere, per quas aut mors, aut uita intrat ad animam. Sic em̄ designat Hieremias propheta cum de peccatoribus loquitur, dicens: Ascendit mors per fenestras uestras. Quomodo ascendit mors per fenestras? Si oculi peccatoris uideant mulierē: & mœchentur eam in corde suo: sic mors ingressa est ad animā per fenestras oculorum. Sed & cū recipit quis auditum uanū & præcipue falsæ scientiæ dogmatū peruerforū: tunc per auriū fenestras mors intrat ad animā. Si uero anima intuens ornamentū mundi: & ex pulchritudine creaturarū conditorē omniū intelligat deum, & opera eius miret laudetq; operum creatorē, ad animā hanc uita ingreditur per fenestras oculorū. Sed & cū auditum inclinat ad uerbum dei: & rationibus sapientiæ ac scientiæ eius delectat, huic per auriū fenestras ad animā sapientiæ lumē ingredit. Per has ergo fenestras prospiciens uerbū dei, & prospectū suū ad spōsam animā dirigens, assurgere hortatur eam & uenire ad se: id est corporea & uisibilia relinquere & ad

A re, & ad incorporea & inuisibilia ac spiritualia properaret: quoniam quæ uidentur, temporalia sunt: quæ aut non uidentur, æterna sunt. Sic & spiritus dei circūire dicitur, & quærere dignas animas, quæ apte recteque fieri possint ad habitaculum sapientiæ. Quod aut per retia fenestrarum prospicere dicitur: illud sine dubio indicat, quod donec in domo huius corporis posita sit anima: non potest nudā & apertā dei sapientiam capere, sed per exempla quædam & indicia atque imagines rerum uisibilibus, illa quæ sunt inuisibilia & incorporea contēplatur: & hoc est, prospicere ad eam sponsum per retia fenestrarum. Si uero de Christo hæc & ecclesia exponamus, domus, in qua habitabat ecclesia, scripturæ sunt legis & prophetarum: ibi enim & cubiculum regis est, omnibus diuitiis sciētiae ac sapiētiae repletum: ibi & domus uini, doctrina scilicet uel mystica, uel moralis quæ latificat cor hominis. Adueniens ergo Christus stetit paululum post parietem ueteris testamenti. Stetit enim post parietem cum non manifestaretur ad populum. Vbi uero affuit tempus & cepit per fenestras legis ac prophetarum, per ea scilicet quæ de eo prædicata fuerant apparere, & ostendere se ecclesiae intra domum, hoc est intra litteram legis sedenti: prouocat eam inde exire & uenire foras ad se. Nisi enim exeat, nisi procedat & progrediat a littera ad spiritum: non potest sponso suo coniungi, neque Christo sociari. Vocat ergo eam, & inuitat a carnalibus ad spiritualia, a uisibilibus ad inuisibilia, a lege uenire ad euangelia. Et ideo dicit ei: Surge, ueni proxima mea, formosa mea, colūba mea. Et ut aliqua etiam de his quæ postmodum dicenda sunt, perueniamus, timētes sensum perdere, qui occurrit in hoc loco: propterea fortassis & illud dicit ad eam, quia etiam hyems transiit, pluuia abiit, simul & passionis suæ tempus indicans, quod transacta hyeme & deiectis imbribus, ipse passus est: simul & illud quod per spiritalem designans intelligentiam, quod usque ad illud tempus quo Christus passus est: imbres fuerunt super terram. Mandabat enim adhuc dominus imbribus prophetis: ut pluerent uerbi pluiam super terram. Sed quia usque ad Iohannem baptistam, prophetica finiunt officia: merito imbres abiisse & discessisse dicuntur. Cessarunt autem prophetici imbres, non ad damnum credentium: sed ad maiora ecclesiae lucra. Quid enim imbribus opus est, ubi flumen dei latificat ciuitatem, ubi in corde uniuscuiusque credentium, fons aquæ uiuæ fit, salientis in uitam æternam? Quid opus imbribus, ubi iam flores apparuerunt in terra nostra: & ex aduentu domini, iam non excidit ficulnea quæ prius non attulerat fructum? Nunc enim iam produxit grossos suos, sed & uineæ dederunt odorem suum. Vnde & unus quidam ex ista uinea dicebat: Quia Christi bonus odor sumus deo, in omni loco in his qui salui fiunt: & in his qui pereunt. Sed hæc (sicut supra designauimus) antequam ad ipsa scripturæ loca ueniremus, præsumpsimus: ne forte fugeret nos sensus: qui occurrisset uidebatur in tempore. Nunc repetamus, quomodo per retia prospicere dicatur. Scriptum est: Non enim inique tendunt retia auium. Et iterum: Iustus si incurrerit in peccatum, effugere iubetur, sicut & dāmula ex laqueis, & auis ex retibus. Plena est ergo uita mortalium laqueis offensionum, retibus plena deceptionum, quas tendit aduersum genus humanum ille qui contra dominum gigas uenator. Nemrod appellatur. Verum etiam gigas quis alius est, nisi diabolus, qui etiam aduersus deum rebellat? Laquei ergo tentationum, & decipulae insidiarum, diaboli retia appellantur. Et quoniam hæc retia ubique tetederat inimicus, atque in ipsis pene omnes inuoluerat, oportebat esse aliquem qui fortior & eminentior fieret his & coteretur ea: ut sequentibus se uiam posset aperire. Idcirco ergo & saluator priusquam in coniugium & societatem ueniret ecclesiae: tentat a diabolo, ut uincens retia tentationum per ipsa prospiceret, & per ipsa uocaret eam ad se: docēs sine dubio & ostendēs ei, quod non per oculum & delicias: sed per multas tribulationes & temptationes ueniendum sibi esset ad Christum. Nullus ergo alius fuit qui retia ista superare potuerit. Omnes enim peccauerunt: sicut scriptum est. Et rursus (ut scriptura dicit): Non est iustus super terram, qui fecerit bonum & non peccauerit. Et iterum: Nemo mundus a forde, nec si unius diei fuerit uita eius. Solus ergo est dominus & saluator noster Iesus Christus, qui peccatum non fecit: sed peccatum eius pater fecit pro nobis: ut in similitudine carnis peccati, de peccato damnetur peccatum. Venit ergo ad ista retia: sed inuolui in eis solus ipse non potuit: quinimo diruptis eis & contritis dat ecclesiae suae fiduciam: ut audeat iam cassare laqueos: & transire per retia: & cum omni alacritate dicere: Anima nostra sicut passer erepta est, de laqueo uenantiū. Laqueus contritus est: & nos liberati sumus. Quis autem contriuit laqueos, nisi ille qui solus in eis teneri non potuit? Quamuis & ipse in morte fuerit uoluntarie: & non ut nos necessitate peccati. Solus est enim, qui fuit inter mortuos liber. Et quia liber inter mortuos fuit: idcirco deu-

- C** et eo qui habuit mortis imperium, abstraxit captiuitatē quæ tenebatur in mortem. Et non solum semetipsum resuscitauit a mortuis, sed & eos qui tenebatur in morte simul excitauit, simulque sedere in cœlestibus fecit. Ascendens enim in altum, captiuam duxit captiuitatē: non solum animas educens, sed & corpora eorū resuscitās: sicut testatur euāgeliū, quod multa corpora sanctorum resuscitata sunt, & apparuerūt multis, & introierūt in sanctā ciuitatem dei uiuentis Hierusalē. Hæc nobis expositio de retribus secundo in loco assumpta est. Sit sane legentis iudiciū: quæ earum mysticis dignius aptari possit æloquijs.

HOMILIA QVARTA

- S** Virge ueni proxima mea, speciosa mea, colūba mea: quoniam ecce hyems trāsiit, pluuia abiit, & recessit sibi: flores uisi sunt in terra, tempus putationis aduenit, uox turturis audita est in terra nostra. Arbor fici produxit germina sua: uites florentes derunt odorem suum. Quid contineat ordo dramatis, iam supra descripsimus: nūc uero quid uel sermo dei ad animā se dignā sibi que aptam: uel quid Christus ad ecclesiā dicere intelligendus sit, aduertamus. Sed interim primus sermo dei loquat̃ ad hanc speciosam decorāque animam, cui per sensus corporeos, id est per intuitum lectionis, & per auditum doctrinæ, quasi per fenestras apparuit: proceritatemque suæ magnitudinis demonstraui: ita ut in superioribus ei loqueretur incumbens atque inde euocans eam, ut procedat foras: & extra sensus iam corporeos effecta, desinat esse in carne: ut merito audiat: Vos autem nō estis in carne sed in spiritu. Nō enim aliter diceret eam uerbū dei proximam sibi, nisi coniungeret se ei, & fieret cum eo unus spiritus: nec diceret eam speciosam, nisi uideret imaginē eius renouari de die in diē: & nisi uideret eā capacem spūs sancti, qui in specie columbæ descendit in Iordane super Iesum, non ei diceret, colūba mea. Cōceperat enim amorē uerbi dei, & cupiebat ad ipm uolatu celeri puenire, dicens: Quis mihi dabit pēnas sicut colūbæ, & uolabo & req̃escā: Volabo, sensib⁹: uolabo, intellectib⁹: spiritalib⁹: & requiescā, cū apphendero sapiētia & sciētia ei⁹ thesauros. Puto enim quia sicut hi qui mortē Christi recipiūt, & mortificāt mēbra sua sup̃ terrā, cōsortes efficiūt similitudinis mortis ei⁹: ita & hi qui uirtutē spūs sancti recipiūt, & sanctificant̃ ex eo: & donis ei⁹ replent̃, quia ipse in specie colūbæ apparuit: etiā ipsi colūbæ fiāt: ut de terrenis & corporeis locis euolent ad cœlestia, pennis sancti spūs subleuati. Qd̃ sit aut̃ tēp⁹ oportunū, q̃ hæc fieri possint, cōsequēter inseruit. Quia ecce hyems, inquit, trāsiit, pluuia abiit. Nō enim añ ania uerbo dei iūgit̃ & sociat̃, nisi ois ex ea hyems p̃turbationū ac uitiorū pcella discesserit: & ultra iā nō fluctuet & circūferat̃ omni uento doctrinæ. Vbi ergo ex anima hac cūcta discesserint, desideriorūque ab eadem tēpestas effugerit: tūc incipient in ea flores uernare uirtutū: tunc eius mēti & tempus putationis adueniet: & si quid superfluum & minus utile fuerit in eius sensibus, uel intellectibus, rescabit̃, & ad gemmas spiritalis intelligentiæ reuocabit̃. Tūc etiā uocē turturis audiet, illius sine dubio sapiētia quā dispensator uerbi loquit̃ inter p̃fectos, sapiētia dei altioris, quæ abscondita est in ministerio. Hoc nāque indicat appellatio turturis. Hæc nāque auis in secretiorib⁹ & remotis a multitudine locis, uitā trāsiit, aut deserta mōtiū diligēs, aut secreta sylvarū pcul semp a mltitudine posita, & a turbis aliena. Quid aut̃ est aliud qd̃ oportunitati tēporis hui⁹ amœnitatiq; cōueniat. Ficus, inquit, produxit germina sua. Notandū quidē fructus ipsius spūs qui sunt gaudiū, charitas, pax &c. Sed iā tamē germina eorū p̃ferre incipit spiritus hominis qui in ipso est singulariter ficulnea nominatus. Sicut enim generaliter in ecclesia, diuersæ arbores, singulæ quæque animæ credentiū intelligūtur: de quibus dicit̃: Omnis arbor quā non plantauit pater meus cœlestis, eradicabit̃. Et iterum Paulus qui se dicit adiutorē dei eē in agricultura dei: ait etiā ipse: Ego plantaui, Apollo rigauit. Sed & dñs in euangelij: Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut arborem malam, & fructū ei⁹ malū. Sicut ergo generaliter in ecclesia, singuli quiq; credentium, diuersæ arbores intelliguntur: ita & in unaquaque anima, diuersæ uirtutes efficacit̃ eius, diuersæ arbores intelliguntur. Est ergo & in anima ficus quædam quæ producit germen suū: est & uitis quæ floreat & reddat odorem suū. Cuius uitis palmites purgat cœlestis agricola, ut fructū plurimū afferat. Sed hæc uitis primo per odoris suauitatē, quæ ex flore redditur lætificat odoratū, secundū eum qui dicebat: Quia Christi bonus odor sumus deo in omni loco. Hæc ergo initia uirtutum uidens sermo dei

A sermo dei in anima, uocat eā ad semetip̄m, ut festinet & exeat: & abiiciens cūcta corporea, uenit ad eum, ut perfectionis eius particeps fiat. Idcirco igitur quasi adhuc iacenti, & in rebus corporeis incubenti primo dicit, Exurge: & quasi quæ statim obedierit, & obsecuta sit uocanti, collaudat ab eo & audit, proxima mea & columba mea. Et post hæc ne ad tentationum turbines trepidaret, annunciat ei qd' hyems discesserit, & pluuia transierit & abierit sibi. Bene autem uitiorum & peccatorum naturam, uno miro sermone prolato significauit: ut huiusmodi diceret hyemem & pluiam, quæ ex uitiorum delicto tempestateq; descendat: sibiq; abesse indicans, & p hoc nullam esse substantiam peccatorum. Non enim decidit de homine uitia, ad aliquam aliam substantiā p̄ctōrē congregātur: sed sibi abeunt, & in semetipsa resoluta euanescent, atq; in nihilū rediguntur. Et ideo dixit, quia abiit sibi. Fit ergo tranquillitas animæ, apparente ei uerbo dei, & cessante peccato: & ita demū florere uinea, incipient uirtutes atq; arbuta, bonorū operū fructum germinare. Sed nunc iterū Christ⁹ hæc loquit' ad ecclesiam, & in anni circulum, omne p̄sentis sæculi spacium ponit, Et p hyemem quidē illud indicat tempus, in quo uel Aegyptios grādo & turbines ac reliqua decem plagarum uerbera flagellabant: uel cum diuersa bella perferebat Israel: uel etiam cum ipsi saluatori restitit: & incredulitatis turbine correptus, naufragio fidei submersus est. Vbi ergo illorū delicto salus gentib⁹ facta est: uocat nūc ad se ecclesiā, dicitq; ei: Exurge & ueni ad me, quia iam hyems quæ submersit incredulos, & uos in ignoratiā reprimebat, abscessit. Sed & pluuia p̄transiit, id est iam nō mandabo nubibus, pphetis scilicet, ut pluant pluuia uerbi super terras: sed ipsa uox turturis, hoc est ip̄a dei sapientia loquetur in terris, & dicit: Ip̄e q loquebar adsum. Flores ergo credentiū populorū & orientiū ecclesiāz apparuerūt in terra. Sed & putationis tempus, per fidem meæ passionis & resurrectionis aduenit. Amputantur em̄ & excrantur ab hominibus peccata, cum in baptismo donatur remissio peccatorum. Vox quidē turturis (ut diximus) iam nō p diuersos pphetas, sed p os ipsius sapientiæ dei auditur in terris. Et si culnea germinat, quæ potest in fructibus sancti spiritus accipi: qui nunc primum aperiuntur & demonstrantur ecclīæ: uel etiam in littera legis, quæ ante aduentum Christi clausa erat & cōstricta, & indumēto quodam intelligentiæ carnalis obiecta. Ex præsentia uero eius & aduentu, p̄latum est ex ea germen spiritalis intelligentiæ: & sensus uiridis & uitalis, qui in ea tegebatur apparuit: ut ecclīa q̄ tegebatur a Christo in ficulnea, id est in lege, non appareat arida, nec occidētē litteram sequi, sed florentem & uiuificantē spiritū. Sed & uites florere dicuntur, & dedisse odorem suum. Possunt quidē & diuersæ ecclīæ quæ p orbē terræ habēt, uites dici florētes ut uineæ. Vineæ em̄ dñi sabaōth dom⁹ israel est, & dom⁹ iuda dilecta nouella. Istæ ergo uineæ cū primo accedunt ad fidem, florere dicuntur. Cum uero p religionē operū suorū suauitate adornant, odorem suum dedisse dicuntur. Et nō sine causa puto quod nō dixerit, odorem dederunt, sed odorem suum: ut ostenderet inesse unicuiq; animæ uim possibilitatis, & arbitrij libertatē, qua possit agere omne quod bonum est. Sed quia hoc naturæ bonū prauaricationis occasione decerptū, uel ad ignominiam uel ad lasciuiam fuerat inflexum: ubi per gratiā reparatur, & per doctrinā uerbi dei restituitur, odorem reddit sine dubio illum, quē primus cōditor de⁹ indiderat, sed peccati culpa subtraxerat. Possunt autē & uites uel uineæ, intelligi uirtutes cœlestes & angelicæ, quæ hominib⁹ largiuntur odorem suum, id est doctrinā & institutionis bonū, quo instruunt & imbuūt animas, donec ad p̄fectionē ueniant, & incipiant capaces fieri dei. Sicut & ap̄ls ad Hebræos scribens dicit: Nōne omnes sunt ministeriales spiritus in ministeriū missi, ppter eos qui hæreditatē capiūt salutis? Et ideo dicuntur ab ipsis quasi primū florē & odorem bonorū op̄ez capere homines: ip̄os uero fructus uitis ab eo sperare qui dixit: Nō bibā de generatione uitis huius, donec bibam illud uobiscum nouū in regno patris mei. Illi ergo perfecti flores & fructus, ab ip̄o sperandi sunt: initia uero & (ut ita dicam) proficiendi suauitas, potest a cœlestibus uirtutibus ministrari. Vel certe p eos qui dicebāt (ut supra diximus) qm̄ Christi bonus odor sumus deo in om̄i loco. Sed et alio modo possumus adhuc intelligere hæc quæ habentur in manibus, ut dicamus ueluti prophetiam quandā uideri ad ecclesiam factā, per quā uocet ad repromissiones futuras, ut quasi post summationem sæculi cū tempus resurrectionis aduenierit, dicatur ei, exurge. Et q̄a sermo hic statim op⁹ resurrectionis designat, tāq; ex resurrectione clarior et splēdidior effecta, inuitat ad regnū & dicit

- C** & dicit ei: Veni proxima mea, speciosa mea, columba mea: quia hyems transijt. Hyemē sine dubio huius præsēntis uitæ procellas & turbines nominās, qbus humana uita, tentationū procellis agitatur. Transijt ergo hyems ista cum pluuijs suis, abiit sibi. Sibi em̄ unusquisq; egit in hac uita omne quod egit. Principiū uero repromissionū futurarū, flores. Securim ad radicē arboris positam in cōsummationem sæculi, ut excidat oēm arborē nō facientē fructū bonū: tēpus putatiōis intellige. Vocē uero turturis quæ in litteris repromissionis audit, quā māsueti in hæreditate suscipient, Christi psonā facie ad faciē, & nō iā p speculū & in ænigmate docētis, aduerte. Ficulnea uero quæ germē suū producit, totius cōgregationis iustorū fructus habeat. Istæ uero & sanctæ & beatæ angelicæ uirtutes, qbus electi q; & beati ex resurrectione sociabunt, qui erūt sicut angeli dei: ipsæ sunt uites florentes & uineæ, quæ odorē suū unicuiq; aniæ & gratiā quā a cōditorē suscepit prius: & nunc iterū pditā recuperauit, impertiūt: suauitateq; cœlestis odoris, fetorē tādē abiectæ ab eis mortalitatis corruptiōisq; depellunt. Surge & ueni proxima mea, colūba mea, in uelaminibus petrae iuxta promurale. Ostende mihi faciē tuā, & auditā fac mihi uocē tuā: qm̄ uox tua suauis est, & facies tua speciosa. Secundū propositi dramatis ordinē, sponsus q saliens sup montes & exiliens sup colles ad sponsam uenerat, prospiciēs eā & intues p fenestras, secūdo iā loco dicit ad eā: Surge, ueni proxima mea, speciosa mea, columba mea. Nunc uero addit etiā hoc, ut ostenderet ei locū ad quē uenire debeat, q locus sub uelamēto & tegmine saxi sit positus. Sit aut idē locus nō tā iuxta murū, q iuxta promurale quoddā. Promurale aut dicit, cū extra muros q ambiunt ciuitatē, alius ducit murus, & est murus ante murū. Tū deinde quasi si reuerentiæ causa, ipa sponsa oblecta sit & uelata: petit ipse sponsus, ut ueniens ad illū locū quē supra ostendit, utpote secretiorē, ubi ei quasi reiecto uelamine ostendat faciē suā. Et quia p multa reuerentiā taceret sponsa, desyderat sponsus aliquando etiam uocem eius audire, & delectari in uerbis eius: & dicit, ut auditā sibi faciat uocem suam. Videtur tamē quod nō ei penitus incognita sit facies eius, neq; uocis eius ignarus sit: sed quia intercesserit aliquid, in q nec faciē eius uiderit, nec uocē audierit. Iste sit propositi dramatis textus: cui & hoc additur, quod ueris tempus agi uideatur, cū & flores & apparuisse memorant in terra, & uox turtutis psonare, & germen arbores produxisse. Propter hoc uelut opportuno tēpore, pgredi prouocat spōsam, quæ sine dubio hyemē totā intra domus claustra resederit. Sed hæc nullā mihi uidetur (quantū ad historicā narrationē ptinet) utilitatē cōferre legentibus, aut aliquā saltē narrationis ipsius seruare cōsequētiā: sicut in cæteris scripturæ historijs inuenimus: unde necesse est cuncta ad spiritalē transferre intelligentiā. Primo ergo intellige mihi aniæ hyemē, cū adhuc passionū fluctibus iactatur, & uitiorū procellis, ac duris malignorū spirituū flatib⁹ uerberat. In his positā, non hortat eā sermo dei foras exire, sed intra semetipsam colligi, & uniri undiq; atq; cōtegi cōtra pñitiosos malignorū spirituū flat⁹. Nulli tūc in diuinis litteris studiōrū flores apud eā, nec profundioris sapiētiæ secreta & recōdita mysteria, qsi p uocē turturis resonāt. Sed neq; odoratus eius gratiæ aliqd quā si ex uineæ floribus recipit: neq; uisus eius tāq; in ficulneæ germine delectat, sed sufficit ut in tempestatibus tentationū, a lapsu peccati tuta ac munita pmaneat. Quod si obtinuerit ut illæsa perduret: hyems ei trāsijt, & uenit ei uer (Ver nāq; ei est cum quies animo dat, & tranquillitas mēti) tūc ad eā uenit uerbū dei: tūc eā uocat ad se, & hortatur ut exeat: nō solū extra domū, sed extra ciuitatē: id est, nō solū extra carnis uitia efficiatur, sed extra oēm qcqd corporeū & uisibile cōtinetur in mūdo. Nāq; figuraliter in lege ciuitatē iā in superioribus euidenter ostendimus. Euocatur ergo aia extra murū, & usq; ad promurale pducitur, cū abijciēs & relinquēs ea quæ uidentur & tēporalia sūt, cōtēdit ad ea q nō uidētur & æterna sūt. Ostēdit ergo ei iter istud sub uelamine petrae agendū, nō sub aere nudo: neq; ut patiat solis ardores, ne iterū fusca fiat, ne iterū dicat, desexit me sol: propterea sub uelamine petrae agit hoc iter. Hoc aut ipm uelamē nō uult ex frōdib⁹ ei esse, aut linteis, aut pellib⁹, sed petrā uult ei esse uelamē: id est firma & solida Christi dogmata. Ip̄m nāq; esse petrā Paul⁹ pñūciat, dicēs: Petra aut erat Christ⁹. Christi ergo doctrina & fide si obtegat aia & uelet, tuto pōt ad illud puenire secretū, ubi reuelata facie gloriā dñi cōtempletur. Merito aut uelamē istud petrae tutū credit: qā & Salomō de ea dicit in puerbijs, qd uestigia serpentis nō possunt deprehēdi sup terrā. Sic em̄ ait: Tria sunt quæ impossibile est mihi intelligere, &

A re, & quartum quod ignoro: Vestigia aquilæ uolantis, & uiam serpentis sup petra, & semitas nauis in pelago, & uias uiri in iuuentute. Serpentis ergo, id est diaboli: uestigia, id est signa aliq peccati, in hac petra quæ est Christus, inueniri nõ possunt: quia solus est qui peccatũ nõ fecit. Huius ergo petrae uero uelamine ania tuto puenit ad promuralẽ locũ, id est ad cõtẽplandũ incorporalia & æterna. De hac eadẽ petra alia uerbi specie Dauid in tricesimonono psalmo dicit: Et statuit supra petra pedes meos, & direxit gressus meos. Nec mireris si apud Dauid petra hæc quæ si fundamentum & crepido est anima, p quã pergit ad deũ: Et apud Salomonẽ uelamẽ est aia ad mystica sapietia secreta rēdentis, cū & ipse Christus nunc uia dicat, p quã credentes incedũt, nunc etiã præcursor: sicut ait Paulus: In quod præcursor introiuit pro nobis Iesus. Simile est & istud qd p Moysen dicit a deo: Ecce posui te in foramine petrae, & uidebis posteriora mea. Igit petra ista quæ Christus est, nõ est ex omni parte clausa, sed habet foramẽ. Foramen uero est petra, qui reuelat & innotescere facit hominibus deum. Nemo ergo uidet patrem nisi filius: nemo ergo uidet postrema dei, id est quæ in postremis temporibus fiunt, nisi positus in foramine petrae, scilicet cū ea Christo reuelante didicerit. Et hic ergo sub uelamine petrae aiam pximã sibi effectã, inuitat sermo dei ad promuralẽ locũ, sicut supra iã dixim⁹, ad cõtẽplanda ea quæ non uident & æterna sunt: & ibi dicit ad eã: Ostende mihi faciẽ tuã: profecto ut uideat, si aliqd in uultu ei⁹ ueteris adhuc uelaminis habeat: sed possit intrepidus obtutib⁹ gloriã dñi speculari, ut hæc ipsa dicat: Et uidimus gloriã eius, gloriã tanq̃ unigeniti a patre, plenũ gratia & ueritatis. Sed & cū digna fuerit, ut de ipsa dicat, sicut & de Moysẽ dictũ est: quia Moyses loquebat, & dñs respōdebat ei: tunc cōplet in eo quod ait: Audiat fac mihi uocẽ tuã. Ingens uero laus eius ostenditur in eo quod dicitur: Vox tua suauis. Sic enim sapiētissimus propheta Dauid dicebat: Suauis sit ei disputatio mea. Suauis aut est uox aia, cū uerbũ dei qd loquit cū fide, & dogmatibus ueritatis exponit: cum dispensationes dei & iudicia eius explanat. Si uero aut stultiloquiũ, aut scurrilitas, aut uanitas de ore eius procedũt, aut uerbũ ociosum, de quo reddẽda sit ratio in die iudicij, infuauis & iniocunda uox ista est. Ab hac uoce Christus auertit auditum suũ. Et ideo quæq̃ pfecta anima ponit ori suo custodiam, & ostium circũstantia labijs suis: ut talẽ semp sermonẽ pferat, qui sale conditus det gratiam audientibus, & dicat de ea uerbum dei: quia uox tua suauis. Sed & facies tua, inquit, speciosa. Si intelligas illam faciẽ, de qua Paulus dicit: Nos aut omnes reuelata faciẽ: et item cum dicit: Tunc aut faciẽ ad faciẽ: tunc uidebis quæ sit ania facies, quæ laudet a uerbo dei, & speciosa esse dicat. Illa sine dubio quæ quotidie renouat ad imaginẽ ei⁹ qui creauit eã: quæ nõ habet in se maculã aut rugã, aut aliqd huiusmodi, sed est sancta & immaculata, qualẽ & ipse sibi exhibuit Christus ecclesiã, animas scilicet quæ ad pfectionem uenerunt, quæ oēs simul efficiunt corpus ecclesiæ. Quod corpus utiq̃ pulchrũ uidebit & decorũ: si ania ex qb⁹ corpus illud efficit, in omni pfectionis decore pmanerint. Sicut em̃ cū aia in iracũdia est, turbatũ & ferũ reddit corporis uultũ: cū uero in mäsuetudine & tranquillitate p̃sistit, placidũ mitẽq̃ reddit aspectũ: Ita & ecclesiæ facies pro uirtutibus & motib⁹ credentiũ, aut decora pronũciatur, aut turpis: secundũ quod & scriptũ legimus: Vestigiũ cordis in bonis, uultus hilaris. Et itẽ alibi: Cor dis lati facies florida: in tristitijs aut positi, mcestus est uultus. Cor ergo latũ est, cum habet in se spiritũ dei: cuius primus fruct⁹ charitas est, secũdus gaudiũ est. Ex his puto quosdã sapientes sacculi assumpsisse illã sententiã q̃ dicit: Quia solus sapiẽs speciosus est: ois aut nequã, turpis est. Superest nobis ut aliqd aptius etiã de noie pmuralis dicamus. Quod (sicut supra diximus) indicat murũ esse ante murũ: qd etiã in Esaia hoc modo dicit: Pone murũ, & circa murũ. Murus munimentũ ciuitatis est. Alius uero murus ante murũ uel circa murũ, maiora & ualidiora munimenta designat. Per quod ostendit, quia euocans sermo dei aiam, & educens eã a corporalib⁹ negocijs & corporis sensibus, docere eã de futuri sæculi mysterijs cupit: & inde ei munimenta cōquirere, ut spe futurorũ munita & circũdata, in nullo possit uel illecebris uinci, uel tribulationib⁹ fatigari. Nũc etiã uideam⁹ quõ hæc a Christo ad ecclesiã dicant, q̃ est proxima ei & speciosa. Speciosa aut nulli aliq nisi soli ipi: hoc em̃ significat cū dicit, Speciosa mea: hæc ergo exuscat Christ⁹, & ipi euangelium resurrectionis annũciat: & ideo dicit: Exurge, ueni proxima mea, speciosa mea. Quia autem dedit & ei pennas columbae, postea q̃ dormiuit in medio sortium: media autem inter duas uoca-

- C** duas uocationes Israelis, ecclesia uocata est: quia primo Israel uocatus est: post hæc ubi ipse offēdit & cecidit, uocata est ecclesia gentium. Cum autem plenitudo gentiū introierit, tunc iterū oīs Israel uocat⁹ saluabit⁹. In medio ergo harū duarū sortiū dormit ecclesia. Et ppter hoc dedit ei pēnas columbæ deargentatas, quod significat rationabiles pēnas in sancti spiritus donis. Et postea dorsi eius: uel in uiriditate auri, ut quidā legunt: uel ut alij scriptum habent, in pallore auri. Quod ostēdere potest: quia posterior illa uocatio quā ex Israel futurā dicit apostolus, nō erit in obseruantia legis, sed in p̄ciositate fidei. Auri nāq; uiriditatis gerit speciem, fides uirtutibus florens. Pōt autē dici in medio earū sortiū dormire uel q̄scere ecclesia, in medio duorū testamētōrū: & pēnæ eius deargentatæ ex sensibus legis. Aurum in posterioribus dorsi eius, intelligi euāgelici muneris donū potest. Ad hanc ergo ecclesiā dicit Christus: Veni tu columba mea, & ueni in operimento petrae: docens eā ut operata ueniat, ne quid patiat⁹ ab incurstantibus eā tentationib⁹, sed sub umbra petrae incedat obrecta, dicens: Spiritus uultus nostri Christus dñs, cui diximus: In umbra eius uiuemus in gentibus. Obrecta autē incedit & ad operta: quia debet potestatē habere super caput propter angelos. Cum autē uenerit ad promuralē locū, id est ad futuri sæculi statum, ibi ad eā dicit: Ostende mihi faciē tuā, & auditā mihi fac uocē tuā: quia uox tua suauis est. Auditā uult fieri uocē ecclesiæ suæ: quia qui eū cōfessus fuerit coram hoīb⁹, & ipse cōfitebit⁹ eū corā patre suo qui in cœlis est. Quia uox tua suauis est: & quis nō fate⁹ suauē uocē ecclesiæ catholice, fidem uerā cōfitentis: insuauē uero & iniucundā esse hæreticorū uocē, qui nō dogmata ueritatis, sed blasphemias in deū, & iniquitatē in excelsū loquunt⁹. Sic & facies ecclesiæ speciosa est, hæreticorū uero turpis & fœda: si quis est tamē qui bene nouerit pulchritudinē uultus probare: id est, si quis spiritalis est, qui scit examinare oīa. Nā apud imperitos & animales homines, pulchriora uidentur mendaciū sophismata q̄ dogmata ueritatis. Possumus autē adhuc de loco promurali etiā hoc addere, quod promurale sin⁹ sit patris, in q̄ positus unigenitus fili⁹ enarrat oīa, & enunciat ecclesiæ suæ quacūq; in secretis & in absconditis patris sinibus cōtinent⁹. Vnde & quidā ab eo edoctus dicebat, Deū nemo uidit unq̄. Unigenitus dei filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Illuc ergo euocat sponsam suā Christus: ut & de oīb⁹ eam quæ apud patrē habēt⁹, edoceat, & dicat: Quia oīa uobis nota feci, quæ audiui a patre meo: & ut iterum dicat: Pater, uolo ut ubi ego sū, illic sit & minister meus. Capite nobis uulpes pusillas, exterminātes uineas: & uineæ nostræ floreant. Secundū dramatis ordinem mutata est persona: nō enim iā ad spōsam sed ad sodales loquit⁹ sponsus: & ipsis dicit, ut capiant uulpes pusillas, quæ insidiant uineis ubi primū germē ostenderint, nec sinunt eas puenire ad florē. Capi ergo eas præcepit, salutē & utilitati consulens uinearum. Sed hæc ut cœpimus spiritali expositione discutienda sunt. Et puto q̄ si de anima hæc quæ se uerbo dei coniungit aduertat, uulpes contrariæ potestates & nequæ dæmonum intelligi debeant, per cogitationes prauas & intelligētīā peruersam, exterminātes in aīa uirtutū florem & fructū fidei perimentes. Prouisio igit⁹ uerbi dei, qui est dñs uirtutum, mandat angelis suis qui ad ministerium missi sunt propter eos, qui hæreditatē capiunt salutis: ut capiant ex unaquaq; anima huiusmodi cogitationes a dæmonibus immixtas, ut abiectis eis possint florem uirtutis afferre. Capiunt autem cogitationes malas in eo, cum suggerunt menti nō esse eas a deo, sed esse a maligno spū: & dant aīæ discretionē spiritūū, ut intelligat quæ sit cogitatio secundum deum, & quæ sit ex diabolo. Ut autē scias esse cogitationes, quas imittit diabolus in cor hominum: uide in euangelio quod scriptum est: Cum autem immisisset, inquit, diabolus in cor Iudæ Ischariotis, ut traderet eum. Sunt ergo huiusmodi cogitationes quæ a dæmonibus iniiciuntur in cordibus hominum. Sed quia non deest diuina prouidentia: ne forte per huiusmodi importunitatem turbaretur libertas arbitrii, & non esset iusta causa iudicij: idcirco benignis angelis & amicis potestatibus, hominū cura mandatur: ut cum deceptores quasi uulpes incurfare cœperint hominem, dextris eum auxilijs subleuent. Et ideo dicitur: Capite nobis uulpes pusillas. Competenter sane cum adhuc pusillæ sunt, capi eas mandat & comprehendere. Dum enim cogitatio mala in initijs est, facile potest abijci a corde. Nam si frequenter iteretur, & diu permaneat, adducit aīam sine dubio ad cōsensū, & post cōsensū intra cor suum cōfirmatū, certū est q̄ ad p̄cti tēdat effectū. Dū ergo in initijs est, & pusilla ē, capi debet & abijci: ne si adulta fuerit & i

A ueterata iam non possit expelli. Denique & Iudas initium mali habuit in amore pecunie. Et haec fuit illi uulpes pusilla. Sed ab hac cum uideret dominus Iudae animam quasi florentem uineam laedi, capere eam uolens & abijcere ex eo: commisit ei pecuniae loculos, ut possidens, a cupiditate quod amabat cessaret. Sed ille utpote habens sui arbitrii libertatem, non est amplexus medici sapientiam: sed indulgit semetipsum illi magis consilio quo exterminabatur anima sua, quam quo sanabatur. Si uero haec de Christo & ecclesia intelligamus, sermo uidebitur ad doctores ecclesiae dirigi, & mandari eis de captione uulpium exterminantium uineas. Vulpes autem puerfos doctores haereticorum dogmatum possumus intelligere, qui per argumentorum calliditatem seducunt corda innocentium, & uineam domini exterminant, ne floreat in fide recta. Datur ergo praeceptum doctoribus catholicis: ut dum adhuc pusillae sunt istae uulpes, & nondum plures animas deciperunt: sed initium habet praua doctrina, arguere hos & refricare festinent, & uerbo ueritatis contradicentes, reuincere, & capere hos assertionibus ueris. Si enim permanserint in principiis & indulerint, sermo eorum sicut cancer serpit, & fiet insanabilis: ut multi inueniantur qui decepti ab eis, pugnare iam pro ipsis incipiant, & defendere suscepti erroris auctores. Sic ergo pusillas dignum est uulpes capere, & dolosa haereticorum sophismata, in ipsis statim initijs, ueris assertionibus confutare. Ut autem utriusque expositionis nostrae euidentior clarescat assertio, congregemus ex diuinis uoluminibus, sicut animalis huius mentio facta est. Inuenimus ergo in sexagesimo secundo psalmo de impijs ita dici: Ipsi uero in uanum quaesierunt animam meam: introibunt in inferiora terrae, tradentur in manus gladii, partes uulpium erunt. Sed & in euangelio secundum Mattheum saluator ad scribam, qui dicebat ei: Magister, sequar te quocumque ieris: respondit: Vulpes foveas habent, & uolucres caeli nidos ubi requiescant: filius autem hominis non habet ubi caput suum redimet. Similiter autem & in euangelio secundum Lucam, ad eos qui dixerunt domino: Exi & uade hinc, quia Herodes uult te occidere: respondit Iesus: Euntes dicite uulpi huic: Ecce ego eicio daemonia, & sanitates perficio hodie & crastina, & in die tertia consummabor. In libro quoque Iudicum Samson, cum uxor quae erat ex genere Philistinorum ei fuisset ablata, ait ad patrem eius: Innocens sum ego hac uice ab allophylis, quia faciam uobiscum mala. Et abiit Samson, & accepit trecentas uulpes, & accepit lampades, & ligauit caudam ad caudam, & posuit lampadem unam inter duas caudas uulpium, & accendit ignem in lampadibus, & emisit eas per messes allophylorum: & incendit omnes messes eorum, & stipulas eorum, & uineas eorum & oliueta eorum. Adhuc autem in secundo libro Esdrae, ubi Thobias Ammanites impediuit aedificationem eorum qui de captiuitate redierant, ut aedificarent templum & murum, ait ad allophylos: Nunquid isti sacrificabunt aut comedent immolata in hoc loco? Nonne ascendent uulpes, & destruent murum ipsum quem ex lapidibus aedificant? Haec sunt interim quae ad praesens nobis ex scripturis diuinis occurrere potuerunt: in quibus animalis huius memoria facta est, ut ex his sapiens quisque lector prudenter possit conijcere, si apta usi sumus expositione in his quae proposita sunt nobis ad explanandum id quod ait: Capite nobis uulpes pusillas. Et quibus operosum sit singula quae exempli causa assumpsimus explanare: tamen quae poterimus, breuiter contingemus. Et primo de sexagesimo secundo psalmo uideamus, ubi cum iusti animam persequerentur impij, ille psallebat, dicens: Ipsi autem in uanum quaesierunt animam meam, introibunt in inferiora terrae, tradentur in manus gladii, partes uulpium erunt. In quo utique ostenditur, quod uanis & inanibus uerbis prauis doctores decipere uolentes animam iusti, introire dicuntur in inferiora terrae: terram utpote sapientes, & de terra loquentes: atque in inferiora eius, id est in profundum stulticiae descendentes. Puto enim quod hi qui carnaliter uiuunt, quia sibi ipsi tam modo nocent, terra esse & in terra habitare dicuntur. Hi uero qui terrenis & carnalibus sensibus scripturas intelligunt, & alios ita docendo decipiunt, pro eo ipso quod argutias quasdam & argumenta carnalis & terrena sapientiae concinnant, in inferiora terrae dicuntur ingredi. Vel certe quia grauius delinquant, qui terrena docent, quam qui ita uiuunt: eis futura poena etiam grauior imminet: idemque ipsi in manus gladii tradendi prophetauntur, illius fortassis flammei & uersatilis. Quo autem & partes uulpium fiant, uideamus. Omnis anima aut pars est dei, aut pars est cuiuscumque qui accepit potestatem super homines. Nam cum diuideret altissimus gentes, & dispergeret filios Adam, statuit fines gentium, secundum numerum angelorum dei, & facta est portio domini Iacob. Cum ergo constet unamquamque animam aut in parte dei, aut in parte esse al-

terius

- C** terius cuiuslibet: quoniāqđ p arbitrii libertatē, possibile est unūquēq; ex parte alterius trāsire, uel ad partē dei si melius (ipso iuuante) elegerit: uel si nequius, ad dāmonū portione: hinc horū mētio habet in psalmo: Qui in uanū q̄sierūt aīam iusti, partes erunt uulpiū: ueluti si diceret: & pessimorū & neq̄ssimorū dāmonū ptes erunt: ut unaquaq; maligna uirtus & dolosa, p quā deceptiōes & fraudes falsā sciētiae introductae sunt, figuraliter uulpes appellent: & hī q in hunc errorē deducunt, & nolunt acquiescere sanis sermonibus dñi nostri Iesu Christi, & doctrinā quā secundū pietatē est, sed decipi se patiunt a talibus: isti taliū partes uulpiū fiēt, & introibūt cū eis in inferiora terrae. Ipsi sunt & illi, in quib⁹ secundū euāgeliū uulpes istae quas supra memorauim⁹, foueas habere dicuntur, in quibus filius hoīs nō habet ubi caput suū reclinet. Herodem q̄q; uulpē nominatū, p fallaci calliditate credendū est. Nā de Samson q̄ trecētas uulpes cōpisse & colligasse p caudas atq; interiecisse lāpades ardētes in medio caudarū atq; imisisse p messes allophy lorū, & incēdisse eas cū stipulis & oliuetis uineisq; memorat, ualde mihi difficilis formae huius uel figurae uidet⁹ explanatio. Tentemus tñ aliq̄ ex his pulsare p uirib⁹: & ponamus (sicut expositio nostra in superioribus cōtinet) uulpes esse fallaces puerosq; doctores. Hos Samson (q̄ ueri & fidelis imaginē tenet doctoris) capiēs uerbo ueritatis, caudā ad caudā colliget, id est aduersantes sibi & diuersa a se inuicē sentiētes docētēsq; cōfuteratq; ex ipsorū uerbis ppositiones collectionesq; accipiēs, in allophy lorū segetē, ignē cōclusionis emittat: & ex proprijs eorū argumētis, oēs eorū fructus atq; uineas & oliueta pessimae generatiōis incēdat. Sed & ipse numerus trecentarū uulpiū quae a semetipsis diuersae & dissonantes erāt, triplicē formā indicant peccatorū. Omne em̄ p̄ctm̄ aut in facto, aut in uerbo, aut in cōsensu mētis admittit. Vex ne illud quidē qđ in secūdo libro Esdrae scriptū diximus, penitus omittendū est. Vbi cū aedificarent sancta sanctorū, id est cū fides Christi & sanctorū eius mysteria cōderentur, inimici ueritatis, fideiq; cōtrarij (qui sunt sapientes hui⁹ saeculi) uidētes absq; arte grāmatica & p̄tia philosophica cōsurgere muros euāgelij, uelut cū irrisione quadā, dicunt, p̄facile hoc posse destrui calliditate sermonū p astutas fallacias & argumēta dialectica. Hāc interim (quantū breuitas potuit pati) de assumptis exēplis dicta sufficiant. Nunc iā ad propositū reuertamur. Videtur ergo in cantico canticorū praeceptum dari ab sponso, amicis sibi uirtutibus: ut capiāt & arguāt cōtrarias potestates, quae insidiant anibus hominū, ne exterminēt eorū initia fidei, florēq; uirtutū sub specie secretae alicuius & occultae sapientiae: quae quasi uulpes in foueis: ita in his hoīb⁹ qui semetipsos ad hāc sectanda praeuerint delitescunt: & q̄ facilius cōfutari possint & argui, dū paruae sint uulpes ip̄ae, & initia habent pessimae p̄suasionis, capi iubent⁹. Nā si forte creuerint, & maiores fuerint uulpes effectae: iam nequeant ab amicis sponsi, sed ab ipso fortassis sponso solo capi poterūt. Sed & sancti quiq; doctores & magistri ecclesiae, sicut acceperūt potestatē calcandi sup serpentes & scorpiones, ita accipiūt potestatē etiā capiēdi uulpes. Sic enim data est potestas eis sup oēm uirtutē inimici. Vna sine dubio ex ceteris inimici uirtutib⁹ est uulpes, q̄ exterminat uineas florētes: q̄q; cū adhuc parua est, capi iubetur: sicut & in cētesimo tricesimo septimo psalmo, beatus dicit⁹ qui tenet & allidet paruulos babilonis ad petrā: nec p̄mittit sensum Babyloniū crescere in semetipso & augeri: sed cū est in initijs, allidit eū & tenet ad petrā, tunc enim facile p̄mitit⁹. Sic ergo ordo explanationis pcurrat. Capite uulpes nobis pusillas, quae uulpes extermināt uineas florētes. Quod aut dicit, nobis: hoc est mihi sponso & sponsae: uel certe mihi & uobis qui estis sodales mei. Pōt aut & ita accipi: Capite nobis uulpes: & post distinctionē dici, pusillas exterminātes uineas: ut pusillas nō tā ad uulpes q̄ ad uineas referamus: ut uideant⁹ pusillae quidē uineae exterminari posse, id est paruae quaeq; aīae, & initia habētes, nō firmā & robustā lēdi posse a cōtrarijs potestatibus: sicut in euāgelio dicitur: Si quis scandalizauerit unū de pusillis istis: in q̄ ostenditur quia scādalizari nō pōt grādis & p̄fecta, sed pusilla & rudis aīa: sicut in psalmo dicitur: Pax multa diligentibus nomē tuū, & nō est illis scandalū. Simili ergo exēplo pōt uideri, quod pusilla quaeq; uinea, incipiēs uidelicet aīa, possit a uulpibus, id est malignis cogitationib⁹ uel prauis doctoribus lēdi: p̄fecta uero & ualida nō possit. Sed si capiantur a bonis doctoribus uulpes istae, & abijciantur ex anima, tunc proficiet in uirtutibus, & florebit in fide. Amen.